

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΤΟΣ 31ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1968

ΑΡΙΘ. 287

ΜΙΑ ΤΡΙΑΚΟΝΤΑΕΤΙΑ

Ἐπὶ τῇ συμπληρώσει μιᾶς τριακονταετίας ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐκδόσεως τῶν «αἱ Ἀκτίνες» ἀναδημοσιεύουν σήμερον τὸ πρῶτον ἀρθρον τοῦ πρώτου τεύχους (Ἰανουάριος τοῦ 1938).

Ἡ πρώτη ἀπαρχὴ τῶν «Ἀκτίνων» ἔγινε τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1938 διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀρνήσεως τοῦ πνεύματος καὶ τῶν πνευματικῶν ἀξιών εἰς τὴν ζωὴν, ἡ ὁποία ἔδωκε τὸ σύνθημα διὰ τὴν ὑπερνίκησιν τοῦ ὕλισμοῦ καὶ τῆς ὕλιστικῆς κοσμοθεωρίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ παραλλήλως ἡ ἔναρξις τῆς προσπαθείας διὰ τὸ ἀνοιγμα τοῦ δρόμου πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐμπέδωσιν τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀτόμων καὶ τοῦ ἔθνους.

Ἡ πρώτη εἶχεν ὡς κεντρικὴν τῆς ἐκδήλωσιν, παραλλήλως πρὸς τὴν ἀρθρογραφίαν τῶν «Ἀκτίνων», τὴν «Διακήρυξιν» τῶν Ἑλλήνων Χριστιανῶν Ἐπιστημόνων τοῦ 1948, ὡς καὶ τὴν Δήλωσιν Ἑλλήνων καὶ ξένων κορυφαίων ἐπιστημόνων, διανοουμένων καὶ καλλιτεχνῶν περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς σημασίας τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἡ δευτέρα εἶχεν ὡς κεντρικὴν τῆς ἐκδήλωσιν, εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν χριστιανικὴν κοσμοθεωρίαν τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἔργου: «Γιὰ ν' ἀνοίξη ὁ δρόμος», τὸ 1957.

Αὐτὴ ἡ βασικὴ συμβολὴ τῶν «Ἀκτίνων» εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, μὲ τὰς δύο κεντρικὰς ἐκδηλώσεις τῆς, συνεχίζεται σήμερον εἰς μίαν νέαν περίοδον μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ βοηθηθῇ ὁ ἄνθρωπος τῶν καιρῶν μας εἰς τὴν πνευματικὴν του πορείαν καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν Ἀλήθειαν εἰς τὴν θεωρίαν καὶ εἰς τὴν πράξιν, ἡ ὁποία θὰ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸ ἄγχος καὶ τὰ δεινὰ τῆς ἐποχῆς.

Καὶ θὰ δώσῃ τὴν Νίκην εἰς τὴν Ζωὴν.

Αὐτὴ εἶναι ἡ εὐχὴ μας ἐπὶ τῷ Νέῳ Ἐτει εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστας καὶ συνεργάτας μας, οἱ ὁποῖοι εἴτε ὡς συνδρομηταὶ εἴτε ὡς τακτικοὶ συνεργάται εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ περιοδικοῦ τούτου ἐπὶ τριάντα συνεχῆ χρόνια ἄς δεχθοῦν τὰς εὐχαριστίας μας διὰ τοὺς πνευματικὸς μόχθους καὶ τοὺς ἀγῶνάς των μέχρι τῆς σήμερον.

Καὶ μὲ τὴν βεβαίωσιν ὅτι τὸ ἀνοιγμα τοῦ δρόμου πρὸς μίαν νέαν ζωὴν εἰς τὴν ἐποχὴν μας συνεχίζεται καὶ θὰ συνεχισθῇ.

ΑΙ «ΑΚΤΙΝΕΣ»

Η ΑΡΝΗΣΙΣ

Τὸ σύμβολον μιᾶς ἐποχῆς. Ἐποχῆς ποὺ διήρκεσε — πόσο διήρκεσεν, ἀλήθεια; ἑκατὸ χρόνια; ἑκατὸν πενήντα; Μπροστὰ εἰς τὰς τόσας χιλιοτηρίδας τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, πάντως μιὰ μικρὰ περίοδος — σχεδὸν μιὰ ἡμέρα. Ἡ ἀν-

θρωπότης ἠθέλησε νὰ παρεμβάλῃ στὴν ζωὴν μίαν ἡμέραν ἀρνήσεως. Ἔτσι, χάριν ποικιλίας!

Χάριν ποικιλίας! Χιλιάδες χρόνια ἡ ἀνθρωπότης διῆγε μίαν ζωὴν προσπαθείας. Προσπαθείας καλῆς ἢ κακῆς, ἀλλὰ προσπαθείας νὰ δη-

μιουργηθῆ κάτι. Τὰ ἔθνη ἤρχοντο και παρήρχοντο. Οἱ πολιτισμοὶ διεδέχοντο ὁ ἕνας τὸν ἄλλον και ὁμοως διαρκῶς τὸ ἴδιον φαινόμενον: Ἡ δημιουργία. Ἐνας σκοπὸς — ἕνα μέσον πρὸς τὸν σκοπὸν — ἕνα ἀποτέλεσμα. Καθένας ἔκανε κάτι και ἀνελάμβανε τὰ τὸ παρουσιάση, τὰ τὸ κατοχυρώση, τὰ τὸ ὑπερασπισθῆ, τὰ τὸ σπρώξη παραπέρα. Αὐτὸ τὸ νόημα εἶχε ἡ ζωὴ. Ὁ πρωτόγονος φύλαρχος και ὁ ρωμαῖος ὕπατος και τὸ ἀγγλικὸν κοινοβούλιον. Ὁ ἄνθρωπος τοῦ σπηλαίου, ὁ τεχνίτης τοῦ Μεσαιῶνος, ὁ ἐξερευνητῆς τῶν ὠκεανῶν. Ὅλοι αὐτὸ τὸ νόημα εὕρισκαν εἰς τὴν ζωὴν. Ζωὴ—δημιουργία, ζωὴ — μία θετικὴ ἀπομυς μπροστὰ εἰς τὸν κόσμον. Καὶ οὔτε μποροῦσε κανεὶς τὰ σκεφθῆ τὴν ζωὴν διαφοροετικά.

Ὡς πού ἡ ἀνθρωπότης ἐφάνη σὰν τὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ αἶσθημα πού ἔκαμε τὸν ἀρχαῖον ἐκεῖνον Ἀθηναῖον τὰ ψηφίση τὸν ἐξοστρακισμόν τοῦ Ἀριστείδου, διότι εἶχε βαρεθῆ τὰ ἀκούη δι' αὐτὸν ὅτι εἶναι δίκαιος. Καὶ ἔγινε και πάλιν μία προπαγάνδα ἐξοστρακισμοῦ τοῦ δικαίου, τοῦ ἐπιβλητικοῦ, τοῦ μεγάλου. Ὅ,τι ἦταν ὡς τὴν ὥρα σεβαστόν, ὅ,τι ἐθεωρεῖτο ὡς ἱερόν, ἔπρεπε τὰ πεταχθῆ ἔξω: Ὁ μεγάλος προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὰ καθήκοντα και τὰς δεσμεύσεις πού φέρνει. Οἱ μεγάλοι σκοποὶ. Τὸ μεγάλο νόημα τῆς ζωῆς, ἡ μεγάλη δημιουργία. Ὁ μεγάλος δημιουργὸς.

Ἡ ἄρνησις ἤρχισε τὰ ζητῆ τὰ ἀντιπαχθῆ μπροστὰ σὲ κάθε μεγαλεῖον. Ἡ ἄρνησις ἡ στείρα. Ἡ ἄρνησις πού γίνεται μόνον διὰ τὴν ἄρνησιν. Πού ἀρπάζει ὅ,τι νᾶναι, τὰ πιὸ ἀπίθανα, τὰ πιὸ ἀσυνβίβαστα, τὰ πιὸ ἐξωφρενικά, μόνον και μόνον διὰ τὰ κτυπήση ὅ,τι εἶναι θέσις, ζωὴ, δημιουργία. Νὰ τὸ κτυπήση. Νὰ τὸ γκρεμίση. Ἡ τοῦλάχιστον τὰ τὸ κρύψη. Ὁ καπνὸς τῆς μαύρης ἀρνήσεως ἐξίηται τὰ κρύψη κάθε τι

τὸ μεγάλο μπροστὰ ἀπὸ τὰ μάτια τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ γκρεμίσμα! Νὰ τὸ ἰδανικόν. Στὸν Ἰκτινον πού ἔκτισε τὸν Παρθενῶνα, ἀντέταξαν τὸν Μοροζίνι, πού ἐγκρέμισε τὸν Παρθενῶνα αὐτὸν μὲ τρεῖς βόμβες.

Ἡ ἄρνησις! Ναι, ἀλλά... ἀλλ' ἔρχεται ἡ ζωὴ, ζωὴ ἀνθρώπων και ζωὴ λαῶν και ἐκδικεῖται διὰ τοὺς ἐξοστρακισμοὺς και ἀρνεῖται και αὐτὴ μὲ τὴν σειρὰ τῆς τὴν ἄρνησιν. Ἡ ἄρνησις ὀδηγεῖ μόνον στὴν ἐξουδένωσιν, στὸν θάνατον. Ἡ ἄρνησις μυρίζει τάφον.

Και οἱ ἀρνηταί, πού — ὅλα κι' ὅλα — τὴν ἀγαποῦν διὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὴν ζωὴν, ἐγύρισαν μὲ φρίκη τὸ πρόσωπον. Ἐμπρὸς εἰς τὸ φάσμα τοῦ θανάτου, ἡ γενεὰ τῶν ἀρνητῶν ἐνόησε πού ὀδηγεῖ αὐτὴ ἡ ἄρνησις. Μόλις πρωτοαντίκρουσε τοὺς καρπούς τῆς ἀρνήσεως στὴν πράξιν, μόλις ἐξηναγκάσθη τὰ τοὺς δοκιμάση, ἄρχισε τὰ καταλαβαῖναι και — ἡ ἱστορία ἐπαναλαμβάνεται — ...ἀρχίζει ὁ παλαιὸς Ἀθηναῖος τὰ ἐρωτᾶ δειλά-δειλά... μήπως θὰ μποροῦσαμε τὰ ἀνακαλέσωμεν τὸν ἐξοστρακισμόν; Μήπως θὰ μποροῦσαμε τὰ φωνάξωμε πίσω τὸν Δίκαιον;

Ἄλλ' αὐτὸ, ἡ ἀπάρνησις τῆς ἀρνήσεως, δὲν εἶναι ἀκόμη ἡ θέσις. Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι μαθηματικὸς τύπος. Χρειάζεται νέον ξεκίνημα πρὸς τὴν ζωὴν. Τὴν ζωὴν πού ἔχει νόημα, ἔχει σκοπὸν, ἔχει νοῦν πού τὴν κυβερνᾶ, ἔχει δημιουργόν. Τὴν ζωὴν πού ἔχει νόμους, ἐπιβάλλει ἔαρη, καθήκοντα, θυσίας. Τὴν ζωὴν πού εἶναι συνειδήσις, πειθαρχία, ἐργασία, δημιουργία. Τὴν ζωὴν διὰ τὴν ὅποιαν ἡ ἀσημοτέρα και ἀτελεστερα θετικὴ προσπάθεια ἔχει ἀσυγκρίτως μεγαλύτεραν σημασίαν ἀπὸ ὅλα τὰ μεγάλα λόγια τῶν ἀρνητῶν.

Μίαν τέτοιαν προσπάθειαν ἐπιθυμεῖ τὰ ἀποτελέση και τὸ περιοδικὸν τοῦτο.

ΕΝΟΧΗ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΜΑ ΚΑΤΩΤΕΡΟΤΗΤΟΣ

Στην «ιατρική της προσωπικότητας», λαμβάνομε υπ' όψιν όλους τους παράγοντας που παίζουν ρόλο στην άρρώστεια, όσο και στη θεραπεία.

Το αίσθημα, λοιπόν, της ενοχής είναι ένας απ' αυτούς τους παράγοντας—και όχι από τους μικρότερους.

Θά μου άρκοῦσε νά ἀναφέρω τὴν πιὸ ἀπλή καὶ συνηθισμένη περίπτωση, τὴν ἀϋπνία πού ὀφείλεται στὴν τύψη τῆς συνειδήσεως. Μποροῦμε, βέβαια, καὶ πρέπει νά ἀνακουφίσωμε τὸν ἄρρωστο αὐτόν, δίδοντας ἕνα ὑπνωτικὸ ἂν περιοριζώμαστε ὅμως σ' αὐτὸ καὶ μόνο, θά ἐφαρμόζαμε μιὰ ἱατρικὴ πολὺ ἐπιπόλαιη. Διότι ὁ εὐ-συνειδήτος γιατρός προσπαθεῖ πάντα νά καταπολεμήσῃ τὴν ἴδια τὴν αἰτία τῆς ἀρρώστειας, καὶ ὄχι ἀπλῶς νά ἐξασθενή-σῃ τὰ ἐμφανῆ τῆς συμπτώματα.

Υπάρχουν ὅμως πολὺ περισσότερες, καὶ πολὺ πιὸ περίπλοκες περιπτώσεις, ὅπου ἡ ενοχὴ παίζει ἕνα ρόλο «παθογόνο» πού ἡ λύσις ἀπ' αὐτὴν συντελεῖ στὴ θεραπεία. Ὅλες οἱ ἐργασίες τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἀπὸ τοὺς ψυχαναλυτὰς καὶ τῆς ψυχωσματικῆς Σχολῆς, εὐρύνουν διαρκῶς τῆς προοπτικῆς μας ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ θέμα, ὅπως μᾶς ἔδειξαν οἱ εἰσηγηταὶ τοῦ συνεδρίου τοῦ Bossey. Ὁ Δρ. André Saradon, τῆς Μασσαλίας, ἀνέπτυξε τὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴν ἀποψὶ τῆς γενικῆς καὶ τῆς «ἐσωτερικῆς» ἱατρικῆς, καθὼς καὶ τῆς γυναικολογίας. Τρεῖς ψυχίατροι τὸ παρουσίασαν ὅπως ἐμφανίζεται στὴν ἐιδικότητά τους, ἡ Κα Line Thévenin ἀπὸ τὴν Λυών, γιὰ τὴν παιδικὴ ψυχιατρικὴ, ὁ Δρ. Aloys d' Orelli τῆς Ζυρίχης, γιὰ τῆς νευρώσεις, καὶ ὁ Δρ. Paul Plattner τῆς Βέρνης, γιὰ τῆς ψυχῶσεις. Τέλος, ὁ Δρ. Théo Bonet τῆς Βασιλείας, κατέδειξε τὴν ἐξαιρετικὰ ἀνθρώπινη σημασία

τῆς ενοχῆς, πού ἐγγίζει καὶ τὸν γιατρὸ τὸν ἴδιο, ὅσο καὶ τοὺς ἀρρώστους του, στὸ ἴδιο του τὸ πρόσωπο καὶ τὴν σωματικὴ καὶ ψυχικὴ του ὑγεία.

Εἶναι πραγματικὰ ἀλήθεια, ὅτι δὲν μπορεῖ κανεὶς νά πλησιάσῃ τὸ πρόβλημα τῆς ενοχῆς, χωρὶς νά θίξῃ τὰ θρησκευτικὰ θέματα πού γεννᾷ αὐτὸ τὸ πρόβλημα. Ἀκόμα καὶ ὠρισμένοι γιατροί, ὅπως π. χ. ὁ Δρ. Hesnard, πού προσπαθοῦν νά κρατηθοῦν ἀποκλειστικὰ στὴν ψυχολογικὴ πλευρὰ τοῦ ζητήματος, θέτουν σήμερα ὑπὸ συζήτησιν στοὺς κόλπους τοῦ ἱατρικοῦ σώματος τὴν περὶ ἀμαρτίας θρησκευτικὴ διδασκαλία καὶ τὴν ἐπίδρασι πού ἀσκοῦν ἐπάνω στοὺς πιστοὺς οἱ χριστιανικῆς Ἐκκλησίας.

Ἔτσι, κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν πίεσι τῆς προόδου τῆς ἱατρικῆς, γκρεμίστηκαν τὰ κάπως τεχνητὰ κατασκευασμένα φράγματα, ἀνάμεσα στὴν ἐπιστήμη καὶ τὴ φιλοσοφία, τὴν ἱατρικὴ καὶ τὴ θεολογία. Νά ὑπάρχη, ἄραγε, πραγματικὰ μιὰ σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δεδομένων τῆς ἱατρικῆς πείρας καὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Βίβλου;

Ἐ! λοιπόν, ἡ «ενοχὴ» συνειδήσις εἶναι τὸ καθημερινὸ ἄρτυμα τῆς ζωῆς.

Ἡ ἴδια ἡ ἀγωγή, ἀποτελεῖ ἤδη μιὰ ἐντατικὴ καλλιέργεια τοῦ αἰσθήματος ενοχῆς, καὶ προπάντων ἡ πιὸ ἐπιμελημένη, αὐτὴ πού ἐφαρμόζουν οἱ γονεῖς πού ἀγωνίζονται περισσότερο γιὰ τὴν ἠθικὴ διαπαιδαγώγησι τῶν παιδιῶν τους καὶ τὴν ἐπιτυχία τους στὴ ζωῆ. Ἡ ἀγωγή αὐτὴ συνίσταται κυρίως στὴν ἐπίπληξι, καὶ κάθε ἐπίπληξι, κι' ὅταν ἀκόμα παρουσιάζεται ἀν διακριτικὴ καὶ σιωπηλὴ ἀποδοκιμασία, ὑποβάλλει τὸ αίσθημα τῆς ενοχῆς. («Δὲν ντρέπεσαι, νά φέρεσαι μ' αὐτὸν τὸν τρόπον»);).

Στις άρχές του αιώνας μας, ή άγωγή αυτή έτεινε νά μεταβάλλη τά παιδιά σέ φρόνιμες και σιωπηλές κουκλές, κουρδισμένες καλά για νά συμπεριφέρονται άριστα στήν κοινωνία. «Άπεχθάνομαι τήν Κυριακή», μου έλεγε κάποτε μιá γυναίκα πού κάποια έσωτερική συγκράτησις έμπόδιζε πάντα στή ζωή της τήν άνάπτυξη της προσωπικότητός της. «Όταν ήμαστε παιδιά, μάς φοροούσαν κάθε Κυριακή, σ' έμένα και στήν άδελφή μου, τις ώραιότερες ρόμπες μας, με κολλαριστά νταντελένια θολάν, και ένα ώραίο, πολύπλοκο φιόγκο στα μαλλιά. Και άλλοιμονό μας, άν λερωνώμαστε! Πρᾶγμα, έξ άλλου, πού συνέβαινε όπωσδήποτε μ' όλο πού άποφεύγαμε νά παίζωμε. Και ή μέρα τελείωνε με έπιπλήξεις και τιμωρίες...».

Πριν από λίγο καιρό, ρωτώ στο τραπέζι τή γυναίκα μου, γιατί φώτισε ξαφνικά τó πρόσωπό της ένα παράξενο χαμόγελο. «—Νά, μου λέει, είχα κόψει τó κομμάτι του θουτύρου από τή μία άκρη, και σύ τó έκοψες από τήν άλλη άκρη. Σκέφθηκα, λοιπόν, τί θα μου έλεγαν άν ήμουν μικρή: ότι ένα καλοαναθρεμμένο παιδί πρέπει νά συνεχίζει νά κόβη τó θούτυρο από τó μέρος πού είχε άρχικά κόψη. Η χειρονομία σου λοιπόν αυτή, μου φάνηκε σαν μία πράξις άπολυτρώσεως!».

Σήμερα ή άγωγή έχει αλλάξει άρκετά. Ό άνεμος τής «έλευθερίας» πνέει άπ' αυτό άκόμα τó λίκνο του παιδιού. Κάτω από τήν έπίδρασι των ψυχολόγων, ή τής «Σχολής γονέων», άποδοκιμάζεται ή λεπτολόγος άνατροφή τής άλλοτε, τó πρόβλημα όμως έξακολουθεί νά παραμένη ούσιαστικά τó ίδιο. Οί γονείς είναι σήμερα υπερήφανοι, όταν τó παιδί τους κάνη φασαρία, δείχνοντας έτσι ότι έχει προσωπικότητα! "Όμως γι' αυτόν άκριβώς τόν λόγο, άλλοιμονό του άν δέν δείξη ότι έχει άρκετά άνεπτυγμένη προσωπικότητα, άν δέν πραγματοποιή σέ κάποιο πεδίο τις έπιδόσεις για τις όποιες οί γονείς του θα ήταν υπερήφανοι...

Οί φίλοι είναι πάντα έτοιμοι νά σχηματίσουν τή γνώμη ότι τó παιδί τους είναι κακοαναθρεμμένο, έστω και άν έχη άλλάξει ό τύπος του καλοαναθρεμμένου παιδιού. Τό παιδί νοιώθει κοντά στους γονείς του αυτόν τόν άναπόφευκτο φόβο του «τί θα πη ό κόσμος». Η ύπόληψις των γονέων έξαρτάται από αυτό, και νοιώθει τήν ευθύνη αυτή νά θαρύνη έπάνω του. Νοιώθει νά είναι ένοχο άν γίνη γι' αυτούς αίτια ντροπής, ή άκόμη άν δέν έχη έξαιρετικά χαρίσματα πού νά μπορούν νά υπερηφανεύονται γι' αυτό.

Τό σχολείο με τους κακούς βαθμούς του, ή άπαισία προοπτική τής στιγμής πού θα πρέπει νά δείξη στους γονείς του τόν σχολικό έλεγχο, γεμίζει τήν ψυχή του παιδιού από αισθήματα ένοχής. Τό πρᾶγμα αυτό ήμπορεί νά του γίνη έφιάλης, σέ σημείο πού είναι δυνατόν νά τó παρασύρη στήν άπάτη, πού άποβαίνει τότε πηγή μιás ένοχής ούσιαστικότερης.

Και πολλές φορές, στον καταλογισμό των βαθμών, ό δάσκαλος δίνει μεγαλύτερη σημασία στα λάθη παρά στα προτερήματα ή τα έλαττώματα του μαθητού.

Πόσοι άνθρωποι, πού ύστερουν φυσικά στήν όρθογραφία, δυσκολεύονται σέ όλη τους τή ζωή νά γράψουν μιá έπιστολή! Πόσοι άλλοι, στέκουν πάντα σαν άπολιθωμένοι από άμηχανία μπροστά σέ όποιαδήποτε έξουσία, έπειδή τους θυμίζει τήν άυστηρή συμπεριφορά ενός πατέρα ή ενός παιδαγωγού!

Άκόμη και μπρός στή θυρίδα ενός κρατικού γραφείου, νοιώθουν κάποιο τρόπο παραδίδοντας σ' ένα κατώτερο κρατικό υπάλληλο τó έντυπο πού τους έδωσαν για συμπλήρωσι. Και ό τελευταίος αυτός, τους δείχνει, με τήν πρώτη ματιά πού έβριζε, κάποια ένδειξι πού τους διέφυγε άσυναίσθητα: «Μά δέν έερετε λοιπόν γράμματα;...».

Τό σοβαρότερο είναι ότι οί γονείς και οί διδάσκαλοι προβάλλουν στήν άγωγή των παιδιών τις δικές τους προκαταλήψεις, τις προσωπικές τους ένοχές, τά άτομικά τους προβλήματα. "Όσοι π. χ. έ-

χουν τις περισσότερες τύψεις για την άτομική τους σεξουαλική συμπεριφορά, βάζουν στις παραινέσεις που κάνουν στα παιδιά τους έναν δραματικό τόνο που δημιουργεί στην ψυχή τους μιὰ αληθινή αγωνία σχετικά με τη σεξουαλικότητα.

Γονείς δυστυχισμένοι, δὲν ἀνέχονται στὸ παιδί τους τὸ ξεχείλισμα τῆς χαρᾶς. Θὰ τοῦ εἰποῦν, ἕκατὸ φορές τὴν ἡμέρα: «Εἶσαι ἀνόητος! εἶσαι ἀνυπόφορος!» Ἔνας πατέρας, μὲ πολλές ἐπαγγελματικές φροντίδες, παραφέρεται μὲ τὸ τίποτε ἐναντίου τῆς κόρης του. Μιὰ μητέρα πού τὴν ἀπάτησε ὁ ἄνδρας της, φορτώνει ἀσυναίσθητα τὴ θλίψη καὶ τὴν ἀγανάκτησί της ἐπάνω στὸ γιοῦ της, καὶ τὸν μαλώνει αὐστηρὰ γιὰ κάποιο μηδαμινὸ παράπτωμα: «Εἶσαι ψεύτης, σὰν τὸν πατέρα σου!...». Τὸ παιδί τὸ διαισθάνεται καὶ δοκιμάζει ἀγωνία ἀπὸ τὴν ἀδικη αὐτῆ ἐπίθεσι.

Πολλοὶ γονεῖς κατηγοροῦν καὶ μαλώνουν τὰ παιδιά τους γιὰ τὶς φιλίες τους. Τὰ παιδιά, τότε, δὲν ἔχουν παρὰ νὰ ἐκλέξουν ἀνάμεσα σὲ δύο ἐνοχές: τὴν ἐνοχὴ πρὸς τοὺς γονεῖς τους, ἂν μείνουν πιστὰ στοὺς φίλους των, καὶ τὴν ἐνοχὴν πρὸς τοὺς φίλους, ἂν ὑπακούσουν εἰς τοὺς γονεῖς των. Ἐκτὸς ἂν ἐπιμείνουν νὰ διατηρήσουν στὰ κρυφὰ τὴ φιλία τους, μὲ ὄλο τὸ θάρρος τῆς πρόσθετης ἐνοχῆς πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπόκρυψη.

Ἐνα παιδί θαρρετὸ θὰ ὁμολογήσῃ ἀμέσως τὰ σφάλματά του στοὺς γονεῖς του, θὰ ὑποστῆ τὴν ἐπίπληξη, καὶ θὰ τελειώσουν ὅλα. Ὁ ἀδελφός του, ὅμως, πού εἶναι πιὸ εὐαίσθητος καὶ πιὸ ἄτολμος, δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ τὸ ὁμολογήσῃ καὶ θὰ σηκῶνῃ ἔτσι στὴ συνείδησί του μιὰ διπλὴ ἐνοχὴ: τοῦ σφάλματός του, καὶ τῆς ἀποκρύψεως τοῦ παραπτώματος. Θὰ θυθισθῆ, ἔτσι, σὲ μιὰ ἠθικὴ μόνωσι, καὶ θὰ γίνῃ, ἀπὸ τὴ ντροπὴ πού θὰ νοιώθῃ, ὄλο καὶ πιὸ ἄτολμος νὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς γονεῖς του.

Ἄργα ἢ γρήγορα, τὸ παιδί, θὰ χρειαστῆ, μὲ κίνδυνο νὰ καταστῆ νευρωτικὸ, νὰ χειραφετηθῆ ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ δικό του δρόμο, τὶς ἀτο-

μικὲς προτιμήσεις του, τὶς προσωπικὲς κλίσεις του. Λίγοι εἶναι οἱ γονεῖς πού παραδέχονται αὐτὸ τὸ εὐτύχημα τῆς προσωπικότητος τῶν παιδιῶν τους. Σχεδὸν ὅλοι τους, ὑποβάλλουν στὰ παιδιά τους τὴν ἰδέα ὅτι εἶναι ἔνοχο τὸ νὰ ἀγαποῦν αὐτὸ πού οἱ γονεῖς τους δὲν ἀγαποῦν, τὸ νὰ ἐπιθυμοῦν αὐτὸ πού ἐκείνοι ἀποστρέφονται, τὸ νὰ συμπεριφέρονται διαφορετικὰ ἀπὸ ὅ,τι περιμένουν ἀπὸ αὐτά.

«Τὰ τέκνα ὑπακούετε τοῖς γονεῦσιν ὑμῶν», ἔγραφε ὁ ἀπόστ. Παῦλος (Ἐφεσ. ς' 1). Πολλοὶ εὐσεβεῖς γονεῖς ἐπικαλοῦνται αὐτὴ τὴν παραίνεσι γιὰ νὰ ἀπαιτήσουν ἀπὸ τὰ παιδιά τους μιὰ δουλικὴ ὑπακοή, καὶ μάλιστα καὶ ὅταν ἀκόμη ἔχουν περάσει πρὸ πολλοῦ τὴν παιδικὴ ἡλικία. Οἱ γονεῖς ὅμως αὐτοὶ δὲν προσέχουν ἐπίσης αὐτὸ πού εἶπε ὁ Ἀπόστολος σὲ κάποια ἄλλη ἐπιστολὴ του: «Οἱ πατέρες μὴ ἐρεθίζετε τὰ τέκνα ὑμῶν», ὅπου προσθέτει συνεχίζοντας: «ἵνα μὴ ἀθυμῶσιν» (Κολ. γ' 21).

Πολλοὶ αὐστηροὶ γονεῖς ὑποβάλλουν στὰ παιδιά τους μὲ τὴν συμπεριφορά τους, μὲ τὰ λόγια καὶ μὲ τὶς πράξεις τους, τὴν ἰδέα ὅτι εἶναι ἔνοχο κάθετι πού προξενεῖ εὐχαρίστησι! Πολλοὶ ἄνθρωποι ἐξωμολογήθησαν ὅτι διετήρησαν ἀπὸ τὴν ἀγωγή τὴν ἰδέα αὐτή, πού χαράχθηκε στὸ πνεῦμα τους σὰν τὸ ἀδυσώπητο ἀπόφθεγμα: «Ἀπαγορεύεται ἡ χαρά!» Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν μποροῦν τίποτε νὰ χαροῦν, δίχως κάποιο συναίσθημα ἐνοχῆς πού καταστρέφει τὴν ἀπολαυσί τους.

Ἄλλοτε πάλι, ἡ χαρὰ τότε μόνον θεωρεῖται νόμιμη, ὅταν τὴν ἀξίζῃ κανεὶς σὰν κάποιο εἶδος ἀνταμοιβῆς. Ἐκείνοι στοὺς ὁποίους ἔχει ἐντυπωθῆ ἀπὸ τὴν ἀγωγή τους αὐτὴ ἡ σκέψις, ἐπιβάλλουν στὸν ἑαυτό τους ἐπίμονες προσπάθειες καὶ θυσίες ἀνώφελες, μὲ μοναδικὸ σκοπὸ νὰ μποροῦν ἔπειτα νὰ χαρίσουν στὸν ἑαυτό τους δίχως αἰσθημα ἐνοχῆς κάποια πολὺ ἐπιθυμητὴ εὐχαρίστησι. Κρατοῦν δηλαδὴ ἕνα «λογαριασμὸ» πολὺπλοκο,

φορτωμένο λίγο ως πολύ από αγωνία, που ζημιώνει όπωσδήποτε το αυθόρμητον της συμπεριφοράς τους, είτε πρόκειται για ένα κίνημα ανιδιοτελούς θυσίας, είτε για την απόλαυση μιας χαράς που δεν είναι πιά δίχως αντίλλαγμα.

Και είναι ακριβώς, οί χαρές τις οποίες δεν αξίζουμε, και τὰ δώρα που δεν περιμένουμε, που έχουν την μεγαλύτερη αξία. Ἡ Ἀγ. Γραφή δεν μιλά μόνον για τὴ «δωρεά» τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ καὶ για ὅλα τὰ δώρα τοῦ Θεοῦ, τὰ μικρὰ καὶ τὰ μεγάλα. Ἀντίθετα μὲ ὅ,τι σκέπτονται ὅσοι ὑπέφεραν ἀπὸ μιὰ ὑπερβολικὰ αὐστηρὴ ἀγωγή, μᾶς δείχνει ἕναν οὐράνιο Πατέρα που εὐχαριστεῖται μὲ τὴν εὐτυχία τῶν παιδιῶν Του καὶ θρῖσκει χαρὰ στὸ νὰ τοὺς προξενῇ εὐχαρίστησι.

Ἄς ἐπιστρέψωμε ὁμως στὸ παιδί που ἀρχίζει νὰ γίνεται ἔφηθος. Δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς που περνοῦν στὴν περίοδο αὐτὴ τῆς «χειραφετήσεως» ἀπὸ τὴν ἐξάρτησι τῶν γονέων καὶ τῆς διαμορφώσεως τῆς προσωπικότητος, που νὰ μὴν ἀρχίζῃ μιὰ ζωὴ κρυφὴ, γεμάτη πάντα ἀπὸ αἰσθήματα ἐνοχῆς. Τοῦ πέφτει π. χ. στὰ χέρια κάποιον βιβλίον μὲ συναρπαστικὸ περιεχόμενο: παρατείνει, ἀργὰ τὸ θράδον, τὸ διάβασμά του στὸ φῶς ἐνὸς κεριοῦ, προσέχοντας μὴν ἀκουστῆ στὴ σκάλα κάποιος θόρυβος που θὰ τὸν εἰδοποιήσῃ για κάποιον πλησίον που φοβᾶται—δικαιολογημένα ἢ ὄχι... Ἡ ἀκόμη, θάζει τὸ συναρπαστικὸ αὐτὸ βιβλίον ἐπάνω στὴν ἀνοικτὴ λατινικὴ γραμματικὴ, ἔτοιμον νὰ τὸ κρύψῃ γρήγορα στὸ συρτάρι, ἂν παρουσιαστῇ κάποιος ἔξαφνα. Ἡ, για νὰ πεισθῇ ὅτι ἔγινε πιά ἄνδρας, καπνίζει κρυφὰ τὸ πρῶτον του τσιγάρον.

Τὸ «μυστικὸ» εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο διαμορφώνεται ἡ προσωπικότης. Ὅσον καιρὸ ἕνα παιδί δὲν ἔχει μυστικὰ ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, ἐφ' ὅσον δὲν μπορεῖ νὰ διηγηθῇ σ' ἕνα φίλον του ὠρισμένα μυστικὰ που ἀποσιωπᾶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς του, δὲν ἔχει συνείδησι ὅτι ἀποτελεῖ ἕνα πρόσωπον που διακρίνεται ἀπ' αὐτοὺς. Καὶ ὁμως, οἱ γονεῖς, διακηρύττουν

κατὰ κανόνα ὅτι ἕνα παιδί δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ τίποτε μυστικὸ ἀπὸ τοὺς γονεῖς του καὶ τὸ θεωροῦν ἔνοχον ἂν τοὺς ἀποκρύπτῃ κάτι. Τοῦ τὸ ὑπενθυμίζουν μὲ πικρία: «Μᾶς στενοχωρεῖς πολὺ».

Ὅλοι μας ὑφιστάμεθα διαρκῶς ἐπικρίσεις, εἴτε ρητὲς καὶ ἔντονες, εἴτε συγκεκαλυμμένες—πρᾶγμα ὄχι λιγώτερον στενόχωρον. Εἴμαστε ὅλοι εὐαίσθητοι σ' αὐτὲς, κι' ὅταν ἀκόμη δὲν τὸ δείχνωμε. Ἐκείνοι που εἶναι σίγουροι για τὸν ἑαυτό τους τις ὑπομένουν εὐκολώτερα. Ἀμύνονται, ἀντιλέγουν, ἐπικρίνουν κι' αὐτοὶ μὲ τὴ σειρά τους, καὶ τότε ὁ συνομιλητῆς τους εἶναι ἐκεῖνος που «ἐνοχοποιεῖται». «Ἡ ἀδελφὴ μου εἶναι τόσο κατηγορηματικὴ στὶς γνώμες της, μου εἶπε κάποτε μιὰ γυναίκα, ὥστε νοιώθει κανεὶς λίγο ἔνοχος ὅταν δὲν συμφωνῇ μαζί της!» Καὶ κάποιον ἄλλην μου εἶπε: «Καταντῶ νὰ ἀποφεύγω νὰ βλέπω τὴν ἀδελφὴν μου, γιατί τὴ στιγμή που θέλω νὰ φύγω, μου λέγει: φεύγεις κι' ὅλας;—σὲ τέτοιο τόνο ἐπιπλήξεως, που νοιώθω πολὺ ἔνοχη».

Σημειώσατε ὅτι ἐκεῖνοι που εἶναι τόσο ἀπόλυτοι στὶς βεβαιώσεις καὶ τις παρατηρήσεις πρὸς τοὺς ἄλλους, προσπαθοῦν, χωρὶς νὰ τὸ πολυκαταλαβαίνουν, νὰ πείσουν τὸν ἑαυτό τους τὸν ἴδιον. Ἀπαλλάσσονται ἀπὸ κάποιον ἀμφιβολία, προκαλώντας τὴν σὲ κάποιον ἄλλον. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, οἱ ἰσχυροὶ χαρακτήρες ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὴν ἴδιαν τους ἐνοχὴν, προκαλώντας τὴν στοὺς ἀδυνάτους, που εἶναι τόσο πρόθυμοι νὰ συγκρίνουν τὸν ἑαυτό τους μειωτικὰ μ' ἐκείνους.

Ἰδοὺ π. χ. μιὰ πολὺ λεπτολόγος καὶ ἐπιμελὴς γυναίκα. Εἶναι αὐτὸ ἕνα προτέρημα, διότι κάνει τὸ κάθε τι μὲ ἐπιμέλεια. Μοῦ ἐξομολογεῖται ὁμως ὅτι νοιώθει πάντα τὸν ἑαυτό της ἔνοχον που εἶναι τόσο ἐπιμελὴς, που ξοδεύει τόσο χρόνο για κάθε τι που κάνει. Ἐχει ἀνατραφῆ ἀπὸ μιὰ γυναίκα που, ὅπως ἀντίθετα, τὰ ἔκανε ὅλα βιαστικὰ καὶ πολὺ πρόχειρα, καὶ ἀσφαλῶς θύμωνε μὲ τὸ κοριτσάκι αὐτὸ τὸ τόσο διαφορετικὸ, ὥστε νὰ τοῦ καταλογίζῃ ἐνοχὴν για τὴν

ἐπιμέλειά του αὐτή· κι' αὐτό, δίχως ἄλλο, γιὰ νὰ ἀπαλλαγῇ ἡ ἴδια ἀπὸ τὸ αἴσθημα ἐνοχῆς πού δοκίμαζε διότι δὲν ἦ-
σαν στὴν ἐργασία της ἄρκετὰ εὐσυνείδη-
τη.

Καθένας ἔχει τὸν προσωπικό του ρυ-
θμό, καὶ οἱ ρυθμοὶ ἐνεργείας καὶ συμ-
περιφορᾶς εἶναι πολὺ διαφορετικοὶ με-
ταξὺ τους. Σ' ἓνα γραφεῖο, μιὰ πολὺ
ταχεῖα δακτυλογράφος προξενεῖ συνε-
χῶς, δίχως ἄλλο, στὶς συναδέλφους της
ἓνα αἴσθημα ἐνοχῆς, πράγμα πού παρα-
λύει ἀκόμη περισσότερο τὴ δραστηριό-
τητά τους. Καὶ ὅμως πρόκειται ἀπλῶς
γιὰ ἓνα δεδομένο τῆς φύσεως πού θὰ ἔ-
πρεπε νὰ τὸ κρίνωμε ἀντικειμενικά. Ἡ
γρήγορη δακτυλογράφος δὲν ἔχει περισ-
σότερη ἀξία γιὰ τὴ γρηγοράδα της, οὔτε
ὀλιγώτερη ἢ συνάδελφός της γιὰ τὴ θρα-
δύτητά της. Καὶ ὅμως, φθάνει νὰ εἶναι
ἐλάχιστα εὐαίσθητη ἢ γρήγορη ὑπάλ-
ληλος, γιὰ νὰ νοιώσῃ ἐνοχη διότι ἐπι-
σκιάζει ἔτσι ἀθέλητα τὶς ἄλλες, καὶ γιὰ
τὸ λόγο αὐτὸ θὰ προσπαθῆσῃ ἀσφαλῶς
νὰ τὸς παράσῃ ὠρισμένες μικροεκδου-
λεύσεις γιὰ νὰ τῆς συγχωρήσουν τὸ φυ-
σικό της πλεονέκτημα...

Ἐπίμονα, λοιπόν, αἰσθήματα ἐνοχῆς
ὀποβάλλονται συνεχῶς στοὺς ἀδύνατους
χαρακτήρες μὲ τὴν συμπεριφορὰ τῶν ἄλ-
λων, μὲ τὶς διαθεβαιώσεις, τὶς κρίσεις
καὶ τὴν περιφρόνησί τους, ἀκόμα καὶ μὲ
τὶς πιὸ ἀδίκες ἐπιτιμήσεις τους. Ἀπὸ ἀ-
πάντησι σὲ ἀπάντησι, οἱ ἐπικρίσεις γί-
νονται σκληρότερες καὶ ἐπιθετικώτερες.
Ἡ Δρ. Βαγικ κατέδειξε πόσον εἶναι γε-
νικός ὁ νόμος αὐτὸς τῆς «ἐπιθετικῆς προ-
καλύψεως»: κάθε ἀπωθημένη ἐνοχή, προ-
καλεῖ μιὰ ἐπιθετικὴ κίνησι' ἔτσι, ὅταν
π. χ. ἓνας σύζυγος νοιώθῃ νὰ τὸν κυρι-
εῦουν ἐπιθετικὲς καὶ ἐρεθιστικὲς παρορ-
μήσεις ἐναντίον τῆς γυναίκας του, θὰ
μποροῦσε ἀμέσως νὰ ἀναρωτηθῇ σὲ τί
πράγμα τὴν ἔχει ἀδικήσει... Μὲ μιὰ μι-
κρὴ δόση τιμιότητος, θὰ θρῆ σίγουρα
τὴν ἀπάντησι. Αὐτὸ φυσικὰ ἰσχύει καὶ
γιὰ τὴ γυναῖκα σχετικὰ μὲ τὸν ἄνδρα

της, γιὰ τὸν ὑπάλληλο ἀπέναντι στὸν
προϊστάμενό του, καὶ ἀντιστρόφως.

Ἡμπορεῖ ὅμως νὰ ταπεινώσῃ κανεὶς
τὸν ἄλλο μὲ τὶς συμβουλές του, ὅπως ἀ-
κριβῶς καὶ μὲ τὶς ἐπικρίσεις του. Κάθε
συμβουλὴ κρύβει καὶ μιὰ συγκεκριμε-
μένη ἐπιτιμήσι, ἐκτὸς βέβαια ὅταν μᾶς
τὴν ζητοῦν. Τὸ νὰ εἰπῇ κανεὶς σὲ κάποι-
ον: «ἐγὼ στὴ θέσι σας, θὰ ἔκανα ἔτσι»,
εἶναι σὰν νὰ τοῦ λέγῃ ὅτι δὲν ἐνήργησε
μὲ τὸν τρόπο πού ἔπρεπε. Ἔτσι, πολλοὶ
ζηλωταὶ γονεῖς παραλύουν τὴν προσπά-
θεια τῶν παιδιῶν τους μὲ τὶς συνεχεῖς
συμβουλές, διότι τὰ κάνουν νὰ σκεφθοῦν
ὅτι δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ βροῦν μόνα τους
τὸν δρόμο τῆς σωστῆς διαγωγῆς καὶ
σπέρνουν στὴν ψυχὴ τους τὴν ἀμφιβολία
γιὰ τὸν ἑαυτό τους.

Ἡ Μάρθα καὶ ἡ Μαρία, γιὰ τὶς ὁποῖες
μᾶς μιλεῖ τὸ Εὐαγγέλιο (Λουκ. ι' 38-42),
εἶναι δυὸ ἀδελφές σὰν πολλὲς ἀπ' αὐτὲς
πού συναντοῦμε καὶ σήμερα. Ἡ μιὰ ἔχει
πρακτικὴ ἰδιοσυγκρασία, καὶ ἀσχολεῖται
μὲ τὸ νοικοκυριό, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἔχει πε-
ρισσότερη κλίσι γιὰ τὰ πνευματικὰ ζη-
τήματα, καὶ κάθετα κοντὰ στὰ πόδια
τοῦ Ἰησοῦ γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸν λόγο Του.
Φαντάζομαι ὅτι, πρὶν ἀπὸ λίγο, ἡ Μάρθα
θὰ ἔκανε πολὺ θόρυβο μὲ τὶς κατσαρόλες
της, γιὰ νὰ δεῖξῃ στὴν ἀδελφῇ της τὴ
δυσἀρέσκειά της. Ἐξαφνα, ἐπειδὴ δὲν
μποροῦσε πιὰ νὰ κρατηθῇ, καταφεύγει
στὸν Ἰησοῦν τὸν ἴδιο, λέγοντας: «Πές
της, λοιπόν, Κύριε, νὰ ἔλθῃ νὰ μὲ βοηθή-
σῃ!»

Μὲ παρόμοιο τρόπο γίνονται ἐπιτιμή-
σεις πολλὲς μέσα στὶς οἰκογένειες, ἀνά-
μεσα σὲ ἀδελφούς καὶ ἀδελφές, σὲ συ-
ζύγους, ἢ ἀνάμεσα σὲ φίλους. Ἐδῶ δια-
κρίνεται εὐκόλα ὁ ρόλος πού παίζουν
τὰ κρυφὰ αἰσθήματα κατωτέροτης ἢ
ἀκόμη καὶ ἐνοχῆς. Ἡ Μάρθα νοιώθει λι-
γώτερη ἄνεση παρὰ ἡ ἀδελφῇ της στὶς
πνευματικὲς συζητήσεις, καὶ κρύβεται
μέσα στὶς κατσαρόλες της. Ἀσφαλῶς δὲν
εἶναι γι' αὐτὸ ὑπερήφανη, καὶ παρηγο-
ρεῖται ἀξιοποιώντας τὶς πρακτικὲς ὑπη-
ρεσίες πού προσφέρει καὶ ἐπικρίνοντας
τὴν ἀδελφῇ της. Ἡ τελευταία αὐτῆ ἴσως

νά είχε εκδηλώσει κάποτε κάποια περιφρόνηση για τις δουλειές του σπιτιού, για νά άνακουφίση τή συνείδησί της πού τήν έψεγε έπειδή τής έλειπε σ' αυτές ή κλίσις και ή έπιδεξιότης.

Ό Ίησοῦς άνεβάζει τή συζήτησι έπάνω άπ' αυτούς τούς στοιχειώδεις ψυχολογικούς μηχανισμούς, θέτοντας τó θέμα τών άξιών: «Μαρία δέ τήν άγαθήν μερίδα έξελέξατο, ήτις ούκ άφαιρεθήσεται άπ' αυτής». Αυτό, ώστόσο, δέν σημαίνει ότι περιφρονεί τή δουλειά του σπιτιού, άφου και ό ίδιος καταδεχόταν νά μαγειρεύση για χάρι τών φίλων Του (Ίωάν. κα' 9).

Έξ άλλου, δέν έχει κανείς πάντα ένα τόσο σοβαρό ρόλο, όπως ή Μαρία, για νά άποτραθηγή άπό τις δουλειές τής κουζίνας. Πόσες γυναίκες δέν στενοχωρουνται όταν διαβάζουν ένα βιβλίο ή άναπαύονται, ένώ κάποιος άλλος κάνει μεγάλη φασαρία και θόρυβο ζηλωτριάς νοικοκυράς στο δίπλανό δωμάτιο... Κι' όταν άκόμα είναι θέβαιες ότι αυτό είναι τó σωστό, ότι καλλιεργούν όπως όφείλουν τó πνεύμα τους, ή ύπακούουν στις έντολές του γιατρού πού τις συμβούλευσε νά άναπαυθούν, νοιώθουν κάποιο αίσθημα ένοχής, έπειδή άφίνουν σέ άλλους τή φροντίδα του νοικοκυριού και άντιλαμβάνονται ή νομίζουν ότι τις κατακρίνουν γι' αυτό.

Έπίσης, πολλές γυναίκες, σπερουν τόν έαυτό τους ή τόν σύζυγό τους, ή άκόμα και τά παιδιά τους, άπό τήν εύχαρίστησι νά δέχωνται τούς φίλους των, διότι φοβούνται τις έπικρίσεις για τήν έμφάνιση

του σπιτιού τους. Και πρόκειται, πολλές φορές, για γυναίκες άπό τις προσεκτικότερες και τις πιό έπιμελείς και στίς παραμικρές λεπτομέρειες, πού πιστεύουν ότι και ή έλάχιστη έλλειψις δέν πρόκειται νά διαφύγη τήν προσοχή τών έπισκεπτών. Και έν τούτοις, οι τελευταίοι αυτοί ίσως νά κάνουν τή σκέψι ότι ή γυναίκα αυτή φροντίζει τόσο πολύ τó έσωτερικό του σπιτιού της, ώστε του λείπει ή ζωή και ή χάρις...

Έτσι, στην καθημερινή μας ζωή, θυθιζόμαστε άκατάπαυστα στη νοσηρή αυτή άτμόσφαιρα τών άμοιβαίων έπικρίσεων, σέ σημείο πού παύομε πιά νά άντιλαμβανώμαστε και παρασυρόμαστε αυτομάτως σ' ένα φαύλο κύκλο άδυσώπητο. Διότι κάθε έπικρίσις γεννά ένα αίσθημα ένοχής, τόσο στον έπικρίνοντα, όσο και στον κρινόμενο, και ό καθένας άνακουφίζεται όπως μπορεί άπό τήν ένοχή του δικαιολογούμενος και έπικρίνοντας τούς άλλους.

Αυτή λοιπόν ή καθημερινή ένοχή, ένδιαφέρει πολύ τόν γιατρό και τόν ψυχολόγο, διότι συνδέεται με τις σχέσεις πρós τόν πλησίον, με τις έπικρίσεις τών άλλων, τήν περιφρόνησι τής κοινωνίας, και τά αίσθηματα κατωτερότητος. Τύψεις, ένοχη συνείδησις, ντροπή, στενοχώρια, κακή διάθεσις, σύγχυσις, άτολμία, άκόμη και αιδώς... Υπάρχει, άνάμεσα σ' αυτά όλα, κάποιος σύνδεσμος, χωρίς καθαρά και συγκεκριμένα διαχωριστικά όρια.

Dr. Paul Tournier

Παρακαλοῦνται θερμῶς οἱ συνδρομηταί μας νά μεριμνήσουν διὰ τήν ανανέωσιν τῆς συνδρομῆς των τοῦ 1968 τὸ ταχύτερον, με τήν βεβαιότητα, ὅτι συμβάλλουν ὡς συνεργάται εἰς τὸ πνευματικὸν ἔργον τῶν «Ἀκτίνων».

Ἡ συνδρομὴ παραμένει ἡ ἰδία καὶ διὰ τὸ 1968, ἥτοι δρχ. 70.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΩΡΑΙΟΥ

Ἡ

Ο ΕΡΩΤΑΣ ΤΗΣ ΑΙΩΝΙΟΤΗΤΟΣ

Μιλώντας κανείς για τὸ ὠραῖο ἔχει τὴν αἴσθησι τῆς ἐλλείψεως, μᾶς ἐλλείψεως μεταξὺ τοῦ τέλους, πού περιέχεται σὲ μιὰ πληρότητα καὶ τῆς ἀποσπασματικότητος, πού στὸ τέλος κατορθώνεις νὰ δώσεις. Τὸ ὠραῖο ἔχει μέσα του μιὰ ἁρμονία πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ αὐτὴν τοῦ καλοῦ. Στὸ καλὸ ὑπάρχει μιὰ κάποια δυσαρμονία, κάτι ἀπὸ τὴν μὴ πληρότητα τῆς φύσεως⁽¹⁾. Τὸ ὠραῖο εἶναι αὐτὸς ὁ «κόσμος» στὴν πληροῦτητά του, στὸ φράσιμο «τοῦ ὄριον τοῦ τέλους του», ὅπως θᾶλεγε ὁ Leo Chestow. Πέρα ἀπὸ τοὺς «σχολικούς»⁽²⁾ φιλοσοφικούς ὁρισμοὺς τοῦ ὠραίου—τῆς ὁμορφιάς, σὰν τῆς ἁρμονίας τῶν μερῶν ἐνὸς ὅλου (Kant)—καὶ τὴν μεταφυσική του θεώρησι, σὰν τῆς συμφωνίας μεταξὺ τοῦ φαίνεσθαι καὶ τῆς οὐσίας ἐνὸς ἀντικειμένου, ὑπάρχει μιὰ δυνατὸτης θέας του, «καθορισμοῦ» του μέσῳ κριτηρίων ἐσωτερικῆς περίρας. Μιὰ τέτοια θεὰ ἀποκλείει μιὰ ἀντικειμενική, ἴσως, αἰσθητικὴ κρίσι, ἐπιτρέπει ὅμως μιὰ φαινομενολογικὴ ἀνάλυσι μέσῳ τῶν βιωμάτων τοῦ ὑποκειμένου, πού πολλὰς φορὰς ἔχουν χαρακτηρὰ δραματικό⁽³⁾. Γιατί μιὰ προσπάθεια συναντήσεως μὲ τὴν ὁμορφιά δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀποτελῇ ὁδοιπορικὸ ἐνὸς ἀγῶνος, μιὰ δραματικὴ πορεία ἀποκαλύψεως, παραβιάσεως τοῦ μυστηρίου του. Δὲν πρέπει νὰ μᾶς διαφεύγῃ σὲ τελικὴ ἀνάλυσι, ὅτι τὸ ὠραῖο εἶ-

ναι μιὰ νίκη πάνω ἀπὸ τὸ βάρος καὶ τὴν ἀσχήμια, πού ἐξωτερικὰ ἐμφανίζει ὁ κόσμος. Ἄλλὰ μιὰ τέτοια νίκη εἶναι τὸ ἀνοιγμα μᾶς προοπτικῆς γιὰ μιὰ συνέχεια, τὸ ἀνοιγμα σὲ ἓνα ἄλλο κόσμο, πού στὴν πλατωνικὴ «διαλεκτικὴ» εἶναι τὸ πρότυπο τούτου ἐδῶ, ἀλλὰ μέσα σὲ μιὰ ἀπειρη πληρότητα⁽⁴⁾.

Συνηθίζομε νὰ λέμε ὅτι τὸ ὠραῖο εἶναι κατηγορία τῆς αἰσθητικῆς καὶ τῆς τέχνης καὶ μόνο, ξεχνώντας ὅτι δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ἀγκαλιάζῃ τὸ σύνολο τῆς ζωῆς. Τὸ ὠραῖο συνδέεται μὲ τὴν ἀλήθεια: ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ὁμορφιά του, καὶ τοῦτο (τὸ ὠραῖο) εἶναι ἡ ἀλήθεια τῆς⁽⁵⁾. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἴπαμε πρὶν πάνω ὅτι ἡ πορεία γιὰ τὴν ἀνακάλυψι τοῦ ὠραίου εἶναι ἡ δραματικὴ πορεία ἀποκαλύψεως αὐτῆς τῆς ἀλήθειας. Εἶναι τὸ βγαλισμο ἀπὸ τὴ λήθη (ἀλήθεια)⁽⁶⁾ τῆς οὐσίας του. Κοιτώντας ἓνα ἔργο τέχνης προσπαθώντας νὰ «νοιώσω» τὴν ὁμορφιά του δὲν ζητῶ παρὰ τὴν ἀλήθεια του στὴν οὐσία του. Τὸ ἴδιο συμβαίνει ὅταν προσεγγίζω τὴν ὁμορφιά σ' ἓνα ἄνθος, σ' ἓνα ὁποιοδήποτε δημιουργήματα τῆς φύσεως ἢ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ προσπάθειά μου, λοιπόν, μετοχῆς στὴν ὁμορφιά γίνεται ὁ ἀγῶνας μου γιὰ τὴν ἀποκάλυψι τῆς ἀλήθειας τῆς ὁμορφιάς. Ἄλλὰ ἡ ὁμορφιά ἔχει πάντοτε ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς τραγωδίας τῆς προσπαθείας τοῦ δημιουργοῦ τῆς. Εἶναι, μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ἡ τραγωδία πού περιέχει ἡ διαλεκτικὴ τοῦ ὁράματος καὶ τῆς

(1) Ἀντίθετη μὲ τὴ θέσι τούτη, ἡ πλατωνικὴ τοῦ «Φίλιβου», ὅπου ἡ ὁμορφιά καὶ τὸ ἀγαθὸ δένονται ἀρρηκτὰ. Ἡ δύναμις τοῦ ἀγαθοῦ «εἰς τὴν καλοῦ φύσιν» 64.

(2) Μὲ τὸν ὄρο «σχολικός» χαρακτηρίζομε καὶ τὴν προσπάθεια μετατροπῆς τῆς αἰσθητικῆς σὲ καθαρὴ «ἐπιστήμη». Πρὸς Heger, Vorlesungen über die Ästhetik, I Bd. Jub.-Ausg. der Werke, XII σελ. 90 ὅπου γιὰ τὸν Ἐγελο πάντα, μόνον σὰν ἐπισημὴ ἡ αἰσθητικὴ παίρνει τὴ σωστὴ θέσι.

(3) Κοιτ. καὶ τὸ ἔργο τοῦ M. Nedoncelle, Introduction à l'esthétique, 3e édition Paris - P.U.F. 1965

(4) Στὸν «Φαῖδρον», ὅπως ἐπίσης καὶ στὸ «Συμπόσιον».

(5) Βλ. H. Kuhn, Das Sien und das Gute, München 1962, ἰδιαιτέρως σ. 374 κ. ἑ. Ἄν καὶ ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἀντίθετα προσανατολισμένος πρὸς αὐτὸ πού θὰ μπορούσαμε νὰ ἐνομάσωμε «ὕπαρξιακὴ ἐρμηνευτικὴ», ἐν τούτοις ἡ προβληματικὴ εἶναι ἀξιόλογη.

(6) Γιὰ τὴν ἀλήθεια σὰν ἀποκάλυψι βλ., M. Heidegger, Von Wesen der Wahrheit, Frankfurt 1961.

πραγματικότητος, τοῦ σκοποῦ καὶ τοῦ ἀποτελέσματος. Ἐνα ἔργο τέχνης εἶναι ὁ τοκετὸς μιᾶς ὀδύνης καὶ ἡ ὀδύνη ἑνὸς τοκετοῦ: ἰδοὺ ἡ τραγωδία. Ἀλλὰ ἀκριβῶς τούτη ἡ τραγωδία εἶναι πού καταξιώνει τὴν ὁμορφίαν καὶ τὴν καταξιώνει γιατί εἶναι καρπὸς ἑνὸς πόνου.

Ἡ ὁμορφία—τὸ ὠραῖο εἶναι ἀναπόσπαστα δεμένο μὲ τὸ δημιουργεῖν⁽⁷⁾. Ὅπου ὑπάρχει «δημιουργία» ὑπάρχει ὁμορφία καὶ ὅπου ὑπάρχει ὁμορφία εἶναι ἀπαραίτητη ἡ σφραγίδα, τὸ θαῦμα τῆς δημιουργίας. Ἴσως ἡ ὁμορφία δὲν εἶναι παρὰ μιὰ στιγμή τοῦ αἰωνίου στὴν ἀνθρώπινη δημιουργικὴ πράξι. Τούτη ἡ στιγμή εἶναι πού καταξιώνει τὸ δημιουργεῖν, γιατί ἀποτελεῖ παρουσία τοῦ «ποιητοῦ» ἀνθρώπου, τοῦ δημιουργοῦ. Ἡ ὁμορφία ἔτσι γίνεται δημιουργικὴ πράξις καὶ ὄχι ἀντικειμενικὴ πραγματικότης. Ἐπίτευγμα δημιουργικῆς ἐνεργείας, ὄντολογικὴ πραγματικότης ἀληθείας τῆς ὑπάρξεως. Ἀλλὰ κάθε δημιουργία προϋποθέτει μιὰ «ἀσκήσι» σάν πορεία ὀριζομένη στὴ δοκιμασία. Ἀσκήσι δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ μιὰ προσπάθεια, μιὰ δοκιμασία, ἓνα ἀγώνισμα τοῦ ὄντος γιὰ τὴν ἐπίτευξι τοῦ στόχου τοῦ τέλους. Τὸ τέλος τῆς ἀσκήσεως δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παρὰ ἡ ὁμορφία τοῦ πληρώματος⁽⁸⁾ τῆς δραματικῆς πορείας τοῦ δημιουργοῦ στὸ χρόνο τοῦ κόπου.

Στὴ φύσι γίνεται ἓνας ἀγώνας μεταξὺ «κόσμου» καὶ χάους. Ὁ κόσμος μας δὲν μιᾶς δόθηκε σὲ μιὰ πληρότητα ὁμορφιάς, μιὰ ἀπόλυτη ἁρμονία. Τοῦτο σημαίνει, καλλίτερα προϋποθέτει, μιὰ κατάκτησι, μιὰ ἀναγκαία πορεία πρὸς τέλος. Τὸ χάος πρέπει νὰ ξεπερασθῇ ἀπὸ τὴν ὁμορφίαν νὰ γίνῃ «κόσμος»⁽⁹⁾. Σὲ κάθε ἔργο δημιουργίας ὑπάρχει πάντοτε ὁ ἴδιος ἀγώνας, κάθε φορὰ ἡ ὁμορφία, πού ὁ δημιουργὸς μιᾶς

χαρίζει, εἶναι μιὰ νίκη κατὰ τοῦ χάους, ἓνα πλήρωμα τῆς φρικτότητος τοῦ κενοῦ, νίκη τῆς ὁμορφιάς, μιὰ ὁμορφὴ νίκη. Ἡ ὁμορφία προϋποθέτει τὸ χάος, χωρὶς τοῦτο θὰ ἦταν ἀδιανόητη, καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς σὲ τούτη τὴ διαλεκτικὴ βρίσκεται ὅλο τὸ βάθος τῆς τραγικότητος τοῦ δημιουργεῖν. Τούτη ὅμως ἡ τραγωδία τοῦ ὀδοιπορικοῦ τοῦ δημιουργοῦ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἡ ὑψίστη στιγμή τῆς καταξιώσεώς του, γιατί εἶναι νίκη κατὰ τοῦ χάους, πέρασμα ἀπὸ τὸ μὴ ὑπάρχειν τοῦ χάους στὸ ὑπάρχειν τοῦ «κόσμου» μέσῳ τῆς ὁμορφιάς.

Μόνον σάν πράξις ἐλευθερίας ἡ ὁμορφία καταξιώνεται. Κάθε τι πού προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς σκληρότητος, τοῦ κενοῦ τῆς. Μέσα στὴν ἐλευθερία καὶ μέσῳ τῆς ἐλευθερίας ἔχουμε τὸ πλήρωμα τῆς ὁμορφιάς. Ἡ πορεία γιὰ τὴν ἀποκάλυψι τῆς ὁμορφιάς εἶναι πορεία μέσῳ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ δημιουργὸς μέσῳ τῆς ὁμορφιάς ἐλευθερώνει τὸν «κόσμο» καὶ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ βάρος τῆς φύσεως «τοῦ κόσμου τούτου». Ἡ δραματικὴ πορεία τῆς ἐλευθερίας γιὰ τὴν ὁμορφίαν, γιὰ τὴν συνάντησι μὲ τὸ ὠραῖο εἶναι ἡ διαλεκτικὴ στιγμή τοῦ «ἐξαιφνης»⁽¹⁰⁾, μιὰ στιγμή ἐκστάσεως, μιὰ στιγμή παραδόξου. Μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἐκστασιακὴ στιγμή, στὴν συνάντησι μὲ τὴν ὁμορφίαν, ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι πιά πόθος, λαχτάρα, ἀλλὰ γεγονός. Ἡ διαλεκτικὴ σχέσις ὁμορφιάς καὶ ἐλευθερίας εἶναι ἡ τραγικώτερη, ἀλλὰ καὶ ἡ ὑψίστη στιγμή τοῦ δημιουργοῦ προσώπου. Γιὰ τοῦτο τὸ ὀδοιπορικὸ χρειάζεται πόνος, πῶς πολὺ, ἀγάπη, γιὰ τὴν κατάκτησι τοῦ ἀγαπωμένου—τῆς ὁμορφιάς. Γιὰ τὴν ἀποκάλυψι τῆς ὁμορφιάς ὁ δρόμος ὀδηγεῖ ἀπὸ πολὺ πόνου καὶ θλίψι, γιατί τὸ δῶρο τῆς ὁμορφιάς εἶναι τῆς ἐλευθερίας τίμημα. Ἡ στιγμή τῆς συναντήσεως ὅμως εἶναι ἓνα ἄνοιγμα σὲ ἓναν ἄλλο χρόνο, σὲ ἓναν ἄλλο κόσμο πῶς ὁμορφο, πῶς ἀληθινὸ, τὸν κόσμο τῆς αἰωνιότητος, πού εἶναι τούτος ὁ κόσμος τῆς ὁμορφιάς.

ΣΤΑΥΡΟΣ Δ. ΠΑΝΟΣ

(7) Γιὰ τὸ ἀναπόσπαστο δημιουργίας καὶ ὁμορφιάς ἰδιαίτερα ἀξιόλογο τὸ ἔργο τοῦ Ν. Berdjajew, Der Sinn des Schaffens, Tübingen 1927, ἰδιαιτ. σελ. 239 κ. ἔξ.

(8) Ἄς θυμηθοῦμε τὸ ἀριστοτελικὸ «ἐπιγινόμενον τι τέλος» στὰ Ἠθικ. Νικομάχεια Χ, 4, 1174b 31-33.

(9) Κοίτ. Πλάτωνος Φίλητος 64c καὶ Ἀριστοτέλους. Μετὰ τὰ φυσικὰ 1078a 36.

(10) Μὲ τὸ πρωταρχικὸ πλατωνικὸ περιεχόμενον τῆς λέξεως.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΕΙΩΝ ΤΟΥ ΤΖΕΪΜΣ ΜΠΟΝΤ

Δεκατρία μυθιστορήματα και τέσσαρα κινηματογραφικά έργα, ξεχούθησαν από την πέννα του Jan Fleming, και μία φρενίτις κατέλαβε τον κόσμο. Ο μυθιστοικός πράκτωρ Τζέϊμς Μπόντ, ο ήρωας των μυθιστορημάτων, έγινε διεθνής ήρωας.

Το συνθηματικό του όνομα 007, μπήκε ακόμα και στις ένδυμασίες των ανδρών και στις πιζάμες τους. Τα 9 χριστουγεννιάτικα δένδρα από τα 10 στην Αμερική, θα έχουν το παιχνίδι 007 κρεμασμένο στα κλαδιά τους. Τα μυθιστορήματα μεταφράστηκαν σε δέκα γλώσσες και πουλήθηκαν σε 18 εκατομ. αντίτυπα. Η μόδα του Τζέϊμς Μπόντ δημιούργησε μια νέα ζήτηση για «μυστικούς πράκτορες» στην τηλεόραση, με αποτέλεσμα να γραφτούν αρκετές σειρές τύπου Μπόντ.

Τί θα κάνουμε με αυτήν την κατάσταση; Γιατί ο Τζέϊμς Μπόντ είναι τόσο δημοφιλής; Θα τον τοποθετήσουμε σαν έναν δημοφώνο τρόπο φυγής από τις καθημερινότητες, όπως μου έλεγε ο βιβλιοπώλης μου, ή σαν ένα ευχάριστο πλήρωμα κενού χρόνου, όπως το περιέγραψε ο Σήν Κόνερνυ; Μήπως ο Jan Fleming προσπάθησε να μάς διασκεδάσει με μια παρατραβηγμένη καρικατούρα, του δικού μας υπερβολικού σέξ, του σαδισμού και του σνομπισμού μας; Μερικοί τον είδαν έτσι. Ο Τζέϊμς Μπόντ είναι πολύ παρατραβηγμένο πρόσωπο για να γίνει πιστευτό, αλλά είναι πολύ ενδιαφέρον για να διαβασθής. Η πάλι μήπως είναι ο Τζέϊμς Μπόντ ένας τύπος ήρωας για τον σύγχρονον άνδρα, «όπου η ανηθικότης υπηρετεί το γενικό καλό»; «Ενας συνδυασμός που άπεδείχθη άκατανίκητος στον αιώνα μας; Πιστεύω πως πολλοί είναι αυτοί που θεώρησαν τον Μπόντ και τα πιστεύω του, σαν ένα ύπαρκτο πρόσωπο που θα ήθελαν να το μιμηθούν, μία φυ-

σιογνωμία της οποίας ο τρόπος που φλερτάρει, που οδηγεί και που συμπεριφέρεται, δίνει σε μερικούς από έμας λίγη περισσότερη αυτοπεποίθησι στις άδυναμίες μας.

Ο πράκτωρ 007 είναι δημοφιλής γιατί άνταν ακλά έναν κόσμο αξιών που φιλοδοξούν πολλοί να έχουν, στην χωρίς θάσεις εποχή μας.

Είναι άχρηστο να προσπαθήσουμε να λογοκρίνουμε τα βιβλία και τον κινηματογράφο. Έχουν κατακλύσει την σφαίρα μας σαν πλημμύρα. Εκτός δέ αυτού, είναι πολύ ενδιαφέροντα και διασκεδαστικά για να τα άποφεύγη κανείς. Άλλα πάντως χρειάζεται μια ήθικη εκτίμηση από την χριστιανική σκέψη του συστήματος των αξιών, που στηρίζουν οι σειρές του Μπόντ.

Υπάρχουν πέντε πεδία όπου ο κόσμος των αξιών του Τζέϊμς Μπόντ προκαλεί την χριστιανική πίστι και τα ξίμια.

Είναι το πεδίο του σέξ, του σαδισμού, του σνομπισμού, της νωχελείας και ενός στενού έθνικισμού. Σε κάθε ένα από αυτά τα πεδία θα άπομονώσουμε τα πιστεύω του Μπόντ.

Και άς πάρουμε πρώτο το πεδίο του σέξ. Η έντύπωση που δίνει πως κάθε θηλυκό πρόσωπο, περιμένει άπλως να κατακτηθή, είναι ένας ψεύτικος μύθος των ανδρών που δέν στέκει καθόλου. Επίσης τί θα λέγαμε για τις προγαμιαίες σχέσεις που γίνονται στο όνομα της κοινής ρεαλιστικής λογικής;

Η χριστιανική πίστις μπορεί να δείξει ότι τέτοια μεταχειρίσεις προς την γυναικεία εκ μερους του άνδρος, ακόμα και η άφοσίωσις, χωρίς ύπευθυνότητα, φτάνει στο σημείο να είναι καταστρεπτική γι' αυτήν.

Η άγιότης του προσώπου και η έντιμότης που άρμόζει στην άληθινή αγά-

πη, ὁδηγοῦν στήν λογική ἄποψι, ὅτι ὁ δεσμός τοῦ γάμου ἀποτελεῖ τὸ ἰδεῶδες πλαίσιον γιὰ τὶς σεξουαλικές σχέσεις.

Τὸ δεύτερο κεφάλαιο ἐπιγράφεται «οἱ δυνατοί». Καθὼς διατρέχομε πῶς αὐτὸς εἶναι ἡ ἀποθῆσις τοῦ σαδισμού καὶ ἡ διαρκῆς ἔκκλησις τῆς βίας, σὰν μοναδικῆς λύσεως κάθε συγκρούσεως μεταξύ τοῦ οὐτῶ καλουμένου καλοῦ καὶ τοῦ φανεροῦ κακοῦ.

Ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ διαθέτει ἄλλα ὀπλα ἐναντίον τῆς βίας, εἴτε αὐτὴ γίνεται γιὰ τὴν τιμὴ ἢ γιὰ εὐχαρίστησι, περισσότερο δὲ κί' ἀπὸ κανόνα, προσφέρει τὸ ἐλατήριον καὶ τὴν ἱκανότητα τοῦ νὰ ἀγαπᾶς καὶ νὰ ἀγαπιέσαι.

Στὸ τρίτο κεφάλαιο, θὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὸν «σνομπισμό». Αὐτὴ ἡ ἔκκλησις στὸ ὕφος, καὶ ἡ καλλιέργεια τοῦ σνομπισμοῦ στήν κοινωνία μας, ἀντανაკλάται στοὺς χαμηλοῦ ἐπιπέδου, ἀριστοκρατικούς τρόπους τοῦ Τζεϊμς Μπόντ.

Ὁ κατάλογος τῶν κοκτεῖλς του, τὰ αὐτοκίνητα κούρσας καὶ τὰ λουκούλλεια γεύματά του, δείχνουν τὴν νοστροπία του.

Γιατί αὐτὴ ἡ ἀγωνιώδης ἀνησυχία καὶ θιασὺν ν' ἀνέβουμε τὴν κοινωνικὴ κλίμακα, νὰ γίνουμε αὐτὸ πού δὲν εἴμαστε; Δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχουμε τὴν βασικὴ ἐπιθυμία τῆς καρδιάς γιὰ τελειότητα; Τὰ σύμβολα τοῦ σνόμπ εἶναι τελειῶς ἀπατηλά. Ἡ ἐπιδίωξις αὐτοῦ τοῦ ὕφους τῆς ἐπιτηδευμένης ἀριστοκρατίας στὸν αἰῶνα μας εἶναι τρέλλα, ἀφοῦ ὁ Θεὸς ἐξυψώνει τὸν ταπεινὸ καὶ δίδει τὴν βασιλεία Του στὸν πρῶο. Ἄλλὰ τὸ νὰ τὸ ἀποδείξῃ κανεὶς αὐτό—ἰδοῦ ἢ πρόκλησις.

Αὐτοὶ πού «ἀποζητοῦν τὴν χαρὰ» ἀποτελοῦν τὸ ἐνδιαφέρον μας στὸ τέταρτο κεφάλαιο. Βρισκόμαστε στὸ κέντρον μιᾶς ἐκρήξεως κερφιοῦ, μιᾶς ἐπαναστάσεως ἀδικοχαμένου χρόνου. Πῶς ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος θὰ χρησιμοποίησῃ τὸν ἐλεύθερο χρόνο του, γιὰ νὰ κἀνῃ αὐτὸ πού ἐπιθυμεῖ; Ὁ Μπόντ συνιστᾷ τὴν χαρτοπαιξία, τὸ πιετό, τὰ αὐτοκίνητα κούρσας καὶ τὴν γαστριμαργικὴ τέχνη, ἐν

συντομίᾳ δηλ. τὴν κατανάλωσι τοῦ ἐλεύθερου χρόνου σὲ πηγές πού γαργαλίζουν τὰς αἰσθήσεις. Δὲν βλέπομε ἐδῶ τὴν ἀγχώδη συνείδησι πού προσπαθεῖ νὰ σωθῇ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ της; Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία μᾶς ἐνισχύει στὸ νὰ πανηγυρίζωμε τὴν ζωὴ, νὰ δεχώμεθα τοὺς ἑαυτοὺς μας καὶ τοὺς ἄλλους στήν πραγματικότητα τῆς θείας παραδοχῆς.

Τὸ πέμπτο καὶ τελευταῖο κεφάλαιο, διαπραγματεύεται τὴν πιὸ σπουδαία ἀπὸ τὶς ἐπαγγελματικὰς ἐπιδιώξεις τοῦ Μπόντ: «Γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς πατρίδος».

Δημιουργοὶ καὶ κακοῦθεις ἄνθρωποι, πολλὰς φορές, ὕψωναν τὴν σημαία καὶ κατηγοροῦσαν γιὰ προδοσία τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ σταθεροποιήσουν τὴν δική τους θέσι στήν κοινωνία.

Χωρὶς νὰ τὸ ξέρουν κάνουν εἰδωλο τὸ κράτος, καὶ θγάζουν ἔξω τὸν Θεό. Ἄλλὰ μόνον ἓνα κράτος καὶ ἓνας κόσμος ὑπὸ τὸν Θεό καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, μπορεῖ νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ πεπρωμένον του.

Μιὰ τελευταία παράγραφος γιὰ τὶς νέες μὸδες στήν θεολογία, καὶ στὰ ἦθη καὶ ἔθιμα.

Οἱ νέοι ἄνθρωποι χρειάζονται καὶ, μυστικά, ἐπιθυμοῦν σαφῶς καθωρισμένες ὁδηγίες. Ἐνῶ ἐκεῖνο πού συνήθως ἀποκτοῦν ἀπὸ τὶς ἐκκλησίες—ὅπως καὶ ἀπὸ τοὺς γονεῖς—εἶναι ἓνας σωρὸς ἀσαφῶν ὀμιλιῶν περὶ ἠθικῆς, πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὶς περιστάσεις.

Βιολόγοι πού ἀγωνίζονται γιὰ μοντερνισμό, μπορεῖ νὰ πιστεύουν πὼς ἀπευθύνονται σὲ νεαροὺς καὶ τοὺς νουθετοῦν, ὅταν τοὺς θεβαιώνουν πὼς ἡ ἀπόλυτος ἀπόκτησις χριστιανικῆς ἠθικῆς εἶναι τὸ ν' ἀγαπᾶς τὸν Θεό. Ἄλλὰ στήν πραγματικότητα ἀποτυγχάνουν γιὰ μιὰ σταθερὴ καθοδήγησι, πού χρειάζονται καὶ ψάχνουν νὰ θροῦν μὲ τὴν καρδιά τους, οἱ νέοι ἄνθρωποι.

Ἄς προσπαθῆσωμε λοιπὸν νὰ βροῦμε ἐμεῖς αὐτὴ τὴν καθοδήγησι, τὴν κατάλληλη γιὰ τὸν αἰῶνα μας.

Lycurgus M. Starkey

ΚΑΝΟΝΕΣ ΔΙΕΠΟΝΤΕΣ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΟΥΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΔΕΛΦΙΚΟΥΣ ΝΑΟΥΣ(*)

Α) Κανονική άποψις

Μία τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος ὑπῆρξεν ἀνάκαθεν ἡ ἀνεγερσις ἰδιαιτέρων οἰκοδομημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα κατὰ κύριον λόγον ἐξεδήλωνεν ὁ ἄνθρωπος τὴν πρὸς τὸ θεῖον λατρείαν του. Ἡ ἐκ θρησκευτικῶν λόγων ἀνεγερσις τῶν οἰκοδομημάτων τούτων, ἀποτελεῖ ἐπίσης καὶ δωρεὰς πρὸς τὰς θείας δυνάμεις, διὰ τὰ γίνουσι ἀρωγοὶ τῶν οἰκοδομοῦντων. Ἐκ τῶν λόγων τούτων κινούμενοι καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἤρχισαν λίαν ἐνωρίς νὰ οἰκοδομοῦν ναοὺς, δηλαδὴ κτίρια ἀφιερωμένα ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ ὅρος προέρχεται ἐκ τοῦ ρήματος Ναίω=κατοικῶ.

Κατ' ἀρχὰς οἱ Χριστιανοὶ εἶχον διὰ τὴν κάλυψιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν τὰς λεγομένας κατ' οἶκον ἐκκλησίας. Ἀπὸ τοῦ γ' αἰῶνος ὅμως πικνύνεται ἡ ἰδρυσις ἰδίων ναῶν. Ἀσυγκρίτως πολυαριθμότεροι ἤρχισαν ἀνεγειρόμενοι μετὰ τὴν ὀριστικὴν ἐπικράτησιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπισήμου καὶ μάλιστα μοναδικῆς θρησκείας τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους. Τοῦτο εἶχε ὡς συνέπεια, ὅτι ἤρχισεν ἡ νομικὴ ρύθμισις παντὸς ἀφορῶντος εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας, συνεπῶς δὲ καὶ ἡ ἰδρυσις ναῶν ὑπῆχθη ὑπὸ κανόνας, τιθεμένους μὲν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, προσλαβόντας ὅμως νομοθετικὸν κύρος καὶ οὕτως ἀναγκαστικῶς πλέον ἐφαρμοζομένους. Ἐκ τῶν κανόνων τούτων οἱ ρυθμίζοντες τὴν ὑπὸ ἰδιώτου ἰδρυσιν καὶ κατοχὴν ναοῦ ἀποτελοῦν τὸ οὕτω καλούμενον «Κτητορικὸν δίκαιον», τὸ ὁποῖον ἰσχύει καὶ σήμερον συμπληρωματικῶς, δηλαδὴ ἐπὶ ζητημάτων διὰ τὰ ὁποῖα ἡ σύγχρονος νομοθεσία ἢ οὐδὲν ἀναφέρει ἢ ρητῶς παραπέμπει.

Ἦδη ἀπὸ τῶν πρώτων ἐτῶν ἡ Ἐκκλησία ὑπήγαγε τὸ ἐλεύθερον τῆς ἀνεγέρσεως ναοῦ

ὑπὸ ἰδιώτου, ὑπὸ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου, ἐκεῖνου δηλονότι εἰς τοῦ ὁποίου τὴν περιφέρειαν θὰ ἀνεγείροτο ὁ ναός. «Ἡ Ζ' διάταξις τοῦ Α' τίτλου τῶν Νεαρῶν καὶ ἡ Γ' τοῦ Β' τίτλου φασὶν ὅτι «δεῖ τὸν θέλοντα εὐκτήριον ἢ ἐκκλησίαν κτίσαι διαλέγεσθαι περὶ τούτου τῷ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ». Ὁμοίως καὶ ὁ κανὼν Δ' τῆς Δης Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὁρίζει ὅτι «μηδένα μὲν μηδαμοῦ οἰκοδομεῖν μηδὲ συνιστᾶν εὐκτήριον οἶκον παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου». Ὁ Συμεὼν Θεσσαλονίκης (+ 1429), λέγει ὅτι «οὐ μέλλων οἰκοδομησάμενοι θεῖον ναὸν προσέρχεται τῷ ἀρχιερεῖ καὶ ἐξαιτεῖται πρὸς τούτου τὴν ἔνδοσιν». Ἀλλὰ τίς ὁ «μέλλων οἰκοδομησάμενος»; Ἐνωρίτατα οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὰς δυνήθουσαν νὰ λατρεύσουν τὸν Θεόν, ἔκτιζον ναοὺς δι' ἰδίων ἐξόδων ἐφοδιάζοντες αὐτοὺς μὲ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς εὐπρεπῆ ἐν αὐτοῖς τέλει τῶν ἱεροτελεστιῶν. Τὰ οἰκοδομήματα ταῦτα ἐφ' ὅσον ἀνηγείροντο ἐπὶ ἰδιοκτητῶν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον γηπέδων καὶ δι' ἐξόδων τοῦ ἀνεγείροντος, κατ' ἀνάγκην δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸν οἰκοδομοῦντα συμφώνως πρὸς τὰς ἀπολύτους περὶ κυριότητος ἀντιλήψεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ δικαίου. Οὕτω πῶς ἐξεπήγασεν ἡ ἀντιλήψις τοῦ ἰδιοκτήτου ναοῦ, ἦτις, συμπληρωθείσης ἐν τῷ μεταξὺ καὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ θεσμοῦ, ἔλαβε τὴν τελικὴν μορφήν τοῦ κτητορικοῦ ἐπὶ τῶν ναῶν δικαίου. Ἡ Ἐκκλησία ἀμείβουσα τὰς εὐσεβεῖς τάσεις τῶν πιστῶν πρὸς οἰκοδομὴν λατρευτικῶν οἰκῶν καὶ θέ-

(*) Τὸ παρὸν ἄρθρον, προσαρμοσθὲν καταλλήλως πρὸς ἀποφυγὴν δυσνοήτου νομικῆς ὀρολογίας, προέρχεται ἐξ ἐιδικωτέρας μελέτης δημοσιευθείσης εἰς τὴν «Ἐφημερίδα Ἑλλήνων Νομικῶν», τόμ. 1967, σελ. 715 ἐπ., ἔνθα καὶ δύναται τις νὰ ἀνεύρη τὰς χρησιμοποιηθείσας παραπομπὰς εἰς τὴν βιβλιογραφίαν.

λουσα νὰ ἐνθαρρύνῃ εἰς τοῦτο τὰ εὐσεβῆ αὐτῆς τέκνα ἀπένευμεν εἰς τοὺς ἀνεγείροντας ναοὺς ὠρισμένα προνόμια περὶ τῆς διοικήσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καὶ τῶν σχετικῶν πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ ναοῦ θεμάτων, τηρουμένης τῆς ἐπὶ τῶν κανόνων διατεταγμένης ἀνωπίας ἐποπτείας τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου. Οὕτω διέκειτο ἡ Ἐκκλησία καὶ πρὸς τοὺς ἐπανορθοῦντας κατερειπωμένους ναοὺς.

Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος προνόμια διὰ τῆς νομικῆς ρυθμίσεως καὶ δὴ, διὰ τοῦ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ νομοτυπικοῦ κανονισμοῦ διὰ τῆς νεαρᾶς ΡΚΓ' κεφ. ιη' ἔτους 546, ἀπετέλεσαν τὸν θεομὸν τοῦ κτητορικοῦ δικαίωματος, δηλαδὴ τὸ ἐπὶ τοῦ ναοῦ τινος δικαίωμα, τὸ ὁποῖον ἀποκτᾷ πρόσωπόν τι, πρὸς διαχειρίσιν τῆς περιουσίας τοῦ ναοῦ τούτου καὶ διοίκησιν κατὰ τὰ διατεταγμένα.

Ἡ διοίκησις τοῦ ναοῦ ἢ ἄλλως τὸ ἐπ' αὐτοῦ κτητορικὸν δικαίωμα ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς κτητορικῆς πράξεως τῆς λεγομένης καὶ κτητορικὸν τυπικόν, εἰς τὸ ὁποῖον περιλαμβάνονται πάντα τὰ δικαίωματα καὶ καθήκοντα, ἅτινα κέκτηται ὁ κτήτωρ. Ὡς λέγει καὶ ἡ λέξις «κτητορικὸν τυπικόν», ἐν αὐτῷ ἀναγράφονται πάντα τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν ναὸν καὶ δὴ λεπτομερῶς. Συντάσσεται κοινῇ συμφωνίᾳ τοῦ μέλλοντος οἰκοδομεῖν καὶ τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου, φυλάσσεται δὲ εἰς τὰ ἐπισκοπικὰ ἀρχεῖα. Σχετικὸς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἶναι ὁ κανὼν Α' τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρωτοδευτέρως Συνόδου, ὅστις ὀρίζει «οἰκοδομεῖσθαι μὲν τὸ μοναστήριον, πάντα δὲ τὰ ἐν αὐτῷ προσήκοντα βρεβίω ἐγκαταγράφεσθαι καὶ τοῖς ἐπισκοπικοῖς ἀρχείοις ἐναποτίθεσθαι», ὃν σχολιάζων ὁ Βαλααμὸν λέγει: «Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ ὡς ἐπεὶ τὸ ζ' κεφ. τοῦ Α' τίτλου τοῦ Ε' βιβλίου τούτου τῶν βασιλικῶν φησιν' ὁ συνιστάμενος δωρεατικὸν ἐπὶ τῷ εὐκτήριον οἶκον κτισθῆναι, ἀπαιτεῖσθω καὶ αὐτὸς καὶ οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ παρὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ οἰκονόμων τὰ ὑποσχεθέντα, διοικούμενοι μέντοι κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἔχουσιν οἱ δομήτορες τυπικὰ ἐκτίθεσθαι».

Τὸ κτητορικὸν δικαίωμα συνίσταται ἐξ

ὠρισμένων προνομίων, τὰ ὁποῖα κυρίως εἰπεῖν δὲν εἶναι εἰμὴ σύνολον δικαιωμάτων τινῶν καὶ καθηκόντων. Ἐπὶ παραδείγματι ὁ κτήτωρ φροντίζει αὐτὸς περὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ ναοῦ, ὡς περὶ τῆς καθαριότητος, ἀνακαινισμοῦ, διακοσμήσεως, φωτισμοῦ, ὑμνωδίας, τελέσεως κανονικῶς καὶ ἀπροσκόπτως ὄλων τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, καθὼς καὶ ἐφοδιασμοῦ τοῦ ναοῦ, διὰ τῶν ἀναγκαιούντων ἱερῶν σκευῶν, βιβλίων, κ.λ.π., ἐπιχορηγεῖ καὶ ἐκλέγει αὐτὸς τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικὸν τοῦ ναοῦ, διορίζει αὐτὸς τὸν ἐφημέριον, τῇ συγκαταθέσει τοῦ ἐπιχωρίου ἐπισκόπου, ἀπολαμβάνει τιμητικῶν διακρίσεων, π.χ. τοποθετεῖται εἰς τιμητικὴν θέσιν κατὰ τὰς διαφόρους ἀκολουθίας, μνημονεύεται τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας του κατὰ τὰς ἱεροτελεστίας κ. ἄ.

Τοῦ κτητορικοῦ δικαίωματος ἐκπίπτει ὁ κτήτωρ, εὐθὺς ὡς παύσῃ νὰ ἐκπληροῖ τὰ ἐν τῇ κτητορικῇ πράξει ὀρισθέντα, ἀποδεικνυόμενος οὕτως ἀνάξιος τῶν παραχωρηθέντων εἰς αὐτὸν προνομίων.

Ἀφοῦ λάβῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἐπισκόπου ὁ ἀνεγείρων ναὸν, ὀφείλει προσέτι πρὶν ἢ ἀρχίσῃ τὸ ἔργον τῆς οἰκοδομῆς, κατὰ τὸν ἐν τῷ Νομοκάνονι τοῦ Φωτίου περιεχόμενον κανόνα ἐν τίτλῳ Γ' κεφαλαίῳ ιδ', ἀναγράφοντα τὴν ζ' διάταξιν τοῦ Α' τίτλου τῶν Νεαρῶν καὶ τὴν γ' τοῦ Β' τίτλου «δωρεῖσθαι τὰ ἀρκοῦντα πρὸς λυχνοκαίαν καὶ τὴν ἀδιάφθορον τοῦ τόπου τήρησιν». Εἰς τὸν αὐτὸν κανόνα ἀναφέρεται ὅτι «... καὶ ὁ ἐπίσκοπος σὺν εὐχῇ πῆγνυται σταυρόν». Γίνεται δηλαδὴ μνεῖα τῆς τελετῆς τῆς θεμελιώσεως τοῦ ναοῦ, κατὰ τὴν ὁποῖαν ὁ ἐπίσκοπος ἀναγιγνώσκει σχετικὴν εὐχὴν καὶ τοποθετεῖ εἰς τὸ θεμέλιον τοῦ ναοῦ (πῆξις) ἓνα σταυρόν. Ἡ ἀκολουθία τῆς πῆξεως τοῦ σταυροῦ δύναται νὰ γίνῃ εἰς πᾶσαν ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος κατ' ἐντολήν δὲ τοῦ ἐπισκόπου καὶ ὑπὸ πρεσβυτέρου, κατὰ τὸν κανόνα κγ' τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου, ἐνθα ἀναγιγνώσκουμεν «καὶ εὐχὴ θεμελίου τελεσθῆ κατὰ τόπον καὶ σταυροπήγιον ἐντεθῆ». Τὰ αὐτὰ ὀρίζει καὶ ὁ νόμος 46π. Ι' τοῦ Ἰουστινιανείου κώδικος βιβλίου Α' τίτλος 3. Μετὰ τὴν θεμελιώσιν τοῦ ἔρ-

γου τῆς ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ ἀκολουθεῖ ἀναγκαίως ἡ λεγομένη καθιέρωσις ἢ καὶ ἄλλως τὰ ἐγκαινία αὐτοῦ. Ἐγκαινία εἶναι ἢ δι' ἱεροτελεστίας ἀφιέρωσις τόπου, ἰδία ναοῦ, εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ. Ὁ νεόδμητος ναὸς καθίσταται οἶκος Θεοῦ καὶ κατάλληλος πρὸς λατείαν Αὐτοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως ἀγιασθῆ διὰ τῶν ἐγκαινίων. Ἡ συνέχεια τοῦ μνησθέντος κανόνος πρὸς τῆς ἐν Κερθαγένῃ Συνόδου εἶναι «καὶ διὰ καταθέσεως ἁγίων λειψάνων μαρτυρικῶν καθιερωθῆ ὁ ναός... Τὰ τοιαῦτα μαρτύρια τὰ εἰς μνήμην τάχα μαρτύρων καθιστάμενα καὶ μὴ ἔχοντα σώματα ἢ λείψανα μαρτύρων καὶ ὡς εἴρηται μὴ καθιερωθέντα, παρὰ τῶν ἔγχωριῶν ἐπισκόπων καταστρέφονται». Ὁ δὲ κανὼν ζ' τῆς Ζ' Οἰκουμένης Συνόδου ὀρίζει ὅτι «ὅσοι οὖν σεπτοὶ ναοὶ καθιερώθησαν ἐκτός ἁγίων λειψάνων μαρτύρων ὀρίζομεν ἐν αὐτοῖς κατάθεσιν γίνεσθαι μετὰ τῆς συνήθους εὐχῆς, ὃ δὲ ἄνευ ἁγίων λειψάνων καθιερωθῶν ναὸν καθαιρεῖσθω».

Μετὰ τὴν καθιέρωσιν μένει ναὸς ἔτοιμος πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν σκοπῶν, τῶν ἕνεκεν ἐκτίσθη, πάντοτε ὅμως συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ κτητορικοῦ τυπικοῦ.

Οἱ κανόνες προβλέπουν καὶ τὸ ἐνδεχόμενον τῆς κρημνίσεως τοῦ ναοῦ. Εἰς τὸν Νομοκάνονα τοῦ Φωτίου ἀναγιγνώσκουμεν: «... τοῦ δὲ ναοῦ καταπεσόντος μένει ὁ τόπος ἱερός... καὶ οὐ βέβηλος γίνεται, ὅθεν οὐδὲ πωλεῖται».

Ἐνταῦθα ἀναγκαῖα καθίσταται ἡ ὑπόμνησις τῆς διαφορᾶς τῶν ὄρων «κτίτωρ» καὶ «κτῆτωρ». Ὁ Γ. Χατζιδάκης ἐτυμολογεῖ ὡς ἑξῆς τὰς ἀνωτέρω λέξεις: Τὸ «κτίτωρ» λέγει εἶναι συμφυρμὸς τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ κατὰ Μέσον αἰῶνα εἰς τὴν λογίαν γλῶσσαν γνωστοῦ «κτίστωρ» καὶ τοῦ τραγικοῦ «κτίται» τ. ἔ. κτίστωρ Χ κτίται=κτίτωρ. Τὸ δὲ κτῆτωρ προέρχεται ἐκ τοῦ ρήματος κτῶμαι. Τῶν ὄρων τούτων γίνεται συνήθως ἀναμῆξ χρῆσις χωρὶς νὰ τηρῆται διάκρισις αὐτῶν. Κατὰ ταῦτα «κτητορικὸν» δίκαιον εἶναι τὸ σύνολον τῶν διατάξεων τῶν ἀφορώντων τὸν «κτίτωρα». Διὰ τῆς διαδοχῆς ὅμως εἰς τὰ περιουσιακὰ αὐτοῦ στοι-

χεῖα, εἴτε καθολικῆς εἴτε εἰδικῆς, ὁ «κτίτωρ» μεταβάλλεται πλέον εἰς «κτῆτωρα» ἢτοι ἰδιοκτήτην, κύριον καὶ κάτοχον τοῦ ναοῦ. Ἐξ οὗ καὶ ὁ ὄρος «κτητορικὸν» δίκαιον. Οἱ κτητορικοὶ ναοὶ διαφέρουν τῶν κτητορικῶν κυρίως ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίας, ἥτις ἔφθανε εἰς τὴν πρᾶξιν μέχρι πλήρους σχεδὸν κυριότητος, ἐν ᾧ ἐπὶ τῶν κτητορικῶν περιορίζετο εἰς ὀρισμένας ἐξουσίας ὑπὲρ τῶν κτητόρων καὶ μάλιστα εἰς τὴν μνημόνευσιν τοῦ ὀνόματος αὐτῶν κατὰ τὰς ἱερὰς τελετάς. Χαρακτηριστικὸν παράδειγμα τοιαύτης μνημονεύσεως ἀποτελεῖ τὸ ἐν εἰδει τροπαρίου ψαλλόμενον εἰς μνήμην Μάνθου καὶ Γεωργίου τῶν ἱδρυτῶν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς εἰς τὸν ὀμώνυμον ναὸν παρὰ τῇ λεωφόρῳ Κηφισίας.

Ἡ συνήθεια τῆς ἀνεγέρσεως ναῶν ὑπὸ ἰδιωτῶν ἦτο εὐρέως διαδεδομένη εἰς τὸ Βυζαντινὸν κράτος. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπεξετάθη κατὰ τοὺς δυστυχεῖς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Εἰς πολλὰς νήσους ἰδρύθησαν τόσον πολλοὶ ναοί, ὥστε εἰς ἀρκετὰ μέρη οὗτοι ἦσαν ἰσάριθμοι πρὸς τὰς ἰδιωτικὰς οἰκίας. Ἐκαστος ἦτο ἐλεύθερος νὰ ἰδρύσῃ ναὸν, ὅπως καὶ ὅπου ἤθελε, τοῦ ὁποίου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦτο ἰδιοκτήτης, κληροδοτῶν αὐτὸν μετὰ τῶν λοιπῶν κτημάτων εἰς τοὺς ἀπογόνους του. Διὰ τῶν κληροδοσιῶν τούτων καὶ τῶν νέων ἀνεγέρσεων ναῶν, ἐσχηματίσθησαν οἱ σήμερον ὑπὸ τοῦ ἰσχύοντος δικαίου ὀνομαζόμενοι καὶ ρυθμιζόμενοι ἰδιόκτητοι καὶ κτητορικοὶ ναοὶ ὡς καὶ οἱ συναδελφικοὶ ναοί, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν μορφήν τῶν ἰδιοκτήτων, ὡς ἐξηγεῖται ἀκολουθῶς.

Β) Ἰσχύουσα νομοθεσία

Τὸ ἰσχύον περὶ ναῶν δίκαιον βασικῶς συνίσταται ἐκ τοῦ ἀ. ν. 2200/1940 περὶ ἱερῶν ναῶν κ.λ.π., ὡς οὗτος ἐτροποποιήθη διὰ μεταγενεστέρων νόμων καὶ διαταγμάτων. Κατὰ τὸ ἄρθρον 1 τοῦ νόμου τούτου οἱ ναοὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διακρίνονται εἰς α) ἐνοριακοὺς, β) συναδελφικοὺς ἢ κτητορικοὺς ἢ ἰδιοκτήτους δυνάμει τίτλων, γ) ἀνήκοντας εἰς νομικὰ

πρόσωπα, δ) παρεκκλήσια, ε) έξωκλήσια και στ) ναούς νεκροταφείων.

Εἰς τὴν ὑπὸ στοιχείων β' τῶν ἀνωτέρω κατηγοριῶν, ὁ νόμος περιλαμβάνει ἀπὸ κοινοῦ τοὺς συναδελφικούς τοὺς ἰδιοκτῆτους δυνάμει τίτλων καὶ τοὺς κτητορικούς. Ἡ χρησιμοποιομένη διάζευξις ἀφήνει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι πρόκειται περὶ τριῶν διακεκριμένων ἀπ' ἀλλήλων εἰδῶν ναῶν. Συγκεκριμένως φαίνεται ὅτι δὲν ταυτίζει ἀπολύτως τοὺς ἰδιοκτῆτους δυνάμει τίτλων πρὸς τοὺς κτητορικούς ναοὺς. Ἐξ ἄλλου ὁ αὐτὸς νόμος ἐν ἀρθρῷ 74 ποιεῖται εἰδικὴν διάκρισιν διὰ τοὺς ἐν Ἑπτανήσῳ ναοὺς καὶ ἐκεῖ κτητορικούς ναοὺς ὀνομάζει τοὺς ἀνήκοντας εἰς τοὺς κτήτορας ἢ οἰκογενείας κτητόρων ἐλάσσονας τῶν ὀκτώ. Συναδελφικούς ναοὺς τοὺς ἀνήκοντας δυνάμει τίτλων ἢ ἐκ κληρονομίας εἰς ὀκτὼ ἢ πλείονας τῶν ὀκτῶ συναδελφικὰς οἰκογενείας ἢ συναδέλφους. Καὶ τέλος ἰδιοκτῆτους τοὺς ἀνήκοντας ὡς ἰδιοκτησία εἰς ἐν φυσικὸν ἢ νομικὸν πρόσωπον. Ἀντιθέτως οὐδεμίαν μνεῖαν ποιεῖται περὶ τῶν κτιτορικῶν ναῶν, ἐξ οὗ δύναται νὰ συναχθῇ ὅτι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἰσχύοντος δικαίου δὲν φαίνεται δυνατὴ ἡ ἀπόκτησις κτιτορικοῦ δικαίου. Τοῦναντίον τὰ ὑφιστάμενα κτητορικὰ δικαίωματα οὐδαμῶς δύναται νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἐθίγησαν ὑπὸ τοῦ ἰσχύοντος νόμου.

Συναδελφοὶ κατὰ τὸν Νικόδημον Μίλας εἶναι τὰ μέλη θρησκευτικῆς ἀδελφότητος, ἥτις εἶναι σύλλογος λαϊκῶν ἐπιδικόντων ἔργα εὐσεβείας καὶ εὐλαβείας, τὸ ἀγαθὸν καὶ προκοπὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Κοινωνίας. Αἱ ἀδελφότητες συγκροτοῦνται εἰς συλλόγους, οἱ ὅποιοι συνήθως δὲν προσλαμβάνουν τὴν ιδιότητα τοῦ νομικοῦ προσώπου. Νομίμως ὀργανούμενοι τυγχάνουν ἐσωτερικῆς αὐτονομίας καταρτίζοντες ἴδιον κανονισμόν. Ἐκαστος συνάδελφος ἔχει ἴδιαν Ἐνορίαν πλὴν ἂν ἄλλως ὀρίζεται, ὁπότε ὑπάρχει ἰδιαίτερος ναὸς χάριν τῶν ἀναγκῶν τῶν συναδέλφων, τοῦ τοιούτου ναοῦ προσλαμβάνοντος τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ συναδελφικοῦ.

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω δύνανται νὰ λεχθῇ ὅτι: Ἰδιοκτῆτοι ναοὶ θεωροῦνται ἐκεῖνοι οἵτινες παρέχουν εἰς ὄρισμένα φυσικὰ πρόσωπα τὸ δικαίωμα, ὅπως χρησιμοποιοῦν

τούτους ἀποκλειστικῶς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν ἑαυτῶν καὶ τῶν οἰκογενειῶν των. Συναδελφικοὶ δὲ ναοὶ εἶναι ἐκεῖνοι, οἵτινες παρέχουν τὸ δικαίωμα τῆς ἀποκλειστικῆς πρὸς λατρευτικούς σκοπούς χρήσεως αὐτοῦ εἰς τὰ μέλη ἀδελφότητός τινος καὶ τὰς οἰκογενείας αὐτῶν. Ἄρα ὁ συναδελφικός ναὸς εἶναι μορφή τοῦ ἰδιοκτῆτου ἐξ οὗ διαφέρει κατὰ τὸ ὑποκείμενον τοῦ φορέως τοῦ δικαίου τῆς ἀποκλειστικῆς χρήσεως. Ἐκ τούτων ὅσοι ναοὶ συμβαίνει νὰ συνδέονται πρὸς τὸν ἰδιοκτῆτην αὐτῶν διὰ κτητορικοῦ τυπικοῦ καὶ νὰ διοικῶνται κατὰ τὰς διατάξεις αὐτοῦ χαρακτηρίζονται ἰδιαίτερος ὡς κτητορικοὶ ναοί.

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν προηγουμένως ἀναφερθέντων ἱερῶν κανόνων προκύπτει, ὅτι τὸ κτητορικὸν δικαίωμα ἀποτελεῖ ἰδιόμορφον θεσμὸν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου, διὰ τοῦ ὁποίου ἀπονέμονται προνόμια ἠθικῆς ἀποκλειστικῆς φύσεως. Ἡ ρυθμιζομένη ὑπὸ τοῦ κτητορικοῦ τυπικοῦ σχέσις τῶν κτητόρων πρὸς τὸν ναὸν δὲν εἶναι ὁμοία πρὸς οἰανδήποτε τῶν ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ καὶ διὰ τοῦ ἐμπραγμάτου δικαίου ρυθμιζομένων σχέσεων προσώπου πρὸς πράγμα, διότι ἐπὶ τῶν τελευταίων ὡς ἐννοιολογικὸν στοιχείον τῆς ὑπάρξεως τῶν τοιούτων σχέσεων προϋποτίθεται ἡ οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσις τοῦ πράγματος. Τοῦναντίον ἐπὶ τοῦ κτητορικοῦ δικαίου ἀπολείπει ὀλοσχερῶς ἡ δυνατότης ἀπολαύσεως οἰκονομικῶν ὠφελειμάτων ὑπὸ τοῦ κτήτορος. Διὰ τοῦτο ἡ σχέσις τῶν κτητόρων πρὸς τὸν ναὸν δὲν δύναται νὰ εἶναι μεταβιβάσιμη κατὰ τοὺς ὑπὸ τοῦ ἰσχύοντος ἀστικοῦ δικαίου προβλεπομένους τρόπους μεταβιβάσεως περυσιακῶν στοιχείων, εἰμὴ μόνον ἐφ' ὅσον καὶ καθ' ὃ μέρος εἶναι τοῦτο δυνατόν κατὰ τὰς περὶ μεταβιβάσεως τοῦ κτητορικοῦ δικαίου διατάξεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου. Κατὰ συνέπειαν θὰ πρέπει νὰ γίνεταί διάκρισις μεταξὺ δικαιωμάτων ἐκ τοῦ κτητορικοῦ τυπικοῦ καὶ τῶν κοινῶν ἐκ τῆς κυριότητος ἀπορροδόντων δικαιωμάτων. Τὰ πρῶτα ὑπάρχοντα εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου καταλαμβανομένην ὕλην, τὰ δεύτερα ὑπὸ τὴν τοῦ ἀστικοῦ δικαίου. Καὶ οὕτως ἐνθ' ἐπὶ ἰδιο-

κλήτων δυνάμει τίτλων και ἐπὶ τῶν κτητορικῶν ναῶν ὑπάρχει τὸ αὐτὸ ὑπὸ τοῦ δικαίου ἀναγνωριζόμενον εἶδος κυριότητος, ἡ μεταβίβασις τοῦ κτητορικοῦ ναοῦ διασπᾶται εἰς δύο μεταβιβάσεις, ἤτοι τὸ μὲν εἰς τὴν μεταβίβασιν τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ ναοῦ (κατὰ τὸ ἀστικὸν δίκαιον), τὸ δὲ εἰς τὴν μεταβίβασιν τῶν κτητορικῶν δικαιωμάτων (κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον).

Κοινὸν χαρακτηριστικὸν τῶν ιδιοκτητῶν, κτητορικῶν και συναδελφικῶν ναῶν εἶναι, ὅτι ἐπ' αὐτῶν ὑπάρχει κυριότης. Δύνανται ἐν ἄλλοις λόγοις νὰ ἀνήκουν κατὰ πλήρης ιδιοκτησίας δικαίωμα εἰς φυσικὰ πρόσωπα. Ἄλλ' ἐνῶ ἀποτελοῦν κεκτημένα ὑλικὰ περιουσιακὰ ἀντικείμενα, ἡ χρῆσις αὐτῶν περιορίζεται εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν εἰδικῶς και μόνον τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν κατόχων των και τῶν οἰκογενειῶν των. Οὕτως ὁ ὑπὸ εὐρύτεραν ἔννοιαν ιδιότητος ναὸς ἀποτελεῖ ἰδιαίτερον ἀντικείμενον τῆς περιουσίας τοῦ ἔχοντος κυριότητα ἐπ' αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν ἀποψιν τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐλευθερίας χρήσεως και διαθέσεως.

Κατὰ τὸ Ἀστικὸν Δίκαιον ὁ ιδιότητος ναὸς κατατάσσεται εἰς τὰ ἐκτὸς συναλλαγῆς πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶναι δεκτικὰ κυριότητος ἢ ἄλλων δικαιωμάτων, ἐφ' ὅσον ὅμως τὰ τοιαῦτα δικαιώματα δὲν ἀντιτίθενται εἰς τὸν δι' αὐτῶν ἐξυπηρευομένον σκοπὸν. Ὁ ἀ. ν. 2200/40 ἐν ἀρθρῷ 6 ρητῶς ἀναφέρει, ὅτι οἱ ιδιότητοι ναοὶ παραμένουν εἰς τὴν ιδιοκτησίαν και διαχειρίσιν τοῦ ιδιοκτήτου του. Ἐκ τούτου προκύπτει, ὅτι πᾶσα δικαιοπραξία ἔχουσα ἀντικείμενον τὸν ιδιότητον ναὸν ἐπιτρέπεται, ἐφ' ὅσον ὅμως δι' αὐτῆς δὲν ἀναιρεῖται ἡ προϋπόθεσις τῆς ἐξυπηρευτῆσεως τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τοῦ δικαιοπρακτοῦντος. Οὕτω πώλησις ναοῦ ἐπιτρέπεται, ἐφ' ὅσον ὁ ἀγοραστὴς θὰ ἐξυπηρέτησιν διὰ τῆς ἀγορᾶς τοῦ ναοῦ τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ ἀνάγκας. Ὁμοίως και δωρεὰ ἢ προίκις κ. ο. κ. Βεβαίως ὁ περιορισμὸς τῆς ἐξυπηρευτῆσεως θρησκευτικῶν ἀναγκῶν εἶναι λίαν γενικὸς ὅχι ὅμως και παντελῶς ἀόριστος ἢ ἀνευ πρακτικῆς ἀξίας. Τοῦτο καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς συστάσεως ὑποθήκης ἐπὶ ναοῦ, καθ' ὅσον διὰ ταύτης σκοπεῖται ἡ ἐδραίω-

σις τῆς συναλλακτικῆς πίστεως διὰ τῆς ἐξασφαλίσεως τοῦ δανειστοῦ ἢ δὲ ἐξυπηρέτησις θρησκευτικῶν σκοπῶν διὰ τῆς ὑποθήκης δὲν δύναται νὰ δικαιολογηθῆ. Τὸ αὐτὸ λεκτέον και διὰ πᾶσαν ἄλλην μονομερῆ ἢ διμερῆ δικαιοπραξίαν καθ' ἣν ἡ ἐξυπηρέτησις θρησκευτικῶν ἀναγκῶν καθίσταται ἀδύνατος. Σημειωτέον ὅτι ἀπαγορεύεται διὰ τὸν αὐτὸν λόγον και ἡ ἐκπλειστηρίασις τῶν ναῶν. Αὐτονόητον ἐξ ἄλλου εἶναι ὅτι ἐπὶ μεταβιβάσεως κυριότητος τοῦ ναοῦ διὰ πώλησεως ἢ ἄλλου τινὸς τρόπου, ἀπαιτεῖται, ὅπως τηρηθῶν αἱ περὶ μεταβιβάσεως ἀκινήτων διατάξεις τοῦ Ἀστικοῦ Κώδικος, ὅπως ἡ τήρησις συμβολαιογραφικοῦ τύπου, ἢ μεταγραφῆ, και γενικῶς πᾶς ἄλλος εἰς τὴν συγκεκριμένην δικαιοπραξίαν ἐπιβαλλόμενος ὑπὸ τοῦ Ἀστικοῦ Δικαίου τύπος.

Ἡ κυριότης ἐπὶ τοῦ ιδιοκτήτου ναοῦ εἶναι ἐπίσης ἀντικείμενον κληρονομικῆς διαδοχῆς, και ἄρα οἱ ἐκ τοῦ κληρονομικοῦ δικαίου ἀναγνωριζόμενοι τρόποι μεταβιβάσεως ἰσχύουν και ἐν προκειμένῳ. Πᾶς Χριστιανὸς ἀνήκων εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἀνεξαρτήτως φύλου, ἡλικίας, ἐπαγγέλματος, ἰερωμένος ἢ μὴ, ἀπολαύων τῶν πολιτικῶν και ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ δικαιωμάτων, δύναται νὰ ἀποκτήσῃ κτητορικὸν ἐπὶ τινος ναοῦ δικαίωμα. Σήμερον τοῦτο δύναται νὰ συμβῆ κυρίως διὰ τῆς ὑπὸ ἰδιότου ἰδ' αε δαπάνη ἀνεγέρσεως τοῦ ναοῦ. Ἐπὶ δὲ ὑπαρχόντων ἤδη κτητορικῶν ναῶν διὰ διαδοχῆς κατὰ τοὺς συνοδικοὺς κανόνας.

Ἀπώλεια τοῦ ἐπὶ τοῦ ιδιοκτήτου ναοῦ κτητορικοῦ δικαιώματος ἐπέρχεται, πλην τῆς δι' ἐκουσίας μεταβιβάσεως τῆς ἐπ' αὐτοῦ κυριότητος, προσέτι και δι' ἀναγκαστικῆς ἀπαλλοτριώσεως, ἐὰν ὁ ιδιοκτήτης τοῦ ναοῦ θέτῃ αὐτὸν εἰς ἐξυπηρέτησιν δημοσίας λατρείας, ὅπερ ἀπαγορεύεται. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ ιδιότητος ναὸς περιέρχεται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ πλησιέστερου ἐνοριακοῦ ναοῦ, ὅστις ἐπίσης θὰ ἀποκτήσῃ τὸ ἐπὶ τοῦ ιδιοκτήτου ναοῦ δικαίωμα, ἐὰν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ιδιοκτήτου δὲν ὑπάρχῃ πρόσωπον νομίμου κληρονόμου. Ἄπὸ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου ἀναγνωρίζονται πρὸς τούτοις και ἄλλαι πε-

ριπτώσεις ἀπωλείας τοῦ κτητορικοῦ δικαιώματος ὅπως διάφοροι τῶν ἐπὶ ἰδιοκτησίας π. χ. τὸ κτητορικὸν δικαίωμα ἀπόλλυται, εὐθὺς ὡς παύση ὁ κτήτωρ νὰ ἐκπληροῖ τὰ καθήκοντά του εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ ναοῦ ἢ ἀποστῆ τῆς ὀρθοδοξίας ἢ παρέλθῃ ὁ χρόνος δι' ὃν ἀπενεμήθη τὸ κτητορικὸν δικαίωμα, δεδομένου ὅτι δὲν ἀποκλείεται ἡ παραχώρησις τοῦ δικαιώματος τούτου δι' ὠρισμένον μόνον χρόνον.

Ἡ ἐλευθέρα ἄσκησις τῆς λατρείας, ἥτις περιλαμβάνει μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν δυνατότητα ἀνεγέρσεως ναῶν, κατοχυρώνεται ὡς ἀτομικὸν δικαίωμα διὰ τοῦ άρθρου 1 τοῦ Συντάγματος. Ἡ ἄσκησις τοῦ δικαιώματος τούτου τῆς ἀνεγέρσεως ναῶν προκειμένου μὲν περὶ τῶν ἄλλων δογμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς συνδρομῆς ὠρισμένων προϋποθέσεων, αἵτινες διὰ τὴν ἀνέγερσιν ναοῦ ὀρθοδόξου χριστιανικοῦ δόγματος περιορίζονται εἰς τὴν διαπίστωσιν τῆς διὰ τῆς ἀνεγέρσεως δυνατότητος ἐξυπηρέτησεως τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἐπιθυμοῦντος τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ ναοῦ. Ἡ διοίκησις δύνανται νὰ προβαίη εἰς προηγουμένην ἐξακριβώσιν τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀναγκαίων προϋποθέσεων ἀνοικοδομήσεως τοῦ ναοῦ. Μετὰ τὴν διαπίστωσιν ὅμως αὐτῶν δὲν ἀπόκειται εἰς τὴν διακριτικὴν αὐτῆς εὐχέρειαν ἢ χορήγησις τῆς σχετικῆς ἀδείας, ἀλλ' ὑποχρεοῦται πρὸς τοῦτο. Ἐξ ἄλλου, ἐπειδὴ αἱ ἐν λόγῳ προϋποθέσεις ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὰ τῆς δυνατότητος ἀσκήσεως λατρείας ἄλλων δογμάτων ἢ θρησκειῶν καὶ ὄχι τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θρησκείας, ἥτις ὡς ἐπικρατοῦσα ἐν τῷ κράτει προστατεύεται ἰδιαζόντως, δύνανται νὰ λεχθῆ ὅτι, ἡ ἀπόκτησις τῆς ἀνωτέρω ἀδείας δὲν καθίσταται προκειμένου περὶ ὀρθοδόξου Χριστιανοῦ δυσχερῆς, ἀρκεῖ οὗτος νὰ προσφέρεται νὰ διαθέσῃ τὰ ἀναγκαῖα πρὸς ἀνοικοδόμησιν μέσα. Ἐν πάσῃ περιπτώσει οἰοσδήποτε θέλει ν' ἀποκτήσῃ δι' ἀνεγέρσεως ἰδιοκτήτων ναῶν, ὀφείλει νὰ ζητήσῃ πρῶτον τὴν ἄδειαν τῆς πολιτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Ἀρμοδία ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ εἶναι ὁ ἐπίσκοπος, εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ ὁποῦν θὰ ἰδρῶ-

θῆ ὁ ναός, πολιτικὴ δὲ ὁ Ὑπουργὸς Θρησκευμάτων. Ναοὶ ἀνεγειρόμενοι ἢ λειτουργοῦντες ἄνευ τῶν νομίμων διατυπώσεων κλείονται καὶ σφραγίζονται ὑπὸ τῆς οἰκείας ἀστυνομικῆς ἀρχῆς, οἱ δ' ἀνεγειρόντες ἢ θέντες εἰς λειτουργίαν τιμωροῦνται διὰ χρηματικῆς ποινῆς καὶ φυλακίσεως.

Εἰδικὰς ἐπίσης διατάξεις περιλαμβάνει ὁ νόμος τῆς διαχειρίσεως τῶν ἰδιοκτητικῶν ναῶν. Αὕτη παραμένει εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν ναῶν, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅμως πάντοτε ὅτι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν θρησκευτικῶν ἀναγκῶν τῶν ἰδιοκτητῶν μόνον, καὶ δὲν τίθενται εἰς ἐκπλήρωσιν ἀναγκῶν δημοσίας λατρείας. Εἰς ἰδιοκτήτην ναὸν ἐπιτρέπεται κατὰ μοναδικὴν ἐξαίρεσιν, ἢ προσέλευσις εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ ἄλλων πιστῶν πλὴν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ ἰδιοκτήτου, μόνον κατὰ τὴν πανήγυριν τοῦ ναοῦ, τὴν ἡμέραν δηλαδὴ καθ' ἣν ἐορτάζει ἢ μνήμη τοῦ ἁγίου εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει ἀφιερωθῆ ὁ ναός. Αἱ κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην τυχόν πραγματοποιηθησόμενα εἰσπράξεις κατατίθενται εἰς τὴν Ἐθνικὴν ἢ Ἀγροτικὴν Τράπεζαν ἢ εἰς Ταχυδρομικὸν Ταμειυτήριον, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ναοῦ καὶ εἰς κοινὴν διαταγὴν Μητροπολίτου καὶ ἰδιοκτήτου καὶ διατίθενται ἀποκλειστικῶς διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ναοῦ. Ὁ Μητροπολίτης ἀσκεῖ ἔλεγχον καὶ ἐποπτείαν ἐπὶ τῶν ναῶν τούτων διὰ πᾶν τὸ ἀφορῶν αὐτούς. Περὶ ναῶν ὁ νόμος περιέχει ἐπίσης εἰδικὰς διατάξεις σχετικῶς πρὸς τὸν τρόπον ἐκτελέσεως διαφόρων ἔργων, μετασκευῆς ἢ ἐπισκευῆς τῶν ναῶν, καλλιτεχνικῶν κατασκευῶν ἐντὸς αὐτῶν, ὡς καὶ διαφόρων καλλωπιστικῶν ἔργων. Τὰ ὅπωςδήποτε παρουσιαζόμενα κενὰ τοῦ νόμου διὰ τὴν ρύθμισιν τῆς διαχειρίσεως τῶν ἰδιοκτητικῶν καὶ συναδελφικῶν ναῶν ἀναπληροῦνται διὰ τῶν περὶ κτητορικοῦ δικαίου διατάξεων τοῦ Βυζαντινοῦ δικαίου. Τὰ ὅσα δὲ ἤδη ἐλέχθησαν περὶ δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων τοῦ κήτορος κατὰ τὸ κτητορικὸν τυπικὸν ἐφαρμόζονται καὶ σήμερον ἐφ' ὅσον συντρέχει περίπτωσις.

Π. ΜΑΓΝΑΣ

Η Ε Ν Ω Σ Ι Σ

—Πῶς ἀντιλαμβάνεσαι τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἔνωσιν;

—Νὰ σοῦ εἰπῶ: Ὑπάρχουν διαφόρων εἰδῶν ἐνώσεις. Ὑπάρχει ἔνωσις ἀπορροφήσεως. Καὶ ὑπάρχει ἔνωσις συγκολλησεως. Καὶ ὑπάρχει ἔνωσις ἐλευθέρας κοινωνίας. Τὴν ἔνωσιν τῆς ἀπορροφήσεως ἐπιδιώκει ἡ Ρώμη καὶ κάθε ἄλλη ποῦ θαδίζει ἐπὶ τὰ ἴχνη τῆς με σκοποῦς ἐπιβολῆς ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, τὰς ὁποίας ἀγωνίζεται νὰ σύρῃ εἰς ἑαυτὴν διὰ νὰ πλατυθῆ αὐτὴ εἰς μεγαλύτερον ὄγκον. Περιττὸν κἂν νὰ σοῦ εἰπῶ ὅτι μίᾳ τοιαύτῃ κωμικῇ ἔνωσιν, ἔνωσις ἄλατος, ἀναλυομένου εἰς τὸ ὕδωρ καὶ ἀπορροφωμένου ἀπὸ τὸ ὕδωρ καὶ χάνοντος τὴν αὐθυπαρξίαν του, δὲν εἶναι ὅ,τι θὰ φέρῃ τὴν πραγματικὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐάν ποτε ἐνωθοῦν ἡ Ἀγγλικανικὴ καὶ ἡ Ὁρθόδοξός μας Ἐκκλησία, δὲν θὰ ἐνωθοῦν με ἔνωσιν τοιαύτην. Ἡ Ἀγγλικανικὴ δὲν θὰ ἀπορροφήσῃ τὴν Ὁρθόδοξον, ὅχι καὶ ἡ Ὁρθόδοξος δὲν θὰ ἀπορροφήσῃ τὴν Ἀγγλι-

κανικὴν. Ἀρκεῖ νὰ ὑποτεθῆ πρὸς στιγμὴν τοιοῦτόν τι, διὰ νὰ ἀνατραπῆ ὅλη μας ἡ entente cordiale. Ἔχομεν ἀνάγκην καὶ οἱ δύο μας ἀλλήλων καὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λείψῃ ὁ εἶς. Ἀλλὰ ἡ ἔνωσις συγκολλησεως, τὴν ὁποίαν ἐπρότεινεν εἰς τὰς «Ἐκκλησίας πάσας, ὅπου δῆποτε γῆς κἂν ὦσιν», ἡ Πατριαρχικὴ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου ἐπιστολῇ, μοῦ φαίνεται καὶ αὐτὴ ἄψυχος καὶ καθαρῶς ἐξωτερικὴ, καίτοι θέβαια ἢ μόνη δυνατὴ εἰς τὸ προκαταρκτικὸν στάδιον ποῦ διανύομεν. Διότι δὲν ἠμπορεῖ ἡ ἀγία αὐτὴ ὑπόθεσις νὰ προχωρήσῃ, ἐάν δὲν δημιουργηθῆ κατ' ἀρχάς εἶδος ἐκκλησιαστικῆς ὁμοσπονδίας, ἐάν δὲν ἐξευρεθῆ προηγουμένως οὐδέτερον ἔδαφος ἐπάνω εἰς τὸ ὁποῖον αἱ ἀπὸ πολλοῦ λησμονημένοι ἀδελφαὶ θὰ ἀλληλογνωρισθοῦν καὶ θὰ ἀναπτύξουν τὸν πόθον κοινῆς πίστεως, ἀναπτύσσοντες τὰ κοινὰ αἰσθηματὰ των. Ἀλλὰ καὶ ἡ ὁμοσπονδιακὴ αὐτὴ ἔνωσις, καθὼς εἶπα, ἡ ἔνωσις αὐτὴ τοῦ λίθου ποῦ σμίγει με τὴν πλίνθον καὶ τῆς πλίνθου ποῦ σμίγει με τὸ ξύλον διὰ νὰ ἀπαρτίσουν κάποιον κτίριον, δὲν εἶναι ὅ,τι τελικῶς ποθοῦμεν καὶ ὅ,τι διψᾷ ἡ ψυχὴ μας, ὡσάκις δέεται, «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως». Ἡ ἔνωσις, ἡ ἀξία τοῦ ὀνόματός της καὶ ἀξία τῶν ἐπιθυμιῶν τοῦ Ἀρχιστρατήγου μας, πρέπει νὰ εἶναι ἔνωσις ψυχῶν καὶ πνευμάτων, ὅχι ἀλληλαπορροφωμένων χημικῶν στοιχείων, ἔνωσις, ἐσωτερικὴ καὶ ἐνδόμυχος, ὅχι κόλλησις ὑλικῶν μαζῶν, ἔνωσις ἡθῶν καὶ δογμάτων, ὅχι φιλανθρωπικῶν μόνον καὶ διανοητικῶν ἐνεργειῶν εἰς ἀδογματιστον σφαῖραν. Εἰς Κύριος, μίᾳ πίστις, ἓν θάπτισμα. Ἐν πανόμοιον καὶ ἀπαρχάρακτον Σύμβολον, ὡς ἀδαμαντίνῃ κοινῇ θάσις, μίᾳ καὶ ἡ αὐτὴ μυστηριακὴ χάρις, διαπερῶσα τὸ ὄλον καὶ ἐν προσκυνητὸν Θεανδρικὸν πρόσωπον, ἐμψυχῶνον τὸ Σῶμα, τοῦ ὁποίου εἶναι κεφαλὴ, τὰ δὲ λοιπὰ ἄς ἀφεθοῦν ἐλευθερα. Ὑπάρχουν οὐσιώδη καὶ ὑπάρχουν ἐπουσιώδη εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἀπαίτησε τὰ πρῶτα, ἀλλὰ μὴ ζητῆς καὶ τὰ δεύτερα. Μὴ θέλῃς ν' ἀφήσῃ τὸν Γοτ-

θικόν ρυθμόν του ὁ Ἀγγλικανός, ἢ τὸ ὄργανόν του, ἢ τὰ ἰδικά του ἀμφια, ἢ τὸ προσευχητάριον του, μὲ τὸ ὁποῖον προσηυχήθησαν οἱ πατέρες του. Καὶ μὴ τὸν ὀνομάζης αἰρετικόν, διότι δὲν τρέφει ὡς σὺ γενειάδα, ἢ δὲν ἔχει εἰς τὴν ἀγίαν του Τράπεζαν ἀντιμήσιον, δὲν μεταχειρίζεται εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν πρόθεσιν ἢ δὲν κόπτει τὸν Ἄρτον μὲ τὴν λόγχην, ἢ δὲν κοινωνεῖ μὲ τὴν λαβίδα καὶ τὰ παρόμοια, τὰ ὁποῖα μάλιστα ἀν καλοξετάσης, εἶναι σαφεῖς καὶ δι' ἡμᾶς ἀκόμη νεωτερισμοί. «In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas», εἶπεν ἀρχαῖος διδάσκαλος καὶ αὐτὴ θὰ εἶναι ἡ θάσις τῆς πραγματικῆς, ἐσωτερικῆς καὶ τελειωτικῆς ἐνώσεως, ὅταν ποτὲ θὰ βασιλεύσῃ ἐπὶ τῶν χωρισμένων Ἐκκλησιῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἄς προσευχώμεθα μὲ θέλησιν καὶ ἄς παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ μᾶς συγχωρήσῃ τὰς ἀμαρτίας μας, αἱ ὁποῖαι ἔσχισαν τὸν ἄρραφον τοῦ Χριστοῦ χιτῶνα. Διαφοραὶ εἰς τὴν θεολογικὴν σκέψιν καὶ εἰς τὴν λατρεί-

αν ὑπῆρχαν ὄχι ὀλίγοι καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, ἢ ὁποῖα ὁμως ἔμενον ἀδιαίρετος. Αὐτὸ τὸ filioque ὑπῆρξεν αἰῶνας πρὶν ἀναθεματίσῃ τὴν Ἀνατολὴν ἢ Δύσιν. Ἄλλ' ἐσκέπαζε τὰς διαφορὰς ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποῖα «πάντα στέγει» καὶ ὁ καταχθόνιος σεισμὸς ἐπρολαμβάνετο. Ἐπηκολούθησαν ὁμως ὕστερον αἱ σταυροφορίαι καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θλιθερὰ καὶ ἀντίθετα, τὰ ὁποῖα ἕως σήμερον συνεχίζονται. Δὲν λέγω ὅτι ἡμεῖς ὑπῆρξαμεν παντάπασιν ἀθῶοι καὶ δὲν συνεισφέραμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ σχίσμα τὴν ἰδικὴν μας χολήν. Λέγω, ὁμως, καὶ διατείνομαι καὶ ὑποστηρίζω ὅτι τὸ σχίσμα ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ἠθικῶν πρὸ πάντων καὶ ὄχι δογματικῶν λόγων. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἔλειψε καὶ διηρέθη ἡ Ἐκκλησία. Ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη ἄς ἔλθῃ καὶ πάλιν, καὶ θὰ ἐνωθῇ ἡ Ἐκκλησία.

ΚΩΝ. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ
(«Πάνταινος», ἔτος 1921)

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

Εἰς μνημόσυνον...

Γυρεύουμε τὸ ὕψος τῆς γιορτῆς
νὰ φτάσουμε τ' ἀπερινόητο.
Ἀγωνιζόμαστε, τὴν πρόγευση
νὰ νοιώσουμε τῆς χαρᾶς της.
Ἀγχομαχοῦμε, μήπως ἡ ποίησὶς της
γλυκάνει τὶς ψυχές μας
καὶ προσδοκοῦμε, κάποιον ρίγος ἔστω νὰ
νὰ μᾶς δονήσῃ ἀπὸ συγκίνησι.
Κι' ὁμως ἐσύ, ἀξέχαστε Παπαδιαμάντη,
ὅλα μᾶς τᾶχεις δώσει αὐτά,
ἀπλά, ὅπως τὰ εἶχες ζήσει,
κοντὰ σὲ ἄδολες καὶ ταπεινὲς καρδιές,
μέσα σ' ἐρημικά, φτωχὰ ἐκκλησάκια,
μὲ ψαλμωδία πηγαία,
σ' ἀτμόσφαιρα κατάνυξης,
θερμὴ ἀπὸ κεριά, ἀπὸ λιθάνι
καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ἀπὸ πίστη.

Γ. Δ. ΚΑΧΡΙΜΑΝΗΣ

Ο
ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ Ο
ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Συνεπληρώθησαν ήδη εκατό χρόνια από του θανάτου του μεγάλου "Αγγλου φυσικού και χημικού M. Faraday, που με τās ανακαλύψεις του συνέβαλε τὰ μέγιστα εις τὴν ἀλλαγὴν τῆς ὄψεως τοῦ κόσμου. Υἱὸς σιδηρουργοῦ, ἐγεννήθη κί' ἐμεγάλωσεν ὑπὸ τὸ φάσμα τῆς φτώχειας. Εἰς ἡλικίαν 13 ἐτῶν ἤρχισε νὰ κερδίζῃ ὡς διανομεὺς ἐφημερίδων τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα. Ὡς μαθητεύομενος βιβλιοδέτης ἐν συνεχείᾳ ἐδιάβαζεν ὄλα τὰ βιβλία πού ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τās χεῖρας του, μὲ μεγαλυτέραν δὲ ἐπιμέλειαν τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν ἠλεκτρισμὸν τμήμα τῆς Βρεττανικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Ἠγόρασε τὰ ἀναγκαῖα μέσα καὶ ἤρχισεν εἰς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν τὰ πειράματά του.

Ὁ Faraday συγκαταλέγεται ἀναμφιβόλως μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων πού προσέφεραν τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Φυσικὰ, δύναται ν' ἀντιπαρατεθῇ ὅτι ἴσως καὶ ἕνας ἄλλος ἔφθανε στὰ ἴδια μὲ αὐτὸν συμπεράσματα. Πιστεύομεν ὅμως ὅτι κάθε ἐπιστημονικὴ ἀνακάλυψις προϋποθέτει μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ καλλιτεχνικὴν φαντασίαν πού τῆς προσδίδει τὴν πρωτοτυπίαν τῶν ἔργων τέχνης.

Τὸ 1813 προσελήφθη ὡς ἐπιστημονικὸς βοηθὸς εἰς τὰ ἐργαστήρια τοῦ Βασιλικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ μετ' ὀλίγον κατέστη ὁ

σπουδαιότερος συνεργάτης τοῦ μεγάλου χημικοῦ Humphry Davy, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς ἠλεκτροχημικῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἀλκαλικῶν μετάλλων ἐπροξένησε τόσῃ ἐντύπωσιν, ὅσῃν ὁ Pierre καὶ ἡ Marie Curie ἐβδομηῆντα χρόνια ἀργότερα διὰ τῆς ἀπομονώσεως τοῦ ραδίου. Ὁ Davy ἐβοήθησε καὶ προώθησε κατ' ἀρχὰς τὸν νεαρὸν βοηθὸν του, ἀλλὰ, ὅταν διεπίστωσεν ὅτι ἦτο ἀνωτέρος του, τὸν ἐθεώρησεν ἀνταγωνιστὴν καὶ ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ τὸν πολεμήσῃ. Παρὰ ταῦτα ἡ ζωὴ τοῦ Faraday ὑπῆρξεν ἔκτοτε μιὰ ζωὴ σταθερᾶς πνευματικῆς ἀναπτύξεως μὲ πειραματισμούς, συγγραφικὴν δρᾶσιν καὶ διαλέξεις. Τὸ 1820 ἀνεκάλυψεν ὁ Oersted εἰς τὴν Κοπεγχάγην τὴν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἀπόκλισιν τῆς μαγνητικῆς βελόνης. Ἐνα μὲν χρόνον ἀργότερα κατεσκεύασεν ὁ Faraday μίαν πειραματικὴν συσκευὴν, καὶ ὀρμώμενος ἀπὸ τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, ἐπέτυχε νὰ θέσῃ εἰς κίνησιν τὴν ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν καὶ νὰ τὴν μετατρέψῃ εἰς μηχανικὴν. Ἔτσι ἡ ἠλεκτρικὴ του συσκευὴ κατέστη καὶ ὁ πρῶτος ἠλεκτρικὸς κινητήρας τοῦ κόσμου.

Ἐν συνεχείᾳ ἐπεδίωξε τὴν μετατροπὴν τῆς μαγνητικῆς ἐνεργείας εἰς ἠλεκτρικὸν ρεῦμα. Μετὰ πολλὰς ἐρεῦνας κατέληξε τὸ 1831 εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἠλεκτρομαγνητικῆς ἐπαγωγῆς. Ἄνεκάλυψε, δηλαδὴ, ὅτι ὁ ἠλεκτρομαγνήτης μεταδίδει γραμμάς δυνάμεως, αἱ ὁποῖαι εἰς ἕνα δεύτερον πηνίον δύνανται νὰ ἐπαγάγουν ἠλεκτρικὸν ρεῦμα. Ἡ ἀνακάλυψις αὐτὴ τοῦ Faraday εἶχε σπουδαιότητα σημασίαν, διότι δι' αὐτῆς κατερρίφθη τὸ ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Newton γενικῶς παραδεκτὸν ἀξίωμα τῆς «μόνον ἐξ ἀποστάσεως» ἀλληλοεπιδράσεως τῶν σωμάτων.

Ὁ James Clerk Maxwell ἐξήγησε μαθηματικῶς τὰ πορίσματα τοῦ Faraday. «Ἴσως εἶναι διὰ τὴν μαθηματικὴ ἐπι-

στήμην εὐτυχῆς σύμπτωσης», γράφει εἰς τὸν πρόλογον τοῦ σχετικοῦ τοῦ ἔργου, «τὸ γεγονός ὅτι ὁ Faraday, παρ' ὅτι κάτοχος τῶν ἐνοιῶν «χῶρος», «χρόνος», καὶ «δύναμις», δὲν ἦτο μαθηματικός. Ἔτσι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀσχοληθῆ με αὐτὰς τὰς ἐνδιαφερούσας, ἀλλὰ καθαρὰ μαθηματικά, ἐρεύνας πού τοῦ ὑπηγόρευον αἱ ἀνακαλύψεις του. Ἐγραψα αὐτὸ τὸ ἔργον με τὸν σκοπὸν νὰ δώσω μαθηματικὴν ἔκφρασιν εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰς μεθόδους του».

Ὁ Michael Faraday ἐθαυμάζετο ὡς ἐπιστήμων καὶ ἐτιμᾶτο ὡς ἄνθρωπος, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του. Καὶ αὐτὸ δὲν ἀποτελεῖ βιογραφικὸν σχῆμα λόγου. Πολλοὶ ἐπιστολαὶ δείχνουν τὴν συμπάθειαν τῶν φίλων καὶ συναδέλφων του ἀπ' ὅλον τὸν κόσμον. Ἦδη εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς σταδιοδρομίας του, ὅταν ἐπεσκέφθη με τὸν Davy τὸ Παρίσι, ἔγραψε δι' αὐτὸν ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους Γάλλους χημικούς ὁ Jean-Baptiste Dumas: «...ὁ βοηθὸς τοῦ Davy ἀπέκτη-

σε με τὴν μετριοφροσύνην του, τὴν καλοσύνην του, καὶ τὴν σωφροσύνην του πολλοὺς θαυμαστάς καὶ φίλους. Ἐθαυμάσαμε τὸν Davy καὶ ἀγαπήσαμε τὸν Faraday...». Καὶ ὁ μεγάλος Γερμανὸς χημικός Wilhelm Ostwald—βραβεῖον Nobel 1909—ἐξαίρει κατ' ἀρχὰς τὴν ἁρμονίαν πού διέκρινε τὸν χαρακτήρα του καὶ συνεχίζει: «Ὅ,τι ὑπέφερε, δὲν ὑπῆρξε ποινὴ κάποιου παραπτώματος παρὰ ὁ «φόρος ὑποτελείας» πού ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως διὰ τὰς μεγάλας προσφορὰς του πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα...».

Καὶ ὁ μεγάλος αὐτὸς ἄνθρωπος, τοῦ ὁποίου αἱ ἔρευναι ἀπετέλεσαν τὴν ἀπαρχὴν μιᾶς νέας ἐπιστημονικῆς ἐποχῆς, ἐγεννήθη φτωχός, δὲν ἐπεδίωξε ποτὲ ὑλικά ἀνταλλάγματα τῶν πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα προσφορῶν του καὶ ἀπέθανε πολὺ φτωχός. Καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι πού τὸν τιμᾷ περισσότερο ἀπ' ὅλας μαζί τὰς ἀνακαλύψεις του.

ΠΑΝ. ΜΠΑΛΛΑΧΑΜΗΣ

ΔΕΙΛΙΝΟ

Θάθελα στὸ βουνὸ ψηλά
τὸ δεῖλι ἀπόψε ν' ἀνεβῶ·
κι' ἐκεῖ στὸ θράχο τὸν παληὸ
κάτω ἀπ' τὴ γέρικην ἰτιά,
νὰ στέκωμαι καὶ νὰ κοιτῶ
τὸν ἥλιο πού τραβᾷ μακριὰ
τὴ νύχτα πῶρχεται γοργά.
Θάθελα ἀπόψε στὸ βουνὸ
δυὸ λόγια μόνο νὰ σοῦ πῶ...

Β. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ

“Ὅπως ἐγράφη καὶ πρὸ καιροῦ εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» (Ὀκτώβριος 1966), ὁ Μπόν-
χόφερ ὑπῆρξεν ἕνας ἀπὸ τοὺς βαθυτέρους θεολόγους καὶ ὁμολογητὰς τῆς πίστεως
τῶν τελευταίων ἐτῶν εἰς τὴν Γερμανίαν, ὁ ὁποῖος ἐπλήρωσε μὲ τὸ αἷμα του τὴν
θαρραλέαν ὁμολογίαν του. Τὸ μαρτύριον, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ὑπέβαλον οἱ ναζισταί,
θεωρεῖται μία ἀπὸ τὰς ἐνδοξοτέρας σελίδας τοῦ ἀγωνιζομένου χριστιανισμοῦ τῆς
ἐποχῆς μας. Τὸ κατωτέρω τεμάχιον εἶναι ἀπὸ τὸ βιβλίον του Ἑθικὴ, τὸ ὁ-
ποῖον ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατόν του, βάσει σημειώσεων, τὰς ὁποίας ἐκρατοῦσε
μέσα εἰς τὰς χιτλερικός φυλακάς.

Κατ' ἀρχὴν θὰ ἤθελα νὰ ἐπισύρω τὴν
προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς μίαν ἐμπει-
ρίαν ἀπὸ τὰς πλέον ἐκπληκτικὰς κατὰ τὰ
ἔτη ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρξαν γιὰ τοὺς
Χριστιανοὺς μία ἐποχὴ δόξης. Εἰς τὴν θε-
οποίησι τοῦ παραλόγου, τοῦ αἵματος, τοῦ
ἐνστίκτου, καὶ κάθε τινὸς ἄλλου, τὸ ὁποῖον
κάνει τὸν ἄνθρωπον ἕνα ἀρπακτικὸ ζῶον,
ἀρκοῦσε νὰ ἀντιτάξουμε τὴν λογικὴν, τὸ
γροπτὸ δίκαιον ἀπέναντι στοῦ αὐθαίρετο, τὴν
μόρφωσι καὶ τὴν ἀνθρωπιά στὴν βαρβαρό-
τητα, τὴν ἐλευθερία, τὴν ἀνοχὴ καὶ τὰ δι-
καιώματα τοῦ ἀνθρώπου στὴν βία. Ἐμπρὸς
στὴν πολιτικοποίησι τῆς ἐπιστήμης, τῆς τέ-
χνης κ.λ.π. ἀρκοῦσε νὰ ὑπενθυμίσουμε τὴν
αὐτονομία αὐτῶν τῶν διαφόρων περιοχῶν,
γιὰ νὰ γίνῃ ἀμέσως αἰσθητὴ μία κάποια
συμμαχία μετὰ τῶν ὑπερασπιστῶν τῶν ὑ-
πὸ κατηγορίαν ἀξιών καὶ τῶν Χριστιανῶν.
Λογικὴ, μόρφωσις, ἀνθρωπισμὸς, ἀνοχὴ,
αὐτονομία, ὅλες αὐτὲς οἱ ἔννοιαι, τίς ὁποῖες
οἱ ἄνθρωποι ἐπεκαλέσθησαν πρὶν λίγο ἀκό-
μη καιρὸ γιὰ νὰ πολεμήσουν τὴν Ἐκκλησί-
αν, τὸν Χριστιανισμὸν καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον
τὸν Χριστόν, εὗρισκοντο ξαφνικὰ καὶ κατὰ
τρόπον περιέργου συσχετισμένα πρὸς τὸν
χώρον τοῦ Χριστιανισμοῦ. Τοῦτο ἔγινε εἰς
μίαν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν κάθε τι τὸ
χριστιανικὸν ἐκρίνετο ὅπως ποτὲ ἄλλοτε εἰς
τὸ παρελθόν, καὶ ὅπου τὰ βασικὰ χριστιαν-
ικὰ δόγματα κατεδίδοντο μὲ τρόπον ἐξαι-
ρετικὰ σκληρὸν καὶ ἀδιάλλακτον, ὁ ὁποῖος
προσέβαλλεν ἀκριβῶς κάθε λογικὴν, κάθε
μόρφωσιν, κάθε ἀνθρωπισμὸν καὶ κάθε ἀ-
νοχὴν. Ὅσο ἐμεγάλωνε ἡ δόξη τοῦ κατα-
πιεζομένου Χριστιανισμοῦ, αὐτὸς ὁ τελευ-

ταῖος σταθεροποιοῦσε τὴν σχέσιν του μὲ τίς
ἀξίες πὸν προαναφέραμε, πρᾶγμα τὸ ὁποῖ-
ον τοῦ ἀπέφερε μίαν ἀνέλπιστη εὐρύτητα.

Προφανῶς δὲν ἦταν ἡ Ἐκκλησία ἐκεῖ-
νη ἡ ὁποία ἐπιζητοῦσε νὰ προστατεύσῃ αὐ-
τὲς τίς ἀξίες καὶ νὰ συμμαχήσῃ μαζί τους,
ἀλλ' ἀντίθετα ἦταν ἐκεῖνες, ἐξῆοριστες κατὰ
κάποιον τρόπον, πὸν ζητοῦσαν καταφύγιον
στὸν χριστιανικὸν χώρον, ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς
χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Δὲν θὰ ἦταν κα-
θόλου σύμφωνο πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἂν βλέ-
παμε σ' αὐτὸ τὸ γεγονός μόνον μιὰ συμμα-
χία στρατιωτικὴ, ἡ ὁποία δὲν θὰ κρατοῦσε
περισσότερο ἀπὸ ὅσο τὸ ἀπαιτοῦσε ἡ πε-
ρίστασις καὶ θὰ διελύετο μετὰ τὸ πέρας
τῆς μάχης. Τὸ ἀποφασιστικὸν γεγονός ἦταν
μᾶλλον μιὰ ἐπιστροφή στὴν πηγὴ. Τὴν ὥ-
ρα τοῦ κινδύνου τὰ παιδιὰ τῆς Ἐκκλησίας,
τὰ ὁποῖα εἶχαν ἀπομακρυνθῆ καὶ χειρα-
φετηθῆ, ἐπέστρεφαν εἰς τὴν μητέρα τους.
Ἐὰν κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον τῆς ἀπογνώ-
σεως ἡ ὄψις καὶ ἡ γλώσσα τους εἶχαν πολὺ
ἀλλάξῃ, μητέρα καὶ παιδιὰ ἀνεγνώρισαν
ὁ ἕνας τὸν ἄλλον τὴν κρίσιμη στιγμή. Ἡ
λογικὴ, τὸ δίκαιον, ὁ ἀνθρωπισμὸς κ' ἄλ-
λες πολλὰς ἔννοιαι, ὅτιοι κ' ἂν εἶναι τὸ
ὄνομά τους, ἔφαχναν καὶ εὗρισκαν στὴ ρίζα
τους ἕνα καινούργιον νόημα καὶ μιὰ καινούργ-
για δύναμι.

Αὐτὴ ἡ πηγὴ εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός.
Ὁ Solowieff, στὴν ἀφήγησί του γιὰ τὸν
Ἀντίχριστον, ἡ ὁποία τοποθετεῖται χροني-
κῶς στὶς τελευταῖαις ἡμέρας πρὸ τῆς ἐπι-
στροφῆς τοῦ Χριστοῦ, βάζει τοὺς ἀρχηγούς
τῶν Ἐκκλησιῶν νὰ συζητοῦν ἐπὶ τῆς ἐξῆς
ἐρωτήσεως: ποῖα εἶναι γιὰ τὸν καθένα ἀπ'

αυτούς ή μορφή (ή άποψις), ή πλέον πολύτιμη του Χριστιανισμού; Άπαντοῦν, ότι είναι ο ίδιος ο Ίησοῦς Χριστός. Ο συγγραφεὺς θέλει νά πῆ μ' αὐτό ότι μόνον ο ίδιος ο Χριστός επικρατεῖ και διατηρεῖ τὴν δύναμιν του ἀπέναντι στον Ἀντίχριστο. Μπορεῖ δὲ νά επικρατήση και νά νικήση ἐκεῖνος μόνον, ο ὁποῖος μετέχει του Χριστοῦ, κέντρου και δυνάμεως τῆς Βίβλου, τῆς Ἐκκλησίας και τῆς θεολογίας, ἀλλὰ ἐπίσης του ἀνθρωπισμοῦ, τῆς λογικῆς, του δικαίου και τῆς μορφώσεως. Τὸ πᾶν πρέπει νά ἐπιστρέψῃ εἰς Αὐτόν, τίποτε δὲν μπορεῖ νά ζήσῃ ἔξω ἀπὸ τὴν προστασίαν Του. Καὶ οφείλεται εἰς μίαν γνώσιν—ἴσως ὄχι συνειδητὴν εἰς τοὺς περισσοτέρους—τὸ γεγονός ότι τὴν ὥρα τῆς ὑψίστης ἀπειλῆς, ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν νά ὑποκίψουν εἰς τὸν Ἀντίχριστο, γυρεῦσιν καταφύγιο στον Χριστό.

Ἡ ἀπαίτησις του Χριστοῦ εἶναι δλοκληρωτικὴ και ἀποκλειστικὴ.

«ὅς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὁμῶν, ὑπὲρ ὁμῶν ἔστι». (Μαρκ. θ' 40).

Ὁ Χριστός εὐρύνει, πλατύτερα ἀπ' ὅ,τι τὸ ἐπιθυμοῦν και τὸ πράττουν οἱ μαθηταὶ του, τὸν κύκλον ἐκείνων οἱ ὁποῖοι του ἀνήκουν. Εἰς τὴν συγκεκριμένην περίπτωσιν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναφέρεται ὁ λόγος του Μάρκου θ' 40, πρόκειται γὰρ ἕναν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος διώχνει τοὺς δαίμονας διὰ του ὀνόματος του Ίησοῦ, χωρὶς νά εἶναι προσωπικῶς μαθητῆς του. Ὁ Χριστός ἀπαγορεύει στους μαθητάς του νά τὸν ἐμποδίσουν «γιατί, λέγει, δὲν ὑπάρχει κανεὶς ὁ ὁποῖος, κάνοντας ἕνα θαῦμα ἐν ὀνόματί μου, θά μποροῦσε συγχρόνως νά μιλήσῃ ἄσχημα γὰρ μένα» (Μάρκος θ' 39). Ὅπου προφέρεται τὸ ὄνομά Του, εἴτε ἐν ἀγνοίᾳ, εἴτε ὡς μόνη ἀναγνώρισις τῆς ἀντικειμενικῆς ἰσχύος αὐτοῦ του ὀνόματος, εἰς στιγμὰς συγχύσεως ἢ εἰς ἀμηχανίαν—ἐκεῖ αὐτὸ τὸ ὄνομα δημιουργεῖ γὰρ τὸν ἐναντὸ του ἕναν χῶρον, ὅπου δὲν ὑπάρχει θέσις γὰρ τὴν λοιδορία, ἐκεῖ βασιλεύει ἢ δύναμις του Χριστοῦ δὲν πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς νά παρεμβαλλώμεθα, ἀλλὰ ν' ἀφῆνωμε αὐτὸ τὸ ὄνο-

μα νά ἐνεργήσῃ. Εἶναι μὴ ἐμπειρία ποὺ μποροῦμε νά ἐπιχειρήσουμε ἐπὶ των ἡμερῶν μας, γὰρ νά διαπιστώσωμεν ὅτι τὸ ὄνομα του Χριστοῦ, και μόνον προφερόμενον, ἔξασκεῖ μὴ δύναμι ἀνέλπιστη, και ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κάνει τὸν κόπο νά τὸ προσφέρῃ, προαισθάνεται ἴσως τὴν δύναμιν ἢ ὁποῖα ἐνυπάρχει εἰς αὐτὸ τὸ ὄνομα. Ὅπου προφέρεται τὸ ὄνομα του Χριστοῦ, προφυλάσσει και διεκδικεῖ συγχρόνως. Αὐτὸ ἰσχύει γὰρ ὅλους ἐκεῖνους οἱ ὁποῖοι, εἰς τὸν ἀγῶνα τους γὰρ τὸ ὀρθόν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν και τὴν ἐλευθερίαν, ἔμαθαν και πάλιν νά προφέρουν αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἔστω και δισταζόντας, μ' ἕνα αὐθεντικὸ δέος. Αὐτὸ τὸ ὄνομα προφυλάσσει αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, καθὼς και τίς ἀξίες γὰρ τίς ὁποῖες μάχονται, ἀλλὰ συγχρόνως διεκδικεῖ αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους και αὐτὲς τίς ἀξίες ὡς ἰδικές του.

«ὁ μὴ ὦν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἔστι».

(Ματθαῖος ιβ' 30).

Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος προφέρει αὐτὸν τὸν λόγο, εἶναι ὁ ἴδιος Χριστός, και ἐνῶ, θεωρητικῶς, ὑπάρχει ἀντίφασις ἄλλους ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τίς δύο δηλώσεις, στὴν πραγματικότητα δὲν βαδίζουσιν ἢ μὴ χωρὶς τὴν ἄλλην. Διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν ἔχομεν ἐδῶ, γὰρ λογαριασμόν μας, τὴν ζωντανὴν πείρα: ὅταν ὑπὸ τὴν πίεσιν των ἀντιχριστιανικῶν δυνάμεων ἐσχηματίσθησαν κοινότητες καθαρῶς ὁμολογιακές, οἱ ὁποῖες μέσα σὲ αὐστηρὰν πειθαρχίαν του δόγματος και τῆς ζωῆς, ὄφειλαν νά λάβουν μίαν ἀπόφασιν χωρὶς διαφορομένην ἔννοιαν, ὑπὲρ ἢ κατὰ του Χριστοῦ, ὅταν αὐτὲς οἱ μαχόμενες κοινότητες διέκριναν ἀκριβῶς εἰς τὴν οὐδετερότητα πολλῶν Χριστιανῶν τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον ποὺ διέτρεχε ἢ Ἐκκλησία, δηλ. νά διαλυθῇ ἐκ των ἔνδον, και ὅταν ἐπίσης αὐτοὶ οἱ οὐδέτεροι Χριστιανοὶ ἀπεκαλύφθησαν νά εἶναι πραγματικοὶ ἐχθροὶ του Θεοῦ, ὅταν ἢ ἀποκλειστικὴ ἀπαίτησις μιᾶς ὁμολογίας περιώρισε ἀκόμη περισσότερον τὸν ἀριθμὸ των κεκηρυγμένων Χριστιανῶν, ὅταν λοιπὸν ὁ λόγος «ὁποῖος δὲν εἶναι μαζί μου, εἶναι ἐναντίον μου», ἔγινε συγκεκρι-

μένη έμπειρία γιά τήν χριστιανική κοινότητα, τότε αὐτή ἡ κοινότης κατέληξε, ἀκριβῶς μέσω αὐτῆς τῆς συγκεντρώσεως στό οὐσιώδες, εἰς μίαν ἐσωτερικήν ἐλευθερίαν καί εἰς μίαν διάστασιν πού τήν προσέφυλαξαν ἀπό κάθε δειλό περιορισμό. Τότε συγκεντρώθησαν γύρω ἀπό τήν κοινότητα ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο ἀπό πολύ μακρὰ καί εἰς τοὺς ὁποίους δέν μπόρεσε αὐτή ν' ἀρνηθῆ προστασία καί ἀδελφσύνη. Τότε τὸ καταπατημένο δίκαιο, ἡ καταπιεσμένη ἀλήθεια, ὁ περιφρονημένος ἀνθρωπισμός, ἡ παραβιασμένη ἐλευθερία, ἐνδιεφέρθησαν δι' αὐτήν ἢ μᾶλλον διὰ τὸν Ἀρχηγόν της, τότε ὁ ἄλλος λόγος τοῦ Ἰησοῦ ἐγίνε δι' αὐτήν ζωντανή ἐμπειρία: «Ὅποιος δέν εἶναι ἐναντίον μας, εἶναι μαζί μας».

Αἱ δύο διαθεβαιώσεις κατ' ἀνάγκην συμβαδίζουν: ἡ μία ἐκφράζει τήν ἀνάγκη ἀποκλειστικότητος, ἡ ἄλλη τήν ἀνάγκη ὁλοκληρώσεως, ἀπαιτήσεις καί οἱ δύο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐλευθερία ἀυξάνεται, ὅσον ἡ ἀπαίτησις γίνεται περισσότερον σαφής. Αὐτὴ ἡ ἀπαίτησις, ἀν ἦταν ἀπομονωμένη, θά ὠδηγοῦσε εἰς τὸν φανατισμὸν καί εἰς τὴν δουλείαν, καθὼς ἐπίσης ἡ ἀνάγκη ὁλοκληρωτισμοῦ, ἀπομονωμένη ἀπὸ τὴν ῥίζαν της, θά κατέληγε εἰς τὴν ἐκκοσμίκευσιν καί τὴν αὐτοεγκατάλειψιν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅσο περισσότερον ἀναγνωρίζομεν καί κηρύττομεν τὸν Χριστὸν ὡς Κύριόν μας, κατὰ τρόπον ἀποκλειστικόν, τόσον ἡ ἐξοχότης Του μᾶς ἀποκαλύπτεται.

Δέν εἶναι ἡ μεταφυσικὴ θεωρία, οὔτε ἐνα «θεολογούμενον τοῦ σπερματικῦ λόγου», ἀλλὰ τὸ γεγονός ὅτι ὑποφέρει κανεὶς συγκεκρωμένα ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν τῆς δικαιοσύνης, ἀπὸ τὸ ὄργανωμένον ψεῦδος, ἀπὸ τὴν ἐχθρότητα ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον, εἶναι ἡ καταπίεσις τοῦ δικαίου, τῆς ἀληθείας, τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καί τῆς ἐλευθερίας πού κατηρῆθσαν ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ ἦσαν πολῦτιμα, πρὸς τὴν προστασίαν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καί κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τὴν ἀνάγκην του, καί πού ἔκαναν τὴν χρι-

στιανικὴν κοινότητα νὰ συνειδητοποιήσῃ τὴν ἔκτασιν τῆς εὐθύνης της. Οἱ σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ κόσμου δέν χαρακτηρίζονται πλέον ἀπὸ μίαν ἐξάπλωσιν ἡσυχον καί σταθερὰν τῆς ἰσχύος τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ὅπως κατὰ τὸν Μεσαίωνα, οὔτε ἀπὸ τὴν ἀπόπειραν, τὴν ὁποίαν ἀνέλαβαν οἱ ἀπολογηταὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, νὰ δικαιώσουν αὐτὸ τὸ ὄνομα εἰς τὸν κόσμον, νὰ τὸ κάνουν ἀκροάσιμο καί νὰ τὸ ὄραιοποιήσουν συνδυάζοντάς το με ὀνόματα καί ἀγαθὰ ἀνθρώπινα, ἀλλὰ χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς πρώτης ἀρχῆς ἐπανευρεθείσης μέσα εἰς τὴν ὀδύνῃ, ἀπὸ τὴν καταφυγὴν πρὸς τὸν Χριστὸν τὴν ὁποίαν προξενεῖ ἡ καταδίωξις. Δέν πρόκειται ὁ Χριστὸς νὰ δικαιωθῆ ἀναγνωρίζοντας τὰ ἀγαθὰ τοῦ δικαίου, τῆς ἀληθείας καί τῆς ἐλευθερίας στὸν κόσμον, ἀλλὰ εἶναι αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκην δικαιοσεως καί ἡ δικαιοσύνη τῶν ὀνομάζεται Ἰησοῦς Χριστός. Δέν εἶναι μία «χριστιανικὴ κουλτοῦρα», ἡ ὁποία πρέπει νὰ κἀνῃ ἀποδεκτὸν τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἀλλ' ὁ ἐσταυρωμένος Χριστός, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ καταφύγιον, ἡ δικαιοσύνη αὐτῶν τῶν ἀνωτέρων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα Αὐτὸς ἀπαιτεῖ, καθὼς καί τῶν ὑπερασπιστῶν των, οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουν. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ ἀλήθεια, ὁ ἀνθρωπισμὸς καί ἡ ἐλευθερία ζητοῦν καταφύγιον πλησίον τοῦ ὑποφέροντος Χριστοῦ, καταδιωκομένου μέσα εἰς τὴν κοινότητά του. Εἶναι ὁ Χριστὸς τῆς φάτνης καί τοῦ σταυροῦ, αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ ἐκδιωχθεὶς ἀπὸ τὸν κόσμον, ὅπου δέν εὔρισκε στέγην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐν τούτοις ζητοῦμεν προστασίαν καί ὁ ὁποῖος ἀποκαλύπτει ἀκριβῶς γιά τοῦτο ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς δυνάμεώς του. Ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ δίδει τὴν ἔννοιάν τους εἰς τοὺς δύο λόγους: «Ὅποιος δέν εἶναι μαζί μου, εἶναι ἐναντίον μου». «Ὅποιος δέν εἶναι ἐναντίον μας, εἶναι μαζί μας».

Dietrich Bonhoeffer

Μετάφρ. Σ. Β. Π.

ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΑΝΤΡΕ ΜΩΡΟΥΑ

Γράφοντας πρόσφατα, στην επιθεώρηση «Βιβλία της Γαλλίας», και απαντώντας σ' ένα παλιό έρωτηματολόγιο του Μαρσέλ Προύστ, ο Άντρέ Μωρούα, προσδιόρισε επιγραμματικά τὸ ιδανικό του, γιὰ τὴν ἀνθρώπινη εὐτυχία, σὲ τοῦτον ἔδω τὸν κόσμο: «Πολλὴ ἐργασία, μιὰ γυναίκα ἀγαπημένη, μερικοὶ πιστοὶ φίλοι».

Ἡ σκέψη αὐτῆ τοῦ μεγάλου Γάλλου συγγραφέα, πού πέθανε πρὶν ἀπὸ δυὸ μῆνες, χαρακτηρίζουν καὶ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν ἐργάτη τῶν γραμμάτων. Διατυπωμένη ἀπὸ τὸν ἴδιο, τὰ τελευταῖα χρόνια, ἦσαν τὸ καταστάλαγμα μιᾶς πολύχρονης πείρας, γι' αὐτὸ καὶ ἔχει τὴν ἀξία της, ἐπειδὴ ἐκφράζει, ὄχι μὲ θεωρητικὴ ἀφαίρεση, ἀλλὰ μὲ ἄσκηση ζωῆς, μιὰ ζωντανὴ ἐμπειρία.

Ἡ φράση, ἴσως, αὐτὴ μᾶς ἀνοίγει τὴν πόρτα, γιὰ νὰ μπούμε στὸν ἐσῶτερο χῶρο, προκειμένου νὰ γνωρίσουμε τὸν Άντρέ Μωρούα, ὡς προσωπικότητα τῆς ἐποχῆς μας καὶ ὡς συγγραφέα.

Πολλὴ ἐργασία καὶ πολλὴ δράση, χαρακτηρίζουν τὴ ζωὴ του, μιὰ ζωὴ πού οὐσιαστικὰ ἀρχίζει νὰ διαμορφώνεται, μὲ τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο, τοῦ 1914, γιατί τότε πρωτοεκδηλώθηκε ἡ λογοτεχνικὴ του κλίση, καὶ τελειώνει εἴκοσι τόσα χρόνια μετὰ τὸ δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, μὲ ἐνεργητικὴ συμμετοχὴ καὶ στοὺς δυὸ αὐτοὺς πολέμους, μὲ πολλὰ ταξίδια, μὲ πολλὰ βιβλία, μὲ μιὰ πλήρη καὶ ολοκληρωμένη οἰκογενειακὴ ζωὴ, μὲ πανεπιστημιακὴ διδασκαλία στὴν Ἀμερική, μὲ πολλοὺς καὶ καλοὺς φίλους σ' ὄλο τὸν κόσμο.

Γεννήθηκε στὸ Ἐλμπέφ τῆς Γαλλίας, στίς 26 Ἰουλίου τοῦ 1885, ἀπὸ οἰκογένεια ἀλσατῶν, πού ἦρθε κι ἐγκαταστάθηκε στὴ Νορμανδία, ὕστερα ἀπὸ τὰ γεγονότα τοῦ

1870 καὶ τὴν κατάκτηση τῆς Ἀλσατίας ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, πού τελικὰ τὴν προσηύρτησαν, γιὰ νὰ ἐνσωματωθῆ καὶ πάλι στὴ Γαλλία τὸ 1919. Ὁ πατέρας του, πού λεγόταν Ἐρνέστος Χερτσόγκ καὶ διατηροῦσε μαζί μὲ τοὺς ἀδελφοὺς του, στὴν Ἀλσατία, ἐργοστάσιο κλωστοῦφαντουργίας — ἰδρυμένο ἀπὸ τὸν πατέρα του — ἀποφάσισε, τότε, νὰ μεταφέρῃ δλόκληρο τὸ ἐργοστάσιό του στὴ Γαλλία, στὸ Ἐλμπέφ, γιατί κι αὐτὸς καὶ δλόκληρο τὸ προσωπικό του, ἤθελαν νὰ μείνουν Γάλλοι, ζώντας καὶ ἀναπνέοντας, τὸν ἀέρα τῆς μητέρας πατρίδας τους.

Ἀφοῦ τελείωσε τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, στὴ γενέτειρά του, συνέχισε τίς σπουδές του στὸ λύκειο Κορνέιγ τῆς Ρουέν, ἐνῶ παράλληλα εἶχε ἐπιδοθῆ, στὴν ἐκμάθηση τῆς ἀγγλικῆς γλώσσας καὶ στὴ μελέτη τῆς ἀγγλικῆς λογοτεχνίας. Πανέξυπνος καὶ μελετηρὸς ὁ Ἐμίλ, ὁ μικρὸς γιὸς τοῦ κλωστοῦφαντουργοῦ τοῦ Ἐλμπέφ, — πού θὰ ἐξελιχθῆ, ἀργότερα, στὸ διάσημο συγγραφέα Ἐντρέ Μωρούα — ἔδειχνε ιδιαίτερην ἐπίδοση, στὴν ἐρμηνεία κειμένων, ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ λατινικά, καὶ στὴ φιλοσοφία, ἐπίδοση πού τὸν ἔκανε ν' ἀποσπάσῃ, τρία βραβεῖα στοὺς γενικοὺς διαγωνισμοὺς τοῦ λυκείου. Ἐκεῖ, ὅμως, πού θὰ σταθῆ ιδιαίτερα τυχερὸς ὁ νεαρὸς Ἐμίλ Χερτσόγκ εἶναι ἡ φιλοσοφία, γιατί εὐτύχησε νὰ ἔξη καθηγητῆ, ἕναν ὀνομαστὸ στοχαστῆ καὶ διανοούμενο, τὸν Ἐμίλ Σαρτιέ, γνωστὸ πολὺ περισσότερο μὲ τὸ ψευδώνυμο Ἀλαίν. Διεισδυτικὸς μελετητῆς καὶ θαυμαστῆς τοῦ ἔργου τοῦ Μπαλζάκ, τοῦ Σεντάλ καὶ τοῦ Βαλερύ, θαθεῖα δὲ ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ σκέψη τοῦ Ντεκάρτ, ἄσκησε μιὰν οὐσιαστικὴν ἐπίδραση στὴ σκέψη καὶ στὸ ὕφος τοῦ νεαροῦ σπουδαστῆ Ἐμίλ, ὁ ὁποῖος, ἀργότερα, ἀνταπέδωσε τὰ ὅσα χρωστοῦσε σ' αὐτὸν τὸν ἀξέχαστο δάσκαλό του, γράφοντας τὸ 1949, ἕνα δλόκληρο βιβλίο γι' αὐτὸν καὶ

το έργο του, χαρακτηριζόμενο από μια σπάνια πυκνότητα σκέψεων και ύφους.

Στη Σχολή της Ρουέν, σέ ηλικία μόλις 20 χρόνων, ο νεαρός Έμιλ, που υπήρξε ένα πρότυπο φοιτητή, πήρε το πτυχίο του της φιλολογίας, παρ' όλην όμως την καταπληχτική επίδοσή του στις σπουδές του, μετά την εκπλήρωση της στρατιωτικής του θητείας, θά ξαναγυρίσει στο Έλμπέφ, για να εργαστή στο έργοστάσιο του πατέρα του, μίαν ολόκληρη δεκαετία.

Τό 1914 ξεσπά ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος. Ο Έμιλ Χερτσόγκ, που ήταν τότε μόλις είκοσιενέα έτων, χάρη στην άγγλομάθειά του, θά στρατευτή ως διερμηνέας στην αρχή και κατόπιν ως σύνδεσμος - αξιωματικός, και θά υπηρετήσει στο Βρετανικό στρατό, στο Σύνταγμα τών Σκωτσέζων «Χαϊλάντερς» του Λέννοξ. Έκεί, κατά τη διάρκεια της υπηρεσίας του, στο Άμπεβιλ, με την υπόκρουση τών βομβαρδισμών τών πυροβόλων και τών αεροπλάνων, που έκτελούσαν την έξοντωτική δουλειά τους, θ' αρχίσει να γράφει τις «Σιωπές του Συναγματάρχη Μπράμπλ». Τό πρώτο αυτό βιβλίο του Έμιλ Χερτσόγκ, που σημείωσε εξαιρετικήν έπιτυχία, στάθηκε άφορμή για ν' άποχτήση και τό ψευδώνυμό του, που θά τό κρατήση από τότε έως τό θάνατό του. "Ετσι ο Άντρέ Μωρουά είχε γεννηθή. Θέλησε κατ' αυτόν τόν τρόπο, με τό όνομα Άντρέ, να τιμήση τη μνήμη ενός ξαδέρφου του, με τό όνομα αυτό, που τόν άγαπούσε πολύ και σκοτώθηκε στο μέτωπο, στην αρχή του πολέμου, και με τό επίθετο Μωρουά, να τιμήση τό όνομα ενός μικρού χωριού, κοντά στο Καμπραί.

Η έπιτυχία του πρώτου αυτού βιβλίου του, ένθάρρυνε πολύ τόν Άντρέ Μωρουά, να συνεχίση τη συγγραφικήν επίδοσή του. Θ' άκολουθήση, όμως, ένα μυθιστόρημά του με τίτλο: «Ούτε άγγελος, ούτε κτήνος» που στάθηκε μιά άποτυχία. Χωρίς να χάση τό θάρρος του από την άποτυχία, ο Μωρουά δέ θ' άργήση να γράψη, τό τρίτο του βιβλίο, με τόν τίτλο «Οί λόγοι του Δρ. Ο' Γκρέντντ» για ν' άκολουθήση τόν άλλο χρόνο, τό 1923, ένα βιβλίο μυθιστορηματικής βιογραφίας, με τόν τίτλο: «Άριελ ή

ή ζωή του Σέλλεϋ». Με τό έργο του αυτό ο Μωρουά, αρχίζει να καλλιεργή ένα λογοτεχνικό είδος, που θά τόν καταστήση διάσημο. Τόση ήταν ή άνανέωση, που έφερε στο βιογραφικό μυθιστόρημα, με την άδρη και άνάγλυφη παρουσίαση τών μορφών, που άποφάσιζε να μάς τις ξαναστήση ολοζώντανες μπροστά μας. "Αν προσθέσουμε άκόμα, στο λογοτεχνικό αυτό είδος — γιατί εκεί ουσιαστικά υπάγονται — τά ιστορικά βιβλία που έγραψε, για διάφορες χώρες, που άγάπησε και θαύμασε, τότε έχουμε μιά μεγάλη σειρά, από εξαίρετα πνευματικά δημιουργήματα, που χαρακτηρίζονται για τις άπέραντες γνώσεις του συγγραφέα τους, για τη θαυεία άγάπη του προς τό βιογραφούμενο — είτε είναι πρόσωπο, είτε είναι χώρα — για την πυκνότητα του ύφους του, που όσο περνούν τά χρόνια και ή συγγραφική έμπειρία του Μωρουά μεγαλώνει, τόσο τουτό, που είναι άποτέλεσμα και καρπός όχι μονάχα μιάς τέλειας κυριαρχίας του γλωσσικού του όργάνου, αλλά και μιάς ξεφυτης σαφήνειας και καθαρότητας σκέψεων και προθέσεων και άναζητήσεων μαζί, τελειοποιείται και φτάνει στο επίπεδο του κλασσικού. Άκόμα κάτι, που πολύ έχει να θαυμάση κανείς στην κατηγορία τών έργων αυτών του Άντρέ Μωρουά, είναι τό πολυποίκιλο τών θεμάτων με τά όποια καταπιάνεται, πράγμα που τόν υποχρεώνει να έχει μιά καταπληχτικήν έγκυκλοπαιδική μόρφωση και έννημερότητα και στα πιό δύσκολα, πολλές φορές, έπιστημονικά θέματα. "Ετσι στην κατηγορία αυτή τών έργων του Μωρουά, έκτός από τό «Άριελ ή ή ζωή του Σέλλεϋ», θά είχαμε να αναφέρουμε (μερικά άπ' αυτά υπάγονται μάλλον στην κατηγορία του έκτεταμένου δοκιμίου) τά «Η ζωή του Ντισραέλι», «Μπάϋρον», «Λυωτέ», «Ο Έδουάρδος ο 7ος και ή εποχή του», «Ιστορία της Άγγλίας», «Σατωμπριάν», «Η Ιστορία τών Ήνωμένων Πολιτειών», «Ιστορία της Γαλλίας», «Άναζητώντας τόν Μαρσέλ Προύστ», «Άλαίν», «Λέλια ή ή ζωή της Γεωργίας Σάνδη», «Η ζωή του Βικτόρ Ούγκώ», «Ρόμπερτ και Έλιζαμπεθ Μπράουνινγκ», «Οί τρεις Δουμά», «Η ζωή

του Ἀλεξάνδρου Φλέμινγκ» καὶ ἄλλα.

Ἄνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ βιβλία, πού εἶναι ἔργα ἀγάπης, στοχαστικότητας καὶ δξύτατης παρατηρητικότητας, καρποὶ πολλῆς καὶ ἐπίπονης μελέτης καὶ ἀπεράντων γνώσεων, στοὺς χώρους τῆς φιλολογίας, τῆς φιλοσοφίας, τῆς μεταφυσικῆς, τῆς ἱστορίας, τῆς φυσικῆς, τῆς ἱατρικῆς καὶ ἄλλων ἐπιστημῶν, παρεμβάλλονται καὶ βιβλία κριτικῆς, ἀρκετὰ μυθιστορήματα, ἀπομνημονεύματα, ἀκαδημαϊκοὶ λόγοι καὶ δοκίμια, ἔτσι ὥστε νὰ ἔχουμε νὰ κάνουμε, μὲ μιὰ μεγάλη συγγραφικὴ παραγωγή, πού προξενεὶ τὸ θαυμασμὸ καὶ τὴν ἀνεπιφύλαχτη ἐπιδοκιμασία τῆς παγκόσμιας κριτικῆς.

Κοιτάζοντας ἀπὸ κοντὰ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀντρέ Μωρουά, θὰ ἔπρεπε ἰδιαίτερα νὰ σταθοῦμε σὲ μερικά, τουλάχιστον, ἀπ' αὐτά, γιατί ἔτσι, μονάχα, θὰ μπορέσουμε νὰ ἐκτιμήσουμε τὴν ἀξία τοῦ ἔργου του καὶ τὴ σημασία τῆς προσφορᾶς του, ὄχι μόνο γιὰ τὴ γαλλικὴ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν παγκόσμια λογοτεχνία.

Ἄρχισε τὴν συγγραφικὴ του ἐργασία, μὲ τὶς «Σιωπὲς τοῦ συνταγματάρχη Μπράμπλ», πού συνελίστηκαν μὲ τοὺς «Λόγους τοῦ Δρ. Γκρέντυ», (τὰ δυὸ αὐτὰ ἔργα τοῦ Μωρουά, ἔγιναν ἀποσπαστὰ στὸ ἑλληνικὸ κοινό, σ' ἕναν τόμο, μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ τίτλο «Μπράμπλ ὁ Σιωπηλός — Ὁ Γκρέντυ ὁ ὀμιλητικὸς»), διηγήματα στὰ ὁποῖα, μὲ πολὺ χιοῦμορ, μὲ δξυδέρκεια καὶ παρατηρητικότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὴ χάρη, σκιαγραφεῖ τοὺς συντρόφους του, τοῦ πρώτου παγκοσμίου Πολέμου — τοὺς Ἄγγλους — καὶ ἀναλύει τὰ συστατικὰ τοῦ ἀγγλικοῦ χαρακτήρα.

Ἄλλὰ ὁ Ἀντρέ Μωρουά, δὲ θέλησε νὰ ἐκφράσῃ τὴν ἐποχὴ του, ὅπως ἄλλοι συγγραφεῖς μὲ τὸ μυθιστόρημα, παρ' ὅλο πού καὶ τὰ μυθιστορήματά του εἶναι περίφημα, τόσο γιὰ τὴ ζωντάνια τῶν χαρακτήρων πού στήνει μπροστὰ στὰ μάτια καὶ στὴν ψυχὴ τοῦ ἀναγνώστη, ὅσο καὶ γιὰ τὴ σοβαρότητα τῶν προβλημάτων πού τὸν ἀπασχολοῦν (γύρω σὲ θέματα γυναικείας καὶ ἀντρικῆς ψυχολογίας, κοινωνικά, ἠθικά κ. λ. π.). Θέλησε νὰ τὴν ἐκφράσῃ καὶ νὰ τὴν περιγράψῃ, πολὺ περισσότερο ὡς ἱστορικὸς

καὶ δοκιμιογράφος καὶ πάνω ἀπ' ὅλα ὡς moraliste. (Ἐάν καλὰ καὶ σώνει, ἔπρεπε ν' ἀποδώσουμε στὰ ἑλληνικὰ τὸν ὄρο αὐτό, θὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ποῦμε ἠθογράφο ἢ ἠθολόγο, ἀλλὰ τότε δὲ θ' ἀποδίναμε, αὐτὸ πού ἔπρεπε ν' ἀποδώσουμε γιὰ νὰ τοποθετήσουμε τὸν Ἀ. Μωρουά παράπλευρα στοὺς μεγάλους Γάλλους moralistes ὅπως Montaigne, La Fontaine, La Rochefoucauld, La Bruyère, Molière κ. ἄ.). Ὡς δοκιμιογράφος, ἀναδείχτηκε ἀπαράμιλος, χάρη στὶς πιὸ διαφορετικὲς ἐμπειρίες, πού δοκίμασε στὴ ζωὴ του — φιλόλογος, ἐργοστασιάρχης, ἀξιοματικὸς στὸν πρώτο μεγάλο πόλεμο, ταξιδευτὴς, μελετητὴς, οἰκογενειάρχης, ἐκπατρισμένος στὴν Ἀμερικὴ στὸν δεύτερο παγκόσμιον πόλεμο, κ.λ.π. — καὶ στὴν πλατεία πνευματικῆς του καλλιέργεια. Αὐτὰ ἦταν τὰ μεγάλα του ἐφόδια. πού τὸν ἔκαναν ὡς δοκιμιογράφο, νὰ συζητῆ καὶ νὰ χειρίζεται θέματα διαφορετικὰ καὶ πολυποίκιλα, ἀπὸ τὴ διοίκηση ἑνὸς κράτους ἕως τὰ πιὸ πεζὰ ἐπαγγελματικὰ προβλήματα, ἢ γιὰ τὶς οικονομικὲς κρίσεις, ἕως τὴν αἴρεση τῶν Μορμόνων καὶ τὸν κινηματογράφο. Ἀπὸ τὰ δοκίμια του ἀξία ἰδιαίτερης μνείας εἶναι: «Διάλογοι πάνω στὴ Διοίκηση», «Ἀπόψεις γιὰ τὴ Βιογραφία», «Ρουέν», «Αἴσθημα καὶ Ἔθιμα», «Ἡ τέχνη τῆς ζωῆς», «Ἀλαίν», «Ἀναζητῶντας τὸν Μαρσέλ Προύστ», καὶ «Magiciens et Logiciens», βιβλίον ἀνάμεσα στὶς σελίδες τοῦ ὁποῖου παρελαύνουν οἱ σημαντικώτεροι ἐκπρόσωποι τοῦ τόσο οἰκείου στὸν Μωρουά ἀγγλικοῦ πνεύματος, ὅπως ὁ Κίπλινγκ, ὁ Οὐέλλς, ὁ Σῶ, ἢ Μάνσφιλντ, ὁ Λῶρενς, ὁ Χάξλεϋ κ. ἄ.

Ὡς Moraliste μελέτησε, μὲ ἀντικειμενικότητα καὶ τόλμη, τὴν ἀνάπτυξη τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἐθίμων, γιὰ νὰ καταλήξῃ στὴ σωστὴ καὶ ἀναμφισβήτητη διαπίστωση, ὅτι πάντοτε ὁ ἄνθρωπος θ' ἀποτυχαίνει στὴ ζωὴ του, ὅταν προσπαθῆ νὰ ξεπεράσῃ τὶς δυνατότητες μὲ τὶς ὁποῖες εἶναι προικισμένος ἀπὸ τὸ Θεό, γιὰ νὰ δώσῃ σὸ τέλος τῆ συμβουλή, ὅτι ὁ ἄνθρωπος θὰ κερδίσῃ τὴν εὐτυχία, κατὰ τὸ σύντομο διάστημα τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, ἅμα προσπαθῆσῃ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὶς περιορισμένες του, ἔστω, δυνατότητες καὶ στραφῆ πρὸς

τήν τέχνην καὶ τὴ δράσην, μὲ ἐπιμονὴν καὶ περίσκεψιν. Κάτι, ποῦ ἐπίμονα ἀπασχόλησε τὸν Μωρουά, ἦταν τὸ θέμα τῆς πνευματικῆς καλλιέργειας. Θυμᾶμαι ἕνα χυμῶδες καὶ μεστό σὲ νόημα δοκίμιό του, μὲ τὸν τίτλο: «Τί σημαίνει πνευματικὴ καλλιέργεια», δημοσιευμένο πρὶν ἀπὸ χρόνια στίς «Ἀκτίνες» (τόμος 1958 σελ. 433), κί' ἐκεῖ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ παραπέμψω τὸν ἀναγνώστη, γι' αὐτὸ τὸ τόσο σημαντικό θέμα, ποῦ γιὰ τὸν Μωρουά, ἀποτελοῦσε τὸν σημαντικώτερον παράγοντα, τῆς πνευματικῆς ὀλοκληρώσεως καὶ τῆς ψυχικῆς πληρότητος τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ μελέτῃ τῆς λογοτεχνίας καὶ μάλιστα, κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον, τῶν ἔργων τῶν μεγάλων πνευματικῶν δημιουργῶν, τοῦ Ὀμήρου, τοῦ Μονταίν, τοῦ Σαίξπηρ, τοῦ Σαιν-Σιμόν, τοῦ Μπαλζάκ, τοῦ Οὐγκώ, τοῦ Προῦστ, ἢ ἐπιστημονικὴ ἐμβάθυνση, ἢ καλλιτεχνία, ἢ ζωγραφικὴ καὶ ἢ μουσικὴ κί ἀκόμη τὸ θέατρο, ἀποτελοῦν κατὰ τὸν Ἀντρέ Μωρουά τὰ «ἀπαραίτητα ἐφόδια ἑνὸς καλλιεργημένου πνευματικῶς ἀνθρώπου».

Στὸν τομέα τῆς δράσεως, αὐτὸ ποῦ τὸν ἐνδιαφέρει, κατὰ πρῶτον λόγον, εἶναι ὁ χαρακτήρας. Ὁ Μωρουά ἐνδιαφέρθηκε, εἰδικώτερα, γιὰ ὀρισμένους ἀνθρώπινους χαρακτήρες, ποῦ δούλεψαν σκληρὰ — καθένας μὲ τὸν τρόπο του — στὸ νὰ ἑναρμονίσουν τὴ ζωὴ τους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὅραματισμούς τους. Ὁ Σέλλεϋ, ὁ Ντισραέλ, ὁ Λωυτέ, ὁ Σατωμπριάν, ὁ Τουργένιεφ, ὁ Οὐγκώ, ὁ Φλέμινγκ, εἶναι μορφές — πολλὰς φορὲς διαφορετικὲς μεταξύ τους καὶ ἀντιφατικές, μὲ διαφορετικὸ πεδίο δράσεως κάθε μιά ἀπὸ αὐτές — ποῦ ἔδωσαν στὸ Μωρουά, μὲ τὴ θαθεῖαν ἀγάπην, μὲ τὴν ὁποία τις περιέβαλε, τὴν εὐκαιρίαν νὰ τις ἀναπλάσῃ καὶ νὰ τις στήσῃ μπροστὰ μας ἀνάγλυφες, ἀναπαριστώντας, ἐπίσης, κατὰ τὸν πιὸ ἱστορικὰ ἐξακριβωμένο τρόπο, μὲ μιά σπάνια κριτικὴν ὄραση, τὴν ἐποχὴν, μέσα στὴν ὁποία κινήθησαν καὶ ἔδρασαν.

Προικισμένος μὲ μίαν ἀπλή, ἀλλὰ σοφὴ σκέψιν, ψύχραιμος καὶ μετρημένος, μὲ πολὺ κοινὸ νοῦ, δὲν ἔπαψε ὡς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του, κληρονόμος τῆς κλασσικῆς παιδείας, νὰ διατυπώσῃ μὲ ἀποφθεγματικὸν τρόπο τὴ σκέψιν του, ποῦ ἔβγαίνει ἀπὸ μιά

μεγάλῃ καὶ σπάνιᾳ πείρᾳ ζωῆς. Μὲ τὴν τελευταίαν βιογραφίαν του: «Ἡ ζωὴ τοῦ Μπαλζάκ», μιά ἀπὸ τις καλλίτερες ποῦ ἔγραψε, καὶ μὲ τὸ δοκίμιό του «Ἀνοιχτὴ ἐπιστολὴ σ' ἕνα νεὸ γιὰ τὴν κατεύθυνση τῆς ζωῆς», συνέχιζε τὴ διδασκαλίαν του, ὡς μοραλίστα, χωρὶς ποτὲ νὰ κουραστῆ στὸ νὰ διδάσκῃ τὴ σύνεση καὶ τὴν εὐτυχίαν, πολλὰς φορὲς κατὰ τὸν πιὸ πρακτικὸν τρόπο. Σ' ἕνα, σχετικὰ τελευταῖον, αὐτοβιογραφικὸ βιβλίον του, μὲ τὸν τίτλον «Πορτραῖτον ἑνὸς φίλου ποῦ ἦταν ὁ ἑαυτός μου» σημειώνει χαρακτηριστικὰ: «Νὰ ποῦ ἀπέβλεψα μὲ τὴ σειρά μου, μὲ τὰ ὅσα ἔγραψα ὡς μοραλίστας: νὰ ἐμπνεύσω στοὺς ἀνθρώπους, τὸ θάρρος ποῦ τοὺς χρειάζεται, γιὰ νὰ θαδίζουσιν καὶ γενικώτερα νὰ ἐνεργοῦν. Μιά Ἰταλίδα φοιτήτρια, γράφοντας μιά πραγματεία, πάνω στὰ βιβλία μου, τελείωνε μ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα: «Ἀπαισιοδοξία τῆς λογικῆς, αἰσιοδοξία τῆς καρδιᾶς». Αἰσιοδοξία τῆς καρδιᾶς; Αὐτὸ ἀκριβῶς. Πιστεύω ὅτι εἶναι δυνατὸν, μέσα σ' ἕνα ἀδιάφορον Σύμπαν, καὶ παρὰ τὸν προπατορικὸν ἀμάρτημα, νὰ διατηρήσῃ τὴν κοινωνικότητα: φιλίες, ἀγάπες, οἰκογένειες, ἔθνη, θεμελιωμένα πάνω στὴν ἐμπιστοσύνη. Ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος εἶναι ἀνήθικος, ἀλλὰ τίποτα δὲν ἐμποδίζει τὸν ἀνθρώπον, νὰ δημιουργήσῃ τὸν κόσμον του καὶ μέσα ἐκεῖ, νὰ βρῇ μὲ τὴν παρατήρησιν, κανόνες ποῦ θὰ τοῦ δώσουν τὴν εἰρήνην τῆς καρδιᾶς καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἀξιοπρέπειας, μὲ μιά διαρκὴ συμφωνίαν μὲ τὸν ἑαυτὸν του καὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ἐκτιμᾷ. Ἀπαισιοδοξία τῆς λογικῆς; Αὐτὸ εἶναι σωστὸ γιὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς μου. Ὁ Ἀλαῖν, ὅμως, μὲ θεράπευε ἀπ' αὐτὸ, δείχνοντάς μου, ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύσις εἶναι τέτοια ὥστε, ἐὰν δὲ δώσουμε ὡς κανόνες τῶν κανόνων μίαν ἀκαταμάχητην αἰσιοδοξίαν, τότε καὶ ἡ πιὸ μαύρη ἀπαισιοδοξία, θὰ εἶναι σὲ λίγο δικαιολογημένη. Γιὰ τὴν ἀπελπισίαν καὶ κάθε διάθεσιν ψυχικὴν, στὴν ὁποίαν παραδίνεται ὁ ἀνθρώπος, φέρνουν σὲ λίγο τὴν ἀπελπισίαν καὶ τὴν ἀποτυχίαν».

Ἀπὸ ὅσα εἶπαμε ἕως τώρα, προσπαθώντας νὰ παρουσιάσουμε τὴν προσωπικότητα καὶ ν' ἀναλύσουμε τὴ σκέψιν τοῦ Ἀντρέ Μωρουά, κί ἀπὸ τὸ μικρὸ αὐτὸ ἀπόσπασμα

σμα από τὸ βιβλίον του «Τὸ πορτραῖτο ἐνὸς φίλου ποῦ ἦταν ὁ ἑαυτός μου» (ἕνα πολυτιμο αὐτοβιογραφικὸ ντοκουμέντο), ποῦ παραθέσαμε, σὲ πρόχειρη μετάφραση πρὸ πάνω, θὰ μπορούσαμε νὰ ρισκοκινδυνεύαμε τὴν κοσμοθεωριακὴ τοποθέτηση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Γάλλου συγγραφέα, χωρὶς σχηματοποιήσεις καὶ μὲ μόνο βοήθημα τὰ γραφτά του καὶ τὰ βιβλία του, ὕστερα ἀπὸ ἕνα συνολικὸ καί, ὀπωσδήποτε γρήγορο, κοίταγμα. Μακριὰ ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν χαρακτηρίσουμε ἀπιστο ἢ ὕλιστῆ — κάθε ἄλλο μάλιστα — θὰ θρῖσκώμαστε πλησιέστερα στὴν πραγματικότητα καὶ στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη τοῦ Μωρουά, ἂν τὸν χαρακτηρίζαμε ἰδεαλιστῆ, συγκρατημένα μεταφυσικό, μὲ ἔντονα πραγματιστικὰ τάσεις. Μέσα του, στὸ πνεῦμα του καὶ στὴ διάνοιά του, συναίρονται τὸ ἀρχαῖο ἑλληνικὸ πνεῦμα, ὡς ἔκφραση τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἰσορροπίας, ἡ μεσαιωνικὴ - οὐμανιστικὴ χριστιανικὴ σκέψη, ὅπως διαμορφώθηκε κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν φιλοσόφων τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων (ἔδῳ θὰ σημειώναμε τὴν ἐντονώτατην ἐπίδραση, ποῦ ἄσκησαν στὴ διαμόρφωση τῆς σκέψεως τοῦ Ἀντρέ Μωρουά ὁ Ντεκάρτ, ἔτσι ὥστε νὰ παραμένῃ, ὡς κύριο χαρακτηριστικὸ του, ἡ καρτεσιανὴ σκέψη του καὶ στὴν ἀρχὴ τῆς διαμορφώσεως τῆς προσωπικότητάς του ὁ Ἀλαῖν), ἡ σύγχρονη Εὐρωπαϊκὴ σκέψη καὶ εἰδικώτερα ἡ ἔκφρασή της, ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας, μὲ τοὺς γνησιώτερους ἐκπροσώπους τοῦ Γαλλικοῦ καὶ τοῦ Ἀγγλικοῦ πνεύματος, καὶ οἱ τεχνικοεπιστημονικὲς κατακτήσεις τοῦ μεταδευτεροπολεμικοῦ ἀνθρώπου, ὡς πρὸς τὶς ὁποῖες ὁ Μωρουά κρατοῦσε τὴ σκέψη του, σὲ μεγάλο καὶ ἀξιοθαύμαστο βαθμὸ, ἐνήμερη. Ὅλα αὐτὰ συνέτειναν, στὸ νὰ διαμορφώσῃ ὁ Μωρουά μιὰ σκέψη θαθειά, ἀλλὰ καὶ ἀπλή, ἰσορροπημένη καὶ πειστικὴ, διατυπωμένη μὲ λεπτότητα, μὲ χάρη καὶ γλαφυρότητα. Εἶναι χαρακτηριστικὴ, στὸ σημεῖα αὐτό, ἡ ἀπάντηση ποῦ ἔστειλε τὸ 1948 ὁ Ἀντρέ Μωρουά, σὲ τοῦτο ἔδῳ τὸ περιοδικό, κατὰ τὴ συμπλήρωση τῆς πρώτης δεκαετίας του, ἐκφράζοντας παράλληλα τὶς σκέψεις του, πάνω στὴ γνωστὴ «Δήλωση» τῶν ἐπιστη-

μόνων καὶ διανοουμένων, ποῦ μὲ τὴν πρωτοβουλία τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων, εἶχε ἀποσταλῆ στοὺς κυριώτερους ἐκπροσώπους τῆς Εὐρωπαϊκῆς διανοήσεως: «Εἶμαι σύμφωνος μαζί σας καὶ μὲ τὴν ἀποψη σας ὅτι ἡ ἐπιστήμη δὲν ὀδηγεῖ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ, σὲ καμμιὰ λύση μεταφυσικῆς φύσεως. Ὅτι ἡ Τέχνη δὲν ἀπαιτεῖ τὴ θυσία τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν καί, τέλος, ὅτι ὁ πολιτισμὸς μας δὲν μπορεῖ νὰ ζήσῃ παρά μονάχα ἐὰν στηριχθῆ, πάνω στὶς χριστιανικὰς ἀξίες, οἱ ὁποῖες τὸν μεταμόρφωσαν» («Ἀκτίνες» 1948 σελ. 1948 σελ. 15 ὅπου καὶ φωτοτυπία τῆς σχετικῆς ἐπιστολῆς του).

Μὲ τὶς σκέψεις αὐτές, δὲν εἶναι ὁ πιστὸς ποῦ μιλεῖ (ἐντελῶς διαφορετικὰ θὰ μιλοῦσε ἕνας Πασκάλ, ἕνας Κλωντέλ, ἕνας Μωριακ ἢ ἕνας Μπερνανός), ἀλλὰ εἶναι ὁ μοραλιστάς, ποῦ μὲ ἐντελῶς λογικὰς συλλήψεις, καταλήγει στὰ συμπεράσματά του, γιὰ τὴν ἀξία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς πίστεως, στὴ διαμόρφωση τοῦ νεώτερου πολιτισμοῦ καὶ τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου. Πολὺ περισσότερο, ἀποφαίνεται ὁ θαθὸς γνώστης τῆς ἱστορίας — ὅπως τὴ μελέτησε καὶ τὴν ἀπέδωσε στὰ περιφώνητα ἱστορικὰ ἔργα του «Ἱστορία τῆς Ἀγγλίας», «Ἱστορία τῆς Γαλλίας» καὶ Ἱστορία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν», ὅπου ὁ ἴδιος, διαπίστωσε τὴ σημασίαν καὶ τὸ μέγεθος τῆς συμβολῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, στὴ διαμόρφωση τοῦ Δυτικοευρωπαϊκοῦ Πολιτισμοῦ — παρά ὁ πιστὸς διανοούμενος.

Θὰ πρέπει νὰ κάνουμε ἰδιαιτέρη μνεῖα, γιὰ τὰ μυθιστορήματα τοῦ Ἀντρέ Μωρουά. Περισσότερο δοσμένος στὸ στοχασμὸ, στὸ δοκίμιο καὶ στὴν ἱστορικὴν ἔρευνα, τὰ μυθιστορήματά του, δίνουν τὴν ἐντύπωση, ὅτι γράφτηκαν ἔτσι, ἀπὸ μιὰ διάθεση φυγῆς τοῦ συγγραφέα τους καὶ μιὰν ἀνάγκη πνευματικῆς ξεκούρασης. Ἰδίως μάλιστα, ἂν σημειώσουμε ὅτι τὸ τελευταῖο του μυθιστόρημα «Γῆ τῆς ἐπαγγελίας» δημοσιεύμένο στὰ 1946, τὸ χωρίζουν δώδεκα ὀλόκληρα χρόνια, ἀπὸ τὸ προτελευταῖο του, τὸ «Ἐνστιχτο τῆς εὐτυχίας», ποῦ ἐκδόθη-

κε τὸ 1934, ἀκόμα περισσότερο ἐνισχυόμε-
στε στὴν ἀποψή μας, ὅτι ὁ μοραλιστάς
Ἄντρέ Μωρουά, μέσα σ' ἕνα τόσο ὀγκώ-
δες ἔργο, πού δημιούργησε, ἐκφράστηκε
πολύ περισσότερο μὲ τὰ δοκιμιά του καί
τὶς ἱστορίες του καί τὶς βιογραφίες του,
παρὰ μὲ τὰ μυθιστορήμά του.

Γιὰ τὰ διηγήματά του «Οἱ σιωπὲς τοῦ
συνταγματάρχη Μπράμπλ» καί «Οἱ λόγοι
τοῦ Δρ. Ο' Γκρένιτς» μιλήσαμε ἀρκετὰ
προηγουμένως. Ἔτσι ἐδῶ, δὲν μᾶς μένει
νὰ μιλήσουμε, παρὰ γιὰ τὸ καθαρὰ μυθι-
στορηματικὸ του ἔργο.

Λίγα, ὅπωςδήποτε, εἶναι τὰ μυθιστορή-
ματα πού ἔγραψε ὁ Μωρουά. Θ' ἀναφέρω-
με τὰ «Μπερνάρ Κενναί», «τὰ Κλίματα»,
«Ὁ Ζυγιστὴς τῶν ψυχῶν», «Ὁ κύκλος τῆς
οἰκογενείας», «Τὸ ἔνστιχτο τῆς εὐτυχίας»
καί «Ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας».

Στὸ «Μπερνάρ Κενναί», πού ἔχει ἔντο-
να αὐτοβιογραφικὸ χαρακτήρα, ὅλη ἡ
δράση ξετυλίγεται σ' ἕνα μεγάλο ἐργο-
στάσιο ὑφαντουργίας τῆς Νορμανδίας. Ὁ
κύριος ἥρωας τοῦ ἔργου δὲν εἶναι ἄλλος
ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Μωρουά, ὁ ὁποῖος, μέσα
στὸ ἔργο του αὐτό, ξαναζῆ τὰ χρόνια πού
ἔζησε, κοντὰ στὴ δουλειὰ τοῦ πατέρα του,
προσπαθώντας νὰ συλλάβῃ τὰ συναισθή-
ματα καί τὶς ἀντιδράσεις πού θὰ τὸν πλημ-
μύριζαν, ἂν εἶχε στραφῆ τελειωτικὰ στὴν
πατρικὴ ἐπιχείρηση.

Ἀκολουθοῦν τὰ «Κλίματα», ἕνα δυνατὸ
ψυχογραφικὸ μυθιστόρημα — πού θεωρεῖ-
ται τὸ καλύτερό του — ἀνάμεσα στὶς σελί-
δες τοῦ ὁποῖου, παρακολουθοῦμε τὴν ψυ-
χολογικὴν ἐξέλιξη τῶν τριῶν ἡρώων τοῦ
ἔργου, τοῦ Φίλιππου Μαρσενά, τῆς Ὀντίλ
καί τῆς Ἰζαμπέλ μὲ τὶς συγκρούσεις τους,
τὶς ἀντιδράσεις τους καί τὴν ψυχικὴ τους
δυσαρμονία, καθὼς ξετυλίγεται μπροστά
στὰ μάτια μας, ἡ δράση τους. Μέσα στὸ
μυθιστόρημα αὐτό, μὲ μιὰ σπάνια, σὲ δύνα-
μη ἀναλύσεως καί περιγραφῆς τῶν ψυχι-
κῶν καταστάσεων τῶν ἡρώων του, τέχνη,
μὲ ἕνα ὕφος διαυγές καί σιλιπνὸ, ὁ Μω-
ρουά μᾶς διηγεῖται μιὰν ἐρωτικὴ ἱστορία,
στὴν ὁποῖαν, ὅμως, ὄλο τὸ θάρος πέφτει
ὄχι στὶς σεξουαλικὲς σχέσεις τῶν προσώ-
πων πού σκιαγραφεῖ, ἀλλὰ στὶς ψυχικὲς
καί αἰσθηματικὲς τους ἀντιδράσεις.

Ἀκολουθεῖ «Ὁ ζυγιστὴς τῶν ψυχῶν»,
ἕνα μυθιστόρημα μὲ συνθετικὲς διαθέσεις
καί μὲ ἐντελῶς πρωτότυπη πλοκὴ — ἕνας
γιατρός στὸ Λονδίνο κάνει περίεργες πα-
ρατηρήσεις, ἐπάνω στοὺς νεκροὺς πού πε-
θαίνουν στὸ νοσοκομεῖο του — πάντα ὅμως
μὲ τὸ γνωστὸ γλαφυρὸ γράψιμο τοῦ Μω-
ρουά.

Στὸν «Κύκλο τῆς οἰκογενείας» μὲ μιὰν
ἀνατομικὴ δύναμη ἀσυνήθιστη, προσπαθεῖ
νὰ παρουσιάσῃ τὴ μεγάλη ἐπίδραση, πού
ἀσκεῖ στὰ παιδιά, τὸ οἰκογενειακὸ περι-
βάλλον, μέσα σὲ σελίδες, πού ἐπιβεβαιώ-
νεται καί πάλι ἡ ἀξία τοῦ Ἄντρέ Μωρουά
ὡς συγγραφέα moraliste.

Ἄλλο σημαντικό μυθιστόρημα τοῦ Μω-
ρουά εἶναι τὸ «Ἐνοστιχο τῆς εὐτυχίας»,
ὅπου μὲ δύναμη ψυχογραφικὴ καί μὲ σπά-
νια παρατηρητικότητα, μελετᾷ, ὡς ἀληθι-
νὸς ἀνατόμος, τὴν ψυχὴ μερικῶν γυναικῶν,
πού ἐπιθυμοῦν νὰ γευτοῦν μὲ πάθος τὴ
ζωή, σὲ ὅλες τῆς τὶς ἐκδηλώσεις καί μὲ
ὅλες τὶς αὐταπάτες τῆς, καί παρ' ὄλο πού
ἔτσι δὲ θρῖσκουν τὴν εὐτυχία, ἐν τούτοις
ἐξακολουθοῦν, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, τὸ ἀ-
σταμάτητο κυνηγητὸ τῆς. Ὡς ἀληθινὸς
μοραλιστάς ὁ Μωρουά, χτυπᾷ τὶς προλή-
ψεις καί πιστεύει στὴ δυνατότητα πραγμα-
τοποιήσεως τῆς εὐτυχίας, ἀρκεῖ μονίχα
ὁ ἄνθρωπος νὰ συλλάβῃ τὸ πραγματικὸ
νόημα τῆς ζωῆς.

Τὸ τελευταῖο μυθιστόρημα τοῦ Μω-
ρουά — πού τοποθετεῖται γιὰ τὴ φιλολογι-
κὴ του ἀξία πλάι στὰ «Κλίματα» — εἶναι
κι αὐτό, ἕνα δυνατὸ ἐρωτικὸ μυθιστόρη-
μα, μὲ δυνατὰ διαγραφόμενους χαρακτή-
ρες, μὲ δύναμη παρατηρήσεως καί μὲ σπά-
νια ψυχογραφικὴν ἀνάλυση. Τὸ πρόβλημα
τοῦ γάμου, ἡ θέση πού κατέχει σ' αὐτόν,
ὁ συναισθηματικὸς καί ὁ σαρκικός παρά-
γοντας, οἱ διάφορες, πολλές φορές, συμ-
πλεγματικὲς καταστάσεις πού τραυματί-
ζουν τὸν ἄνθρωπο, ἀνατέμνοναι γύρω ἀπὸ
τὸ κύριο πρόσωπο τοῦ ἔργου, τὴν Κλαίρη
Φορζώ, γιὰ νὰ συντεθῆ στὸ τέλος, ἕνα ἀπὸ
τὰ καλύτερα μυθιστορήματα τοῦ Μωρουά,
ἀλλὰ καί τῆς γαλλικῆς λογοτεχνίας.

★ ★ ★

Ὅταν ἀντικρῶζει κανεὶς τοὺς τίτλους

των σαράντα τώων βιβλίων του Άντρέ Μωρουά και διαπιστώνει σέ τί φιλολογικό είδος άνήκει κάθε Ένα άπ' αυτά, άπορεί μέ την ποικιλία τους. Άνάμεσα στα τόσα βιβλία του, συναντά βιογραφίες, Ιστορίες, μυθιστορήματα, διηγήματα και νουβέλλες, κριτικά δοκίμια, βιβλία ήθολογικά, άπομνημονεύματα, ήμερολόγια, λόγους. Μόνο μέ την ποίηση και μέ τό θέατρο δέν καταπίαστηκε.

Έξετάζοντας τό Έργο του και την προσφορά του στα γράμματα, μέ μιá πλήρη αύτογνωσία, ό Μωρουά αναρωτιέται, μήπως αύτή ή μεγάλη ποικιλία των λογοτεχνικών ειδών μέ τά όποία άσχολήθηκε, έπιδράση άρνητικά στην έπιβίωσή του, ώς πνευματικού δημιουργού. «Τό ταξίδι πρós έπερχόμενες έποχές», γράφει μέ πολύ χιούμορ στο βιβλίό του «Τό πορτραίτο ένός φίλου πού ήταν ό έαυτός μου», πρέπει νά γίνεται μέ μιá μικρή άποσκευή. 'Ο Φρομαντέν δέν έπέζησε παρά μ' Ένα σύντομο μυθιστόρημα, τόν «Ντομνίκ», ό Λαμπρυγιέρ μέ τούς «Χαρακτήρες» του, ό Λαφονταίν μέ τούς «Μύθους» του, πού είναι άγαπητοί και άπλοί. Άλλοίμονο! Έγώ παρυσιάζομαι στο Τελωνείο της κριτικής μέ μιá περίσσεια άποσκευών διαφορετικών στην ταξινόμηση».

Στην πραγματικότητα, όμως, ή αλήθεια είναι διαφορετική. Γιατί, άν τό Έργο του Μωρουά άνήκη σέ πολλά λογοτεχνικά είδη και άν, άκόμα, είναι μεγάλο σέ έκταση, όμως έκείνο πού τό διαπερνά άπ' άκρη σ' άκρη, είναι μιá ένιαία διάθεση, μιá διαρκής αναζήτηση του νοήματος της ζωής, μιá άσταμάτητη δίψα για την πνευματικήν όλοκλήρωση και την εύτυχία. Και τό

μήνυμα πού δίνει, σέ τελευταίαν άνάλυση, πρós τόν άνθρωπο της έποχής μας, αλλά και κάθε έποχής, ως γνήσιος moraliste είναι ότι ύπάρχει ή δυνατότητα για μιá ζωή εύτυχισμένη, όπου ή έργασία, ή πνευματική έπαγρύπνηση και ή φιλία, όλοκληρώνουν άρμονικά τό άτομο, μέσα στην κοινωνία και θεραπεύουν τό πνεύμα, από την άπελπισία, πού σκορπίζει στον άνθρωπο ή τραγική πραγματικότητα της ζωής.

Άς κλείσουμε τις σύντομες αυτές σκέψεις για τό Έργο και την προσωπικότητα του Άντρέ Μωρουά, μ' Ένα χαρακτηριστικό άπόφθεγμα του, πού δείχνει και τόν κοινό νού του, και τό χιούμορ του και την εύφυία του: «Δέν άρκεί νά διαθέτη κανείς μυαλό. Πρέπει, άκόμα, νά έχη άρκετό, έτσι ώστε ν' άποφεύγη νά έχη περισσότερο άπ' ό,τι πρέπει».

E. N. ΜΟΣΧΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

(1) G. Lanson—P. Tuffrau: Manuel Illustré d' Histoire de la littérature Française, έκδ. Hachette.

(2) Pierre—Henri Simon: Un conteur et un moraliste, έφημ. «Le Monde» της 10/10/1967.

(3) Jean Fayard: La volonté au service de l' intelligence, έφημ. «Le Figaro» της 10/10/1967, όπου και πληροφορίες, βιογραφικό σημείωμα και γνώμες ανθρώπων των γραμμάτων για τό Έργο του.

(4) Γιώργου Πράτσικα: Μορφές της Γαλλίας, έκδ. Μαυρίδη.

(5) Emile Rideau: Τό Έργο του André Maurois, περ. «Άκτίνες» 1939, σελ. 235.

ΠΡΟΝΟΙΑ ΝΕΟΤΗΤΟΣ

Τὸ ἐξωσχολικὸν βιβλίον.

Μετὰ τὸ «δέμα ἥς ἀγάπης», τὸ ὁποῖον μὲ τόσην προθυμίαν προητοιμάσθη ἀπὸ μικροῦς καὶ μεγάλους διὰ τὰ παιδιά τῶν σεισοπλήκτων καὶ τῶν ἐχόντων ἀνάγκας χωριῶν μας, ἤδη ἔρχεται ἕνα ἄλλο ἔργον ἐνώπιόν μας. Πρόκειται νὰ βοηθήσωμεν εἰς τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μὀρφωσιν τῶν παιδιῶν μας. "Ολοὶ γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἐξωσχολικὴ μὀρφωσις ἀποτελεῖ μίαν πραγματικότητα, τὴν ὁποίαν οἱ καλοὶ παιδαγωγοὶ ζητοῦν νὰ βοηθήσουν καὶ νὰ κατευθύνουν. Τὸ κατάλληλον καὶ καλὸν βιβλίον εἶναι ἕνας ἀνεκτίμητος παιδικὸς καὶ νεανικὸς σύντροφος, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ προσέξωμεν καὶ νὰ προσφέρωμεν μὲ ἀγάπην καὶ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον εἰς τὰ παιδιά καὶ τοὺς νέους.

"Οχι μόνον ἕνα ἀπλῶς καλὸν βιβλίον πότε-πότε, ἀλλὰ μιά καλὰ ὀργανωμένη, συστηματικὴ, προσπάθεια νὰ ἔλθῃ τὸ παιδί εἰς ἐπαφήν μὲ τὸ βιβλίον καὶ τὸν πνευματικὸν πλοῦτον του. Ἐπομένως θὰ πρέπει διὰ κάθε παιδί νὰ καταρτίζεται σιγά-σιγά μιά παιδικὴ καὶ νεανικὴ βιβλιοθήκη, ἡ ὁποία νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ σπίτι του καὶ εἰς τὴν διάθεσίν του ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτὴ θὰ ἀποτελέσῃ ἕνα σπουδαῖον πνευματικὸν βοήθημα διὰ τὸ μέλλον τοῦ παιδιοῦ καὶ θὰ εἶναι καύχημά του

εἰς τὴν μετέπειτα σταδιοδρομίαν του, ὅποια καὶ ἂν εἶναι.

Διὰ νὰ γίνῃ μία ἀπαρχὴ τοῦ σπουδαίου αὐτοῦ ἔργου τῆς ὀργανώσεως τῆς ἀτομικῆς καὶ νεανικῆς βιβλιοθήκης θὰ φροντίσῃ ὁ μορφωμένος πατέρας ἢ ἡ μητέρα νὰ κάμῃ ἕνα κατάλογον τῶν βιβλίων τῆς ἐμπιστοσύνης των, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, ἐν ἀπορίᾳ δὲ ἤμποροῦν νὰ συνεννοηθοῦν μὲ ἕνα φίλον ἐκπαιδευτικόν, ὁ ὁποῖος, ἐν γνώσει τοῦ θέματος, θὰ συστήσῃ τὰ κατάλληλα βιβλία διὰ τὴν νεότητα.

Θὰ φροντίσωμεν, λοιπόν, πρῶτα-πρῶτα νὰ ἐφοδιάσωμεν τὰ παιδιά τῶν γνωστῶν μας οικογενειῶν ἢ τῶν ἰδικῶν μας οικογενειῶν καὶ παραλλήλως νὰ διαδώσωμεν τὴν ἰδέαν δι' ὅλα τὰ παιδιά τῆς Πατρίδος μας. Θὰ ἤμποροῦσαν μάλιστα οἱ μεγάλοι, ἀλλὰ καὶ τὰ παιδιά, νὰ στείλουν ὡς δῶρα τετοια καλὰ καὶ κατάλληλα βιβλία εἰς τὰ παιδιά πού στεροῦνται, ἐν συνεννοήσει καὶ συνεργασίᾳ μὲ ὁμάδας καὶ πρόσωπα τὰ ὁποῖα ἤδη ἀσχολοῦνται μὲ αὐτὸ τὸ ἔργον, διὰ νὰ ἰδωμεν τὴν πρόδοον καὶ τὸν θαμὸν τῶν ἐφαρμογῶν του.

Ταῦτα μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ Πρόνοια τῆς Νεότητος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, προχωρεῖ εἰς ἕνα ἀκόμα σπουδαῖον βήμα, διὰ τὸ ὁποῖον ἐπικαλούμεθα τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

Ἡ ἐγγραφὴ ὡς συνδρομητοῦ εἰς τὰς «Ἀκτῖνας» ἐνὸς νέου φοιτητοῦ, ἀπὸ τοὺς ἐπιτυχόντας ἐφέτος εἰς τὰς Ἀνωτ. Σχολάς, ἀποτελεῖ ἕνα χρήσιμον δῶρον εἰς τὴν αὐριανὴν πνευματικὴν ἡγεσίαν τῆς Πατρίδος μας.

ΟΙ ΜΗ ΠΟΙΗΣΑΝΤΕΣ

Κανείς δέν κατάλαβε πῶς, ἔτσι, ξαφνικά καί γρήγορα, κάλυψε τὸν πλανήτη μας τὸ ἄγχος.

Αὐτὸ τὸ ἀδιαπέραστο σύννεφο, σκέπασε θιαστικά τὰ πρόσωπα τῶν κατοίκων τῆς Γῆς. Μὲ τρόπο παράλογο κι' ἐξουθενωτικό. Μὲ διάθεση ἀπόλυτης μονιμότητας καί ἐξουσιαστική δύναμη. (Οἱ εἰδήμονες, μάλιστα πιστεύουν ὅτι εἶναι δύσκολο νὰ διαλυθεῖ, πρὶν περάσουν, τούλάχιστον μερικές γενιές). Οἱ ἄνθρωποι, μὲ φανερὴ τὴν ἔσχατη ἀγωνία, βαδίζουν θουθοὶ μέσα στὴν ἀτέλειωτη νύχτα. Τραγικά πρόσωπα μιάς τερατομορφῆς τραγωδίας χωρὶς κάθαρση. Πάσχουν ἀδιάλειπτα, ὄχι γιὰ νὰ λυτρωθοῦν ἀπ' τ' ἀρνητικά στοιχεῖα πού ζοῦν ἔντονα μέσα τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ γεύονται τὸ ἀρνητικὸ πάθος.

Ὁ πόνος δέν φέρνει στὴν ἀντίπερα ὄχθη, πού καταυγάζει τὸ φῶς. Τὸ πάθος δέν ὀδηγεῖ στὴν κάθαρση. Δέν εἶναι ἀναγεννητικό. Καθηλώνει τοὺς ἀνθρώπους στὸ λασπωμένο χῶμα. Τὰ πέλματα γίνονται θαριά. Ἡ ψυχική ἀνοχὴ ἐξαφανίζεται. Τὰ νεῦρα, μὲ τρόπο παράδοξο, δέν παραλύουν ὑπερτονώνονται. Γιὰ νὰ προκαλέσουν κλυδωνισμὸ καί ἀδιάρετο ψυχικὸ ἄγχος.

Ἐδῶ, ὁ πόνος, δέν εἶναι λυτρωτικός. Δέν μαλακώνει τὶς καρδιές. Δέν ἐκτονώνει τὰ ἐσωτερικά μας πάθη καὶ τὶς κακίες. Δέν ὀρθροφρονεῖ τὸ λογισμὸ. Μεταβάλλεται σὲ ἐξουθενωτικὴ δύναμη. Σὲ τυρρανικό κυρίαρχο τοῦ «ἐγῶ» μας, πού τροφοδοτεῖ παράλογους λογισμοὺς.

Καὶ γεννᾷ ἐντὸς μας τὴν ἔσχατη μορμὴ τοῦ φόβου, τὸ ἄγχος.

Τὸ ἄγχος, στὴ σημερινή του μορφή, εἶναι ἀπόκτημα μεταπολεμικό. Γεννήθηκε, σχεδόν, μὲ τὴ γέννηση τῆς εἰρήνης. Μαζὶ μὲ τὴ σφραγίδα, πού σφράγισε τὸ τέλος τοῦ πολέμου. Καὶ θέρειψε ἀναπάντεχα. Ἐγινε πελώριο σύννεφο. Καὶ σκέπασε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

Στὸν πόλεμο, ὁ ἔντονος ἀγῶνας γιὰ ἐπιβίωση, δέν μᾶς ἄφηνε περιθώρια γιὰ παράλογους λογισμοὺς. Ὁ φόβος δέν ὀδηγοῦσε σὲ πράξεις ἐσχάτης ἀπελπισίας. Ὑπερακόντιζε τὸ θάνατο μὲ τρόπο ἐκθαμβωτικά θαυμαστό. Τότε δέν εἶχαμε καιρὸ νὰ μελαγχολοῦμε. Βιαζόμαστε νὰ κερδίσουμε τὴ ζωὴ. Ἐπρεπε ν' ἀγωνιζόμαστε κάθε στιγμῇ, νὰ νικοῦμε τὸν καθημερινὸ

θάνατο. Τὸ θάνατο πού κυριαρχοῦσε πάνω στὸ μικρὸ μας πλανήτη.

Στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου δέν ὑπῆρχε ἄγχος. Ὑπῆρχε μόνο ὁ φόβος τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὁ σωματικὸς θάνατος. Ἡ προσμονὴ τῆς εἰρήνης ὑπερτόνωνε τὶς ψυχικές μας δυνάμεις. Θεμέλιωνε μέσα μας τὴ θεβαιότητα γιὰ τὴ νίκη. Καὶ μᾶς κράταγε ἀμέταθτα στὴ ζωὴ.

Ἡ προσμονὴ τῆς εἰρήνης δέν ἦταν μιᾶς παθητικῆς προσμονῆς. Οὔτε ἓνα ἀπλό δημιούργημα τοῦ πνευματικοῦ μας κόσμου, γεννημένο, ἴσως, ἀπὸ κάποια ψυχολογικὴ ἀνάγκη. Ἦταν κάτι παραπάνω ἀπὸ ψυχικὸ φαινόμενο. Κάτι πού δέν μετριόταν μὲ τὰ μέτρα τοῦ λογικοῦ. Ἦταν δυναμικὴ προσμονὴ «ὥστε ὀρη μεθιστάνειν». Γιατὶ ἦταν θεμελιωμένη στὴν πίστη.

Τότε εἶχαμε ἰδανικά. Κάναμε ὄνειρα καὶ γράφαμε τραγούδια. Πιστεύαμε σ' ἓναν καλλίτερο κόσμο δίκαιο καὶ εἰρηνικό. Νὰ ζοῦμε ὄλοι σὰν ἀδέρφια, μέσα στὸ ἀνέσπερο φῶς τοῦ καινούργιου κόσμου πού θὰ χιτίζαμε. Νὰ χαίρομαστε τὴ ζωὴ κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ἐκείνος ὁ πόλεμος νὰ ἦταν ὁ τελευταῖος, πού σπάραξε τὸ μικρὸ μας πλανήτη. Οἱ ψυχές τῶν νεκρῶν, θασσανιστικές μνήμες ἀμετάβητες ἐντὸς μας, θὰ γίνονταν ἐφιάλτες σὲ κάθε σκέψη γιὰ νέο πόλεμο. Ἡ πείνα, μὲ τὰ σκελετωμένα παιδικὰ πρόσωπα καὶ τὰ ἄσαρκα ἀνθρώπινα σώματα, θὰ λογιέκευε — πιστεύαμε — τοὺς κατοίκους τῆς γῆς.

Κι' ὁ πόλεμος τέλειωσε. Ὁ ἐχθρὸς, ἐκείνος ὁ κοινὸς ἐχθρὸς πού πολεμοῦσαμε στὰ χρόνια τοῦ πολέμου, πέθανε. Τὸ μαῦρο σύννεφο πού σκέπαζε τὴν Εὐρώπη, ὁ δρόσλαπας πού μαστίγωνε τὶς πολιτείες τοῦ ἡλίου, πέρασαν. Ὁ κόσμος ξαναγεννήθηκε μέσα ἀπὸ τὴ στάχτη. Οἱ ἄνθρωποι ἐξέχασαν τὶς συμφορές καὶ τὰ δάκρυα. Οἱ πολιτείες ξαναχτίστηκαν καὶ τ' ἀγαθὰ γεμίσανε πάλι τὸ τραπέζι. Ἡ ἔστια δέν εἶναι πιά σθηστή, καθὼς τὰ μαῦρα κείνα χρόνια πού τὴν ἔσθηνε ὁ φόβος ἀπ' τοὺς ἀτσάλινους φτερωτοὺς δαίμονες. Τὰ παιδιά χαίρονται τὰ παιχνίδια καὶ τραγουδοῦνε ἀνέμελα κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο. Καὶ μεῖς ἐξουσιάζουμε τὴ γῆ.

Ἡ γνώση μᾶς ἔδωσε φτερά. Μᾶς λευτέρωσε ἀπ' τὸ χῶμα. Μᾶς ἔκαμε κυρίαρχους τῆς ὕλης. Νικήσαμε τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης καὶ διαπεράσαμε τὸ περικάλυμμα τῆς γῆς. Φτάσαμε στὸ διάστημα καὶ ὀδεύουμε ἀγέρωχοι, γεμάτοι γνώση καὶ ἔπαρ-

ση, για άλλους πλανήτες. Οί ειδικοί, μάλιστα, λένε ότι πολύ σύντομα θα φτάσουμε στη σελήνη.

“Ετσι, σε λίγο, «τόν φωστήρα τὸν ἐλάσω εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς νυκτός», τὸ τραγούδι τῶν ἀνθρώπων, δὲν θάβαι τὸ παραμῦθι τῆς γαϊτιάς, οὔτε ἡ θυζομάνα τῆς νύχτας πὺ ἔτρεφε τὰ ὄνειρα καὶ γένναγε τὶς ἐλπίδες. Θὰ εἶναι μιὰ δευτέρη πατρίδα μὲ χῶμα καὶ λάσπη σάν τῆ δική μας. Θὰ εἶναι μιὰ καινούργια γῆ, ἐξουσιασμένη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους.

Τὰ διαστημόπλοιά μας τρέχουνε τόσο πολύ, πὺ δὲν θ’ ἀργήσουνε. Θὰ φτάσουμε γρήγορα καὶ θὰ χτίσουμε, πάνω στὸ χλωμὸ πρόσωπό της, πολιτείες μὲ σίδερα καὶ τιμέντο. Θὰ ὑψώσουμε σημαίες καὶ λάθαρα. Χιλιάδες σημαίες νὰ κυματίζουνε στοὺς κρατήρες, καθὼς σὲ πολεμικὲς ἐπάλξεις. Καὶ θὰ κομματιάσουμε τὸ φεγγάρι, κατὰ τὴ θέλησή μας, καθὼς κομματιάσαμε καὶ τὴ γῆ.

“Ὅλες τοῦτες οἱ καινούργιες κατακτήσεις, οἱ ἀπίστευτες ἐπιτυχίες μας, θάπρεπε νὰ μᾶς ἔχουν πλημμυρίσει ἀπὸ ἀνείπωτη γὰρ. “Ὅμως — τί παραλογισμὸς ἀλήθεια! — τρέμουμε τὴ δύναμή μας. Φοβόμαστε θανάσιμα τὸ φῶς κάθε καινούργιας μέρας. Δὲν ξέρουμε τί θὰ μᾶς φανερώσει. Φοβόμαστε τὴ γνώση, τὰ καινούργια πράγματα. Λὲς καὶ ἡ δύναμη, πὺ ξαφνικά ἀνακαλύψαμε ἐντὸς μας, θανάτωσε τὸν ἐσωτερικὸ ἑαυτὸ μας.

Ἐμεῖς, οἱ ὄριμοι ἄνθρωποι, πὺ κάναμε ὄνειρα καὶ γράφαμε τραγούδια στὰ μαῦρα κείνα χρόνια τοῦ πολέμου. Ἐμεῖς, πὺ ἐξουσιάσαμε τὶς φυσικὲς δυνάμεις καὶ ὀδεύουμε γιὰ ἄλλους πλανήτες, ζοῦμε στὴν ἔσχατη μορφή τοῦ φόβου, στὸ ἄγχος.

Αὐτὸ τὸ ἄγχος γκρέμισε τὰ ὄνειρά μας καὶ θανάτωσε τὶς ἐλπίδες. Δὲν πιστεύουμε σὲ τίποτε. Μόνο φοβόμαστε θανάσιμα. Δειλοὶ καὶ ἄβουλοι μπροστὰ στὴ νέα κοσμογονία, δὲν περιμένουμε τίποτε. Ζοῦμε μέσα στὸ θολὸ σύννεφο, ἐξουσιασμένοι ἀπὸ τὸν ψυχικὸ θάνατο. Ὁ πλανήτης μας εἶναι μιὰ κόλαση φιαγμένη ἀπὸ τὰ ἴδια μας τὰ χέρια. Μιὰ κόλαση γιὰ μᾶς, «τοῖς δειλοῖς

καὶ ἀπίστοις... τὸ μέρος αὐτῶν ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ ἐν πυρὶ καὶ θείῳ, ὃ ἐστὶν ὁ θάνατος ὁ δεύτερος» (Ἄποκ. κα’ 5, 8).

Καὶ αὐτὴν τὴν κόλαση τὴν γράφουμε στὰ ποιήματά μας καὶ στὰ βιβλία μας. Ἐπηρεάζει τοὺς λογισμοὺς καὶ τὴν ἀναστροφή μας μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Τὶς πολιτειακὲς ἐκδηλώσεις καὶ τὶς σχέσεις τῶν κρατῶν. Ἀκόμα καὶ τὴν ὑπόστασι τῆς Ἐκκλησίας, σάν ἐπίγειο σῶμα. Σάν λειτουργικὴ ἔκφραση. Σάν διοικητικὴ ἐκδήλωση.

Αὐτὴ ἡ ἔσχατη μορφή τοῦ φόβου, τὸ ἄγχος, μᾶς θανατώνει μὲ τὸ δεύτερο θάνατο.

★

Δὲν εἶναι ἡ ξαφνικὴ ἀνακάλυψη μιᾶς ὑπέρτατης δυνάμεις πὺ γέννησε ἐντὸς μας τὸ ἄγχος. Εἶναι ὅτι, πάνω σ’ αὐτὴ τὴ δύναμη, κυριάρχησαν τ’ ἀρνητικὰ στοιχεῖα τοῦ πάθους. Ἡ ἀτομικὴ διάσπαση πὺ ἦταν ἀπὸ μὴν τῆς ὀδημιουργῶς τοῦ ἄγχους. Ἡ ἀτομοβόμβα ἦταν ἡ ὑλοποίηση τοῦ ἀνθρώπινου μίσους.

Οἱ ἄνθρωποι, ξεχάσαμε τὶς ἐπιταγὲς τῆς ἀγάπης. Ξεχάσαμε τὴν πίστη καὶ τὰ ὄνειρα πὺ κάναμε στὸν καιρὸ τοῦ πολέμου. Ξεχάσαμε τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους. Τοὺς μικροὺς καὶ ἀδύνατους. Ξεχάσαμε τὴν ἀγάπη.

Χτίσαμε ἕναν ἐγωκεντρικὸ κόσμο, μὲ τὰ καινούργια εἰδῶλα τοῦ μεταπτωτικῦ ἑαυτοῦ μας. “Ἐναν κόσμο χωρὶς Θεὸ καὶ ὄνειρα. Ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος ζῆ χωρὶς ἰδανικά. Χωρὶς μεταφυσικὴ θεβαιότητα. Κλυδωνίζεται μὲ τὸ διαστημόπλοιο σὲ ἕνα ἰδεολογικὸ χάος, πὺ οἱ πνευματικὲς ἀξίες πῆραν δευτερεύουσα θέση. Στὸ χῶρο πὺ προπορεύεται ἡ ὕλιστικὴ θεώρηση τῆς ζωῆς.

Οἱ κάτοικοι τῆς γῆς, αὐτοὶ οἱ μὴ ποιῆσαντες τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης, εἶναι οἱ δημιουργοὶ τοῦ σημερινῦ ἄγχους. Καὶ αὐτοκαταστρέφονται.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Ἐπιστολαί

Η ΝΕΟΤΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ

Ἀγαπητέ κ. Διευθυντά,

Με ιδιαίτεράν ἱκανοποίησιν καὶ συγκίνησιν παρηκολούθησα τὴν τελεσεθεῖσαν εἰδικῶς διὰ φοιτητᾶς θείαν Λειτουργίαν εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναὸν τὴν 3ην Δεκεμβρίου 1967.

Ἀξίζει κάθε ἔπαινος διὰ τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς ἀναρρήσεώς του προσπαθεῖ νὰ προσεγγίσῃ ὅλον τὸ ἐκκλησίασμα πρὸς τὴν Ἱεράν Ὁρθόδοξον Παράδοσιν.

Ὁρθή καὶ ἐπιβεβλημένη ἡ σύστασις διὰ τὴν συμμετοχὴν ἅπαντος τοῦ ἐκκλησιαζομένου λαοῦ εἰς τὴν ψαλμωδίαν ἀρκετῶν τροπαρίων κ. λ. π. Εἶναι περιττὸν νὰ ἀναφέρωμεν τί προσφέρει εἰς τὸν πιστὸν ἡ σ υ μ ψ α λ μ ῶ δ ι α.

Ἐδονεῖτο ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς ἀπὸ τὴν συμπαλμωδίαν τριῶν χιλιάδων καὶ πλέον φοιτητῶν καὶ φοιτητριῶν.

Καὶ τὰ σχολεῖα μας κατόπιν τῶν συστάσεων τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς, ἤρχισαν τὴν συμπαλμωδίαν εἰς τὰς εἰδικὰς σχολικὰς Θ. Λειτουργίας.

Δὲν περιγράφεται πόσον ἐνισχύεται καὶ ἐπηρεάζεται ἡ παιδικὴ ψυχὴ.

Ὅσοι ἀπὸ ἐτῶν προσεπάθησαν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν νὰ ἀσκήσουν ὅ λ ο υ ς τοὺς μαθητᾶς τῶν εἰς τὴν συμπαλμωδίαν ὅ λ ω ν τῶν λειτουργικῶν ἀσμάτων, εἶναι εἰς θέσιν νὰ θεβαιώσουν περὶ τῶν ἐξαιρέτων καὶ λίαν ἐπωφελῶν ἀποτελεσμάτων διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος εἰς τὴν κρίσιμον ἐφηβικὴν ἡλικίαν.

Με πολλὴν ἀγάπην

ΒΑΣ. Θ. ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ

Γυμνασιάρχης

★

ΚΟΝΤΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΝ

Ἀγαπητές μου «Ἀκτίνες».

Τὴν περασμένη ἑβδομάδα εἰς τὰ δυὸ μεγάλα Πανεπιστήμια τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἔγινε ἡ ὄρκωμοσις τῶν πρωτοετῶν μας φοιτητῶν. Πρηγήθη θεία Λειτουργία καὶ ἔπειτα παρηγορικὴ εισδοχή εἰς τὸ «τέμενος τῶν μουσῶν».

Ἦκούσθησαν λόγοι, ὅπως κάθε χρόνο, συμβουλευτικοί, παραινετικοί καὶ ἐλπιδοφόροι.

Ἀπὸ ὅ,τι μᾶς λέγει ἡ πείρα περασμένων ἐτῶν, πολλοὶ νεαροὶ εἰσέρχονται μὲ ὄνειρα καὶ ἰδανικά μεγάλα, ἀλλὰ σπάνίως φθάνουν ὅλοι εἰς τὸ τέρμα. Ἐκτός ἐκείνων πού ἀσθενοῦν ἀπὸ ἕνα φυσικὸν λόγον καὶ ἀναγκάζονται νὰ διακόψουν τὰς σπουδὰς διὰ μακρὸν ἢ βραχὺ χρονικὸν διάστημα, ὑπάρχουν καὶ μερικοὶ πού μεταβάλλουν γνώμην καὶ ἐγκαταλείπουν αὐτὴν τὴν κοπιώδη προσπάθειαν διὰ νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς κάτι ἄλλο.

Ἔτσι ἕνα μεγάλος ἀριθμὸς φοιτητῶν, ἀπὸ λόγους κάπως δικαιολογημένους δὲν φθάνουν εἰς τὸ τέρμα ἐγκαίρως ἢ καὶ καθόλου.

Υπάρχει ὅμως καὶ ἕνα πλῆθος νέων, πού ἔρχονται εἰς τὰ πανεπιστήμια, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ναυαγοῦν καὶ καταστρέφονται. Χάνουν τὴν ὑγείαν τῶν, τσακίζονται ψυχικὰ καὶ κατανοῦν κουρέλια μιᾶς διπλῆς δυστυχίας. Καὶ τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι οἱ νέοι μας αὐτοὶ φοιτηταὶ δὲν ἔχουν κάποια πρόνοιαν καὶ κάποια συστηματικὴν συμπαράστασιν καὶ στήριγμα μέσα εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Ἄν ὑπῆρχε διὰ τούτους νέους, κυρίως χωριατόπουλα, κάποιο χέρι, κάποια συμπόρευσις, κάποια καθοδήγησις, ἀσφαλῶς ποτὲ δὲν θὰ ἔφθαναν ἐκεῖ πού συνήθως φθάνουν. Γι' αὐτὸ ἡ «Πρόνοια Νεότητος», τὴν ὅποιαν, σάν θετικὴ καὶ πρακτικὴν συμπαράστασις, ἀρχίζει ἀπὸ τούτῃ τῆ χρονιά ὁ σύλλογος «Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος» καὶ τὸ περιοδικό μας «Ἀκτίνες», πολλὰ θὰ προσέφερε, ἂν μποροῦσε νὰ στραφῇ περισσότερο πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσιν, δηλαδὴ πρὸς τὴν ἠθικὴν συμπαράστασιν τούτων νέων πού ἐντελῶς ἀσύδοτοι καὶ ἀσύμβουλοι, γυρίζουν στὰ καφενεῖα καὶ στὰ πάγκα κατὰ τὸν πολύτιμον πανεπιστημιακὸν τους χρόνον!

Ἄν σ' αὐτοὺς τοὺς νέους εὔρεθῃ κάποιος καὶ τοὺς συμπαρασταθῇ νομίζετε πῶς εἶναι μικρὸ τὸ κέρδος; Πόση ζημιὰ παθαίνουν καὶ πόσο κακὸ κάνουν εἰς τὸν ἑαυτὸν τῶν καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν τῶν εἶναι ὀλοφάνερρον εἰς ὅλους μας.

Τὸ σύνθημά σας «Πρόνοια διὰ τὴν Νεότητα» συγκινεῖ καὶ ἐνθουσιάζει. Ἄν τοῦ δοθῇ ἡ μορφή πρακτικῆς συμπαραστάσεως, ἂν εὔρεθῶν πρόσωπα καὶ μέθοδοι προσεγγίσεως τῶν νέων, τὸ καλὸ θὰ εἶναι πολὺ μεγάλο καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη τῶν νέων, τῶν γονέων καὶ τῆς πατρίδος θὰ εἶναι πολὺ θερμὴ.

Με τίς θερμότερες εὐχάς

Λ. ΚΟΚΟΛΙΟΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1968

“ΕΙΜΑΙ ΝΙΚΗΜΕΝΟΣ!,,

Ὁ ἥλιος ἔλουζε τὴ ζωὴ τους, ὅταν σὰν ἔφηβοι ἀρνιόντουσαν κάθε ἠθικὴ καὶ ριχνόντουσαν στοὺς δρόμους τῆς ἀσωτείας. Ὀλόφωτο μάντευαν τοῦτο τὸ μονοπάτι, ὅταν θαμπωμένοι ἀπὸ τὶς ὑποσχέσεις τῶν φίλων καὶ συνεπαρμένοι ἀπὸ τὰ τραγούδια τῶν σειρήνων τῆς ἁμαρτίας, νόμιζαν πὼς θὰ εἶναι... νικηταὶ τῆς ζωῆς.

Κι' ὅμως, μερικοὶ πρὸ γρήγορα κι' ἄλλοι ἀργότερα, κάποιοι ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς νέους φθάνουν στὸ αἶσθημα πὼς εἶναι οἱ νικημένοι τῆς ζωῆς.

Γλέντησαν ἴσως τὰ χρόνια τῆς νιότης τους. Τὰ χάρηκαν μὲ τὴν ἐπιφανειακὴ χαρὰ, πὺ δίνει τὸ μεθύσι καὶ ἡ ἡδονή, μὰ δὲν τὰ ἔζησαν δημιουργικά. Ἐφθειραν ὑγεία, σπατάλησαν τὴ ζωτικότητά τους, εἶναι σήμερα, στὰ 22 τους, στὰ 23 τους χρόνια, ὀράκη ψυχικά. Γράφει στὸ ἡμερολόγιό του ὁ σπουδαστὴς Χ. Φ:

«Κυριακὴ 23 Ὀκτωβρίου 19...

»Ὁ νικημένος.

»Περπατᾷ στὸ δρόμο σέροντας τὰ βήματά του. Οἱ ὄμοι του εἶναι πεσμένοι. Τὰ χέρια κρέμονται σὰν ξύλα καὶ κινιῶνται ἄτονα καθὼς προχωρεῖ μ' ἀργὸ βῆμα. Τὸ πρόσωπό του, τὸ ὄραϊο νεανικὸ πρόσωπο, πὺ μέσα του καθρεπτιζόταν ὅλη ἡ δύναμις τῆς νεανικῆς ψυχῆς, ἡ πίστις γιὰ τὴ ζωὴ πὺ ἀνατέλλει, δὲν εἶναι τώρα, οὔτε ροδοκόκκινο, οὔτε σηκωμένο ψηλὰ μὲ τὸ μέτωπο φωτεινὸ, ἀπὸ τὸ φῶς τῆς νιότης, παρὰ γλωμὸ καὶ σκοτεινιασμένο· σκύβει σὰν χαμένο, λὲς καὶ φοβάται ν' ἀντικρύσῃ τὴ ζωὴ.

»Ἐτσι ἤμουν ὅταν περιπλανιόμουν σταὺς δρόμους τῆς Ἀθήνας. Περπατοῦσα, δίχως τίποτα νὰ σκέπτομαι, σὰν χαζός. Ἐπαιζα ἐκεῖνὴ τὴν ὥρα θέατρο. Ἀδιάφορος ἐξωτερικά. Ἀνάστατος ἐσωτερικά. Εἶμαι νικημένος!»

Τέτοια, λοιπόν, εἶναι ἡ ζωὴ τῆς ἁμαρτί-

ας; θὰ ψιθυρίσουν ἴσως μερικοὶ ἔφηβοι, πὺ μπαίνουν τώρα στὴ ζωὴ.

Ἀμφιβάλλεις... Τὸ νοιώθω... Οἱ ἔφηβοι ξιπάζονται ἀπὸ τὸ ἐπιφανειακό. Δύσκολα εἰσδύουν βαθύτερα. Τυφλώνονται ἀπὸ τὶς φανταχτερὲς ἐπιτυχίες τῆς ζωῆς. Καὶ ἀκόμα κάτι: Δὲν ἔχουν τὴν ἰκανότητα τῆς προοπτικῆς. Δὲν μποροῦν νὰ διακρίνουν πὺ ὀδηγεῖ ὁ δρόμος. Νὰ ξεδιαλύνουν τὶς χαράδες καὶ τοὺς κρημνούς. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ περισσότεροι μὲ δυσκολία παραδέχονται πὺ ἡ ἁμαρτία φέρνει στὴν ἦττα. Μὲ δυσπιστία ἀκοῦνε διμολογίες, σὰν αὐτὴ τοῦ ποιητῆ Κ. Οὐράνη:

«Ἄβουλος, μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀνθρώπους

τὶς ἴδιες ἄδειες μέρες θεὸ νὰ ζήσω,

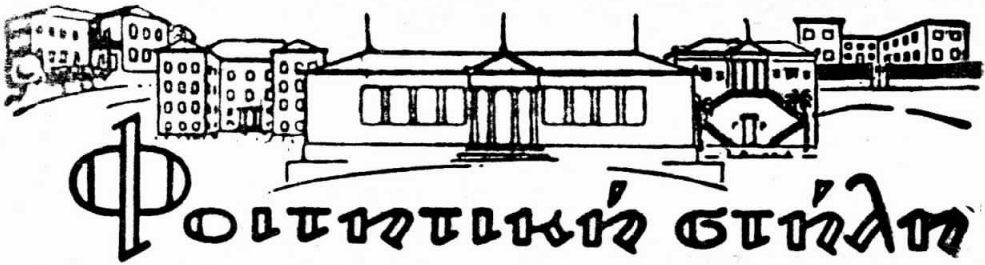
μ' ἓνα σαράκι πάντα νὰ μὲ τροφῇ:

Νικηθῆκα χωρὶς νὰ πολεμήσω».

Κι' ὅμως, συχνά, αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότης. Ἡ ἁμαρτία, ὀδηγεῖ τὸ νέο σὲ μιὰ πολύμορφη καταστροφή. Νοιώθει τότε ὅτι ὅλα τέλειωσαν, ὅλα χάθηκαν γι' αὐτὸν κι' ἀφίνεται νὰ ὀδηγῆται ἀπὸ τὸ ρεῦμα τοῦ κακοῦ. Αἰσθάνεται πὺ δὲν εἶναι πιά τίποτα, καὶ κάποτε ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ πετύχῃ τίποτα... Ἀγγίξτε τον: εἶναι κρῦος σὰν πέτρα, κρῦος σὰν τάφος...

Μὰ μέσα ἀπὸ κάποιον Τάφο, εἴκοσι αἰῶνες πᾶνε τώρα, ξεπήδησε ἡ Ζωὴ, ὁ Κύριος τῆς ζωῆς. Καὶ μέσα ἀπὸ τὴν ἐρημιὰ πὺ θεληματικὰ κλείνονται οἱ νέοι, πὺ ἀρνοῦνται κάθε πίστι καὶ κάθε ἠθικὴ, μπορεῖ νὰ ξεπηδήσῃ μιὰ καινούργια ζωὴ, ἂν δὲν ἔσβησε μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά τους τελείως ἡ φλόγα τοῦ Θεοῦ. Κι' ἓνας ἀδύνατος σπινθήρας ἂν ὑπάρχῃ, μὲ τὴ χάρι τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τὴν θέλησι τοῦ νέου, μπορεῖ νὰ γίνῃ μιὰ νέα φωτιά. Θεῖα φωτιά, πὺ θὰ ὀδηγήσῃ τὰ νεῖατα στὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς.

Ι. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

**ΜΠΡΟΣΤΑ
ΣΤΗΝ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΧΡΟΝΙΑ**

Με θαρεια την συναίσθησι της εϋθύνης αντικρύζομε τὸ 1968. Θὰ κερδήσωμε ὄλες αὐτὲς τίς στιγμὲς αἰωνιότητος ποὺ μᾶς χαρίζει ἡ ἀγάπη τοῦ Πατέρα; Ἐκεῖνο ποὺ ἴσως μᾶς πικραίνει ὡς κυττοῦμε τὸν χρόνον ποὺ πέρασε εἶναι ὅτι συχνὰ λιποτακτήσαμε στὸν ἀγῶνα μᾶς γιατί δὲν εἶχε γίνει συνείδησις μας ἡ ἀναζητήσις τοῦ θελήματός Του στὴν κάθε μᾶς μέρα. Δίνουμὲ λοιπὸν ὅλην μᾶς τὴν ἐλπίδα στὴν καινούργια χρονιά κι' ἐπιθυμοῦμε θαθεῖα νὰ πορευθῶμε σταθερὰ πρὸς τὴν τελείωσι. Οἱ ἀπειλητικὲς ἐξωτερικὲς δυσκολίες καὶ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἑαυτοῦ μᾶς δὲν πρέπει νὰ μᾶς κλονίζουν καὶ νὰ μᾶς ἀπογοητεύουν. Πρέπει ἐπιτέλους νὰ καταλάβωμε ὅτι ἡ ὀρθὴ πορεία μᾶς εἶναι ἔργον τῆς Ἀγάπης τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς δικῆς μᾶς προσπαθείας. Καὶ ὅτι Ἐκεῖνος θὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν Νίκη. «Ἐγραφα ὑμῖν νεανίσκοι ὅτι ἰσχυροὶ ἐστε καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ἐν ὑμῖν μένει καὶ νενιήκατε τὸν πονηρόν».

**Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ**

Ποτὲ στὴν φοιτητικὴ μᾶς ζωὴ δὲν γευτήκαμε μιὰ τόσο συγκλονιστικὴ χαρὰ ὅσο πρὸ ὀλίγου καιροῦ ὅταν ἡ μητέρα Ἐκκλησία ἔδειξε ἔμπρακτα τὴν ἀγάπην της γιὰ τὴν φοιτητικὴ νεολαία. Ἱερὴ συγκίνησις καὶ ἔντονη συναίσθησις ἐνότητος διακατεῖχε τὸν πλῆθος τῶν φοιτητῶν τὴν ὥρα τῆς παμφοιτητικῆς θείας λειτουργίας στὸν Μητροπολιτικὸ ναό. Μὲ πατρικὴ στοργὴ ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Ἱερώνυμος στὸ κήρυγμα του, θέλησε νὰ μᾶς θυμίσῃ πὺς εἴμαστε «συμπολίται ἀγίων», πὺς εἴμαστε ὑπεύθυνοι ἡμεῖς οἱ νέοι εἰδικὰ, νὰ ἐργαστοῦμε γιὰ τὴν βασιλεία τοῦ Θεοῦ στῆ γῆ. Βαθεῖα ἀπήχησι βρῆκαν τὰ λόγια του στὴν καρδιά μᾶς, εἴχαμε ἀνάγκη νὰ νοιώσωμε τὴν στοργικὴ ἐποχὴ ποὺ ζοῦμε, ζωντανοὺς τοὺς δεσμοὺς μὲ τὴν Ἐκκλησίαν μᾶς.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἴδιας ἡμέρας, στὸ Ἄμ-

φιθέατρο τῆς Νομικῆς Σχολῆς ὁ Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Νικαίας κ. Γεώργιος ξαναζωνάνεψε τὸν ἐνθουσιασμό μᾶς γιὰ τὰ ἰδανικά. Μᾶς ἐνέπνευσε ἐμπιστοσύνη δείχνοντας κατανόησι γιὰ τίς ἀνησυχίες μᾶς. «Υπάρχουν προβλήματα, τὸ μέλλον εἶναι ἀβέβαιον. Πολλὲς φορὲς παίρνουμε τὸ χέρι σας ἀνάμεσα στὸ δικό μας. Τὸ νοιώθουμε ἰδρωμένο καὶ ματωμένο...». Μίλησε ἀκόμη γιὰ τὴν συμφιλίωσι μὲ τὴν γενιά τῶν μεγάλων. «Ἐμεῖς παίρνουμε δύναμι ἀπὸ σᾶς κι' ἐσεῖς πείρα. Ἐσεῖς γίνεσθε πῶς δυνατοὶ κι' ἡμεῖς πῶς εὐτυχημένοι». Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ βασικὰ τόνισε ὁ Σεβασμιώτατος εἶναι ὅτι «γιὰ νὰ ἀνοίξουν οἱ δρόμοι πρέπει οἱ νέοι ν' ἀγωνιστοῦν σκληρὰ, μὲ πίστι ἀψηφώντας τὸν κόπο καὶ τὸν πόνο. Ἡ Ἐκκλησία ἄλλωστε ὑπόσχεται νὰ μὴν πάντα στὸ πλευρὸ τῶν νέων καὶ δίνει γιὰ σύνθημα στὸν ἀγῶνα αὐτὸ τὸ «ἡ μάχη τοῦ οὐρανοῦ στῆ γῆ θὰ κερδηθῇ». Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐκδηλώσεις μᾶς ἐγέμισαν αἰσιοδοξία γιατί φωτεινοὶ ὀρίζοντες ἀνοίγονται στὸ μέλλον.

ΤΑ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΑ ΜΑΣ

Μὲ ἐνθουσιασμόν ἐδέχθησαν οἱ φοιτητὰί τῆς «Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως» τὴν σειρὰν φροντιστηρίων ποὺ ἔγιναν μὲ θέμα «ἡ γενετήσιος διαπαιδαγωγῆσι τῶν δύο φύλων». Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ τῶν φοιτητῶν καὶ τῶν φοιτητριῶν δείχνει τὴν εἰλικρινῆ ἐπιθυμίαν τους γιὰ τὴν σωστὴ χριστιανικὴ τοποθέτησι τους στὸ θέμα αὐτό. Καθημερινῶς βλέπουμε τὰ βιβλία ποὺ κυκλοφοροῦν καὶ ἀναφέρονται στὴν διαπαιδαγωγίαν αὐτὴ μὲ θάσι συνηθῶς τὴν νατουραλιστικὴ ἀντιμετώπισι τοῦ θέματος. Καὶ ὅμως πέρα ἀπ' αὐτὴν πρωταρχικὸν ρόλον παίζει ἡ ψυχολογικὴ καὶ πνευματικὴ τοποθέτησις τῶν νέων. Αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν σκοπὸν ἐπεδίωξε στὰ φροντιστήριά του ὁ κ. Ἀσιώτης. Ἐζήτησε νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν συνείδησι τῶν νέων ἀπὸ ὄλες τίς ἐσφαλμένες ἀντιλήψεις ἐπάνω στὸ θέμα αὐτό, ποὺ εἶναι προϊόντα τῆς κατὰ θάσι ὑλιστικῆς ἐποχῆς μᾶς. Ἐξηγώντας τὴν κάθε πλευρὰ τοῦ θέματος ὁ κ. Ἀσιώτης ἀπευθύνθηκε κυρίως στὴν πνευματικὴ

προσωπικότητα των φοιτητών αποδίδοντας τους έτσι την ιερότητα και την κατάλληλη σπουδαιότητα που το τοποθετεί σωστά στην συνείδησή μας. Η όρθη λοιπόν αυτή ψυχολογική διαπαιδαγώγησης που προσέφεραν τα φροντιστήρια του κ. Άσπιώτη χάρισε στους φοιτητές γερά κριτήρια για μια ύγια και ειλικρινή αντιμετώπιση του προβλήματος της σχέσεως των δύο φύλων, που αποτελεί άλλωστε βασικό παράγοντα για την δημιουργία μιας ελεύθερης χριστιανικής προσωπικότητας.

ΟΙ ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΜΑΣ

α) Με ίκανοποίησι δεχθήκαμε την όρθη ψυχολογική έρμηνεία που μάς έδωσε, στη διάλεξί του «Η 7η τέχνη και ο σύγχρονος άνθρωπος», ο κ. Νικ. Άρβανίτης, όσον άφορά την ύπόστασι που θέλησε ο άνθρωπος να δώση στον κινηματογράφο και τό τί ζητεί να βρη από αυτόν. Η τεχνοκρατία διέστρεψε τον ψυχικό κόσμο του ανθρώπου, ή άνακάλυψις του διαστήματος, ή άθροισμα, ή έλλειψις μεταφυσικού στηρίγματος τάραξαν τά νεύρα του. Γι' αυτό τό τάραγμα των νεύρων του ζήτησε ένα ισχυρό νευρικό έρέθισμα. Και τό έρέθισμα αυτό του τό προσέφερε ο κινηματογράφος, γιατί προσαρμόζεται στην ψυχολογία του αυτή και μπορεί να του δώση νέες εκφράσεις, έντονες και άμεσες συγκινήσεις. Έτσι ο άνθρωπος τον μετέτρεψε από τεχνική σε τέχνη. Δυστυχώς όμως ή 7η τέχνη έπεσε θύμα έμπορικων σκοπών, έγινε βιομηχανία, γι' αυτό τόπάνια προσφέρει γνήσιες αισθητικές συγκινήσεις. Τό πρόβλημα λοιπόν είναι πώς θά γίνει μία σωστή έκμετάλλευσις της επιδράσεως που ο κινηματογράφος άσκει στον άνθρωπο, πώς θά μετουσιωθη σε μία άληθινή τέχνη που θά προσφέρει γνήσια αισθητική συγκίνηση, δηλαδή ένα έρέθισμα έλπίδος και ψυχικής ίσορροπίας.

β) Μέσα από μία ζωντανή λογοτεχνική προσπάθεια, και πάλι ο κ. Νικ. Άρβανίτης στην διάλεξί του «Η Άποκάλυψις και ή εποχή μας» κατώρθωσε να μάς παρουσιάση την έκπληρωσι των λόγων της Άποκαλύψεως στην πνευματική ζωή του σύγχρονου ανθρώπου. Έπέτυχε δηλαδή με μία έξήγησι και με την δυνατή άληθινή του ποίηση, να άποδώση την σημασία που έχουν για την γενία μας οί έπτά λόγοι της Άποκαλύψεως. Βασικά άναφέρθηνε στον πνευματικό θάνατο που άποτελεί τό δράμα του σημερινού ανθρώπου.

ΣΙΩΠΗΛΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ

Η Άγάπη, δέν είναι μόνον σύνθημα. Είναι και πράξις. Είναι και ζωή, γεμάτη ώραιότητα. Είναι ένα πλήρες χάριτος, ά-

σχετο άν σιωπηρό, παρόν, μέσα στον κόσμο μας. Αυτό άλλωστε άποδεικνύει ή δράσις των «Όδοιπόρων της Άγάπης». Είναι ομάδες φοιτητών που μεταγγίζουν την άπλότητα της καρδιάς τους εκεί που θάβηκε ο πόνος να θέση φραγμό στην πορεία της χαράς. Νοσοκομεία, άσυλα, πρεβαντόρια, όρφανοτροφεία, δέχονται με λαχτάρα την γελαστή παρουσία τόσων και τέτοιων μεγαλύτερων άδελφών! Αυτό έγινε και στις τελευταίες έξορμήσεις των «όδοιπόρων» που πραγματοποιήθηκαν στο ΠΙΚΠΑ Βούλας και στο Σικιανόριον Πρεβαντόριον: Ένα παιγνίδι, δυο τραγούδια, δυο δωράκια, μερικές εύχές και τό θαύμα — αυτό τό θαύμα που άπεργάζεται μόνον ή άγνότης — συντελέστηκε: Ένώθησαν καρδιές. Οί καρδιές εκείνων που πρόσφεραν χαρά με τις καρδιές εκείνων που τη δέχθηκαν. Είναι τότο τό θαύμα, ή μαρτυρία της άλήθειας ότι τότε μόνον ένώνονται οί άνθρωποι, όταν έξέρουν ν' άγαπούν.

ΜΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ ΝΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΦΡΙΚΗ

Στις άρχές της φετεινής χρονιάς μία όρθόδοξος άφρικανική κίνηση νέων ιδρύθηκε στην Κένυα. Ίσως σαν γεγονός να ήταν απλό, δέν επρόκειτο για κάποια εύρωπαϊκή χώρα. Για την σημερινή όμως Άφρική με τις τόσες αντιθέσεις και τά προβλήματα, με τις άλληλοσυγκρουόμενες άναζητήσεις, τό γεγονός είναι σπουδαίο, γιατί μαρτυρεί μία νίκη του Χριστιανισμού. Τά 600 περίπου μέλη της, νέοι και νέες, έχουν να αντιμετώπισουν πολλές δυσκολίες πνευματικές και ύλικές. Κι' όμως οί άξιοθαύμαστοι αυτοί Άφρικανοί νέοι δέν πτοούνται από κανένα έμπόδιο, άγωνίζονται με πίστι έναντιον των δυσκολιών που παρουσιάζει ή μη έκχριστιανισμένη όλοκληρωτικά χώρα τους. Τό μικρό αυτό χριστιανικό ποίμνιο ζητά την πνευματική και ύλική συμπαράστασι των άλλων όρθοδόξων άδελφών. Καθηκον μας, λοιπόν, είναι να σταθούμε στο πλευρό τους με άγάπη και να παραδειγματιστούμε από την θερμή πίστι τους έμείς, που συχνά δέν είμαστε άξιοι του θείου δώρου που έχουμε, να ζούμε δηλαδή στην καρδιά της Όρθοδοξίας.

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

Με ένθουσιασμόν έδέχθησαν οί φοιτητές και οί άπόφοιτοι της Φιλοσοφικής σχολής την ίδρυσι τμημάτων μεταπτυχιακών σπουδών. Μέχρι σήμερα ή μετεκπαίδευσις ή ή ειδίκευσις σε διάφορους κλάδους άπετέλει πρόβλημα για τους άποφοίτους, ή μό-

νη δὲ λύσις ἦταν τὰ πανεπιστήμια τοῦ ἐξωτερικοῦ. Ὅσοι δὲ δὲν εἶχαν οἰκονομικὴ δυνατότητα, ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ὄνειρά τους. Ἐξ ἄλλου ἦταν ντροπὴ γιὰ τοὺς Ἕλληνας ἐπιστήμονας νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ μελετοῦν τὸ ἐξωτερικὸ τὸν πνευματικὸ πλοῦτο τῆς χώρας τους, τὴν στιγμή πού ἡ Ἑλλάδα εἶναι ἡ «μητέρα τῶν κλασσικῶν γραμμάτων». Ἐκεῖνο δὲ πού μᾶς ἐξέπληξε, εἶναι ὅτι συγχρόνως θὰ λειτουργήσουν εἴκοσι-δύο τμήματα, τὰ ὁποῖα περιλαμβάνουν κλάδους καὶ ἐκτός ἐκείνων τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς. (Ἄραβολογία, Ἀσιανολογία, παπυρολογία, λογοτεχνία τῶν χωρῶν τοῦ Αἴμου κ.λ.π.). Πραγματικὸ τόλμημα ἀποτελεῖ ἡ ἀξιοθαύ-

μασθὴ αὐτὴ ἐνέργεια γιὰ τὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν. Θερμὰ εὐχαριστοῦμε λοιπὸν τοὺς κ. κ. καθηγητὰς τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ εὐχόμεστε ἐπιτυχία στὴν προσπάθειά τους. Εἶναι καιρὸς πλέον νὰ πάψη ἡ ἀνώτερη ἐκπαίδευσις τῆς χώρας μας νὰ μειονεκτῇ, πράγμα πού συχνὰ μειώνει τὸν ἐνθουσιασμὸ καὶ τὶς δυνατότητες γιὰ δημιουργικὴ ἔρευνα τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εὐχόμεστε νὰ ὑπάρξῃ δυνατότητα ἰδρύσεως τμημάτων μεταπτυχιακῶν σπουδῶν καὶ στὶς ἄλλες σχολές τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν ἀνωτέρων πνευματικῶν ἰδρυμάτων τῆς χώρας μας.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΕΒΔΟΜΑΔΕΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Ἡ 55η συνάντησις τῶν «κοινωνικῶν ἐβδομάδων» τῆς Γαλλίας θὰ γίνῃ εἰς Ὁρλεάνην ἀπὸ 9ης ἕως 18ης Ἰουλίου 1968 καὶ θὰ ἔχῃ ὡς θέμα: «Ὁ ἄνθρωπος εἰς μίαν μεταβαλλομένην κοινωνίαν». Ὁ ὅρος «μεταβαλλομένη» σημαίνει μίαν ἀλλαγὴν, ριζικὴν καὶ ταχεῖαν συγχρόνως. Τὸ σύνολον τῶν μεταλλαγῶν, πού ὑφίσταται ὁλόκληρος ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν δευτέρου παγκόσμιον πόλεμον καὶ πέραν, ἀξίζει νὰ ὀνομασθῇ μία μεταβολὴ ὑπὸ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ ὅρου. Θέτει τὸν ἄνθρωπον εἰς μίαν ἀποφασιστικὴν δοκιμασίαν. Πρέπει νὰ κυριαρχήσῃ ἐπ' αὐτῆς καὶ διὰ νὰ κυριαρχήσῃ νὰ τὴν κατανοήσῃ.

Τὰ θέματα, πού θέτει εἰς τὸν ἄνθρωπον μία

κοινωνία μεταβαλλομένη, τίθενται ἐπίσης εἰς τὸν Χριστιανόν. Τὸ δευτέρου Κοινοβουλίου τοῦ Βατικανοῦ ἔδειξε, πόσον ἦτο ἀπαραίτητον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ δεῖξουν, μὲ τὴν σκέψιν καὶ τὴν δράσιν των, τὴν ἰδικὴν των παρουσίαν διὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν τὰ ἀπειράριθμα προβλήματα τῶν καιρῶν.

Ὁ σκοπὸς τῆς προσεχοῦς συναντήσεως τῶν «Κοινωνικῶν Ἑβδομάδων» εἶναι νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρίαν εἰς τοὺς συγχρόνους μας νὰ ἐννοήσου καλύτερα τὴν ἀλλαγὴν, τῆς ὁποίας εἶναι συγχρόνως καὶ θεαταὶ καὶ ἐργάται καὶ νὰ τοὺς ὑποδείξῃ μερικὰ μέσα, τὰ ὁποῖα θὰ τοὺς ἐπιτρέψουν νὰ τὴν ὑποτάξουν καὶ νὰ τὴν προσανατολίσουν.

ΤΟ ΧΡΕΟΣ

(Μὲ ἀφορμὴ «Τὸ Μεγάλον Μαντάτο» τοῦ Ν. Ἀρβανίτη)

Ἡ πνευματικὴ ἐρείπωση ποὺ παρουσιάζει ὁ νεοελληνικὸς βίος, πρέπει κάποτε νὰ λείψῃ. Εἶναι ἀνάγκη νὰ λείψῃ. Γιατὶ κινδυνεύουμε νὰ καταποντισθοῦμε σὲ ἐθνικὴ ἀφάνεια. Οἱ καταλυτικὲς δυνάμεις τοῦ ἀγγους καὶ τῆς ἀδιαφορίας εἶναι ἕτοιμες νὰ κατασπαράξουν τὸν ἐθνικὸν μας βίον. Ὅχι τόσο σὰν πολιτειακὴ ἐκδήλωση, ἀλλὰ κυρίως σὰν πνευματικὴ ὑπόσταση. Καὶ τοῦτο γιατί, ἔμεῖς οἱ Νεοέλληνες, δὲν μπορέσαμε νὰ καταλάβομε τὸ χρέος μας μέσα στὸν ἱστορικὸν χρόνον. Ἀποβάλαμε μὲ σαδιστικὴ περιφρόνηση, θὰ ἔλεγε κανεὶς, κάθε διάθεση γιὰ προβληματισμὸν. Δὲν ἔχουμε συνειδητοποιήσει οὔτε τὴν ἐθνικὴν μας ὄντοτητα, οὔτε τὸ ἱστορικὸν μας χρέος. Καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα ἔχουμε ἀποβάλει τὸν διάλογον τῶν Ἰδεῶν.

Δὲν λέω πὼς τὸ φαινόμενον εἶναι καθολικὸ σὲ ὀριζόντια προοπτικὴ. Εἶναι ὅμως σχεδὸν καθολικὸ σὲ κάθετη διερεύνηση. Στὸ χῶρον τῆς λογοτεχνίας τοῦτο γίνεται ἀκόμα πιὸ φανερόν. Στὴν ποίησιν κυριαρχεῖ τὸ ἀγγος. Καὶ στὴν πεζογραφία ὁ ἐντυπωσιασμός μετὰ τὴν ἀδιαφορίαν στὶς πνευματικὰς ἀξίας τοῦ προβληματισμοῦ καὶ τοῦ μεταφυσικοῦ βίου.

Καὶ ὅμως εἶναι ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ συνειδητοποιήσομε τὸ χρέος μας καὶ νὰ ἐνωθοῦμε σὲ μιὰ προσπάθειαν ἐξόδου τοῦ νεοελληνικοῦ βίου ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἐρείπωση. Τὸ ἱστορικὸν μας παρελθὸν μᾶς ἐπιβάλλει αὐτὴν τὴν ἐξοδον. Ἡ φυλὴ μας, εἶναι φυλὴ τοῦ μόνο μὲ ἰδανικὰ μπόρει νὰ τρέφεται. Ἄν κατάρθωσεν νὰ ἐπιζήσῃ μὲσα ἀπὸ τὰ τετρακόσια χρόνια τῆς πιὸ μαύρης σκλαβιάς, ἦταν γιατί δὲν εἶχε σῆσει ἢ φλόγα τοῦ ἰδανικοῦ ἀπὸ τὶς καρδιὰς τῶν σκλαβωμένων. Τὸ Γένος ζοῦσε καὶ ἀγωνιζόταν «γιὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστιν τὴν ἀγίαν καὶ τῆς πατρίδος τὴν ἐλευθερίαν».

Ὁ σημερινὸς νεοελληνας περιφρονεῖ αὐτὰς τὶς πνευματικὰς ἀξίας, ποὺ θρέψανε αἰῶνες καὶ αἰῶνες τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν.

Καὶ ζῆ δίχως προβληματισμὸν. Μὲ μοναδική, ἴσως, ἐπιδίωξιν τὴν ἀτομικὴν του ἐπικράτησιν. Ὁ νεοελληνικὸς βίος ὅλο καὶ γίνεται πιὸ ἐγωκεντρικὸς, ἐπηρεασμένος ἀπὸ ἄλλες ἐπιρροάς, «προσθευτικὰς» ἰδέας, ὅπως τὶς ἀποκαλεῖ, ἐξωελληνικὰς ὅπως δὴποτε. Καὶ ὅμως, ἐκεῖνες οἱ πνευματικὰς ἀξίαι, τὸ πνευματικὸν δυναμικὸν ποὺ μᾶς ἔδωκε τὸ Εἰκοσιένον, εἶναι τὰ μόνον ποὺ μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν σωστοὺς κανόνες ζωῆς καὶ στὴ σύγχρονον ἐποχὴν.

★

Σ' αὐτὰς τὶς ἀξίας θεμελιώνει καὶ τὰ ἔνδεκα διηγήματά του ὁ Νίκος Ἀρβανίτης, ποὺ μᾶς χάρισε στὸ καινούργιον τοῦ βιβλίου «Τὸ Μεγάλον Μαντάτο»— ποὺ κυκλοφόρησεν τὰ Χριστουγεννα. Πῆρε τὸν ἱστορικὸν χῶρον τῆς Τουρκοκρατίας καὶ τοῦ Εἰκοσιένου καὶ μέσα ἀπὸ αὐτὸν ἐπιχειρεῖ μιὰ ἐξοδον τοῦ νεοελληνικοῦ βίου ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἐρείπωση. Ὁ διάλογος τῶν ἰδεῶν, δοσμένος μετὰ τὸν πιὸ εὐγλωττον τρόπον, τὴν ἀληθινὴν Τέχνην, προβληματίζει τὸν ἀναγνώστην.

Δὲν εἶναι εὐκόλον εἶδος τὸ ἱστορικὸν διήγημα. Ὁ συγγραφεὺς κινδυνεύει νὰ παρασυρθῇ ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ νὰ κάμῃ ὄχι πιὰ Τέχνην, ἀλλὰ ἱστορίαν. Χρειάζεται δυνάμη λογοτεχνικὴν καὶ πηγαίαν ἔμπνευσιν. Ὡστόσο, ὁ Νίκος Ἀρβανίτης, ξεπέρασε ὅλες αὐτὰς τὶς δυσκολίας καὶ μᾶς χάρισε θαυμάσια ἱστορικὰ διηγήματα, ποὺ δύσκολον συναντᾶμε στὴ νεοελληνικὴν πεζογραφίαν. Ἐδῶ, τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, δὲν εἶναι αὐτοσκοπός. Εἶναι τὸ πρῶτον ἐρέθισμα. Ἐκεῖ ποὺ ἐπιμένει ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἡ ἀποκάλυψιν τοῦ πνευματικοῦ δυναμικοῦ ποὺ κλείνουν μέσα τους τὰ ἱστορικὰ γεγονότα. καὶ τὰ μαρτυρικὰ πρόσωπα. Αὐτὰ ποὺ χρησιμοποιοῖ σὰν πρῶτον ὕλην στὰ διηγήματά του.

Ὁ ἱστορικὸς χῶρος ἀντικατοπτρίζει τὸν ἀγῶνα τοῦ Γένους ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἐθνικὴν

κή ανεξαρτησία, αλλά κυρίως για την πνευματική έλευθερία. Ή κεντρική ιδέα, που ένώνει και τὰ ἔνδεκα διηγήματα, εἶναι «ὁ θρίαμβος τῆς ἠθικῆς ανεξαρτησίας». Ἐδῶ, βλέπουμε τὸν σωστὸ ἐπηρεασμὸ ἀπὸ τὸν ἔθνικὸ μας ποιητὴ. Ὅταν ὁ Σολωμὸς σχεδίαζε τοὺς Ἐλεύθερους Πολιορκημένους, δὲν σκόπευε νὰ γράψῃ ἐπικὸ ποίημα γιὰ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων στὸ Μεσολόγγι. «Εἰς τὸ ποίημα τοῦ Χρέους — γράφει ὁ ἴδιος στοὺς στοχασμοὺς του — μακρυνὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ φριχτὴ ἀγωνία μέσα εἰς τὴν δυστυχία καὶ εἰς τοὺς πόνους, ὅπως ἐκεῖθε φανερωθῆ ἀπειράχτη καὶ ἄγια ἡ διανοητικὴ καὶ ἠθικὴ Παράδεισος». Στὸ «Μεγάλον Μαντάτο» ὁ συγγραφεὺς, χρησιμοποιοῦν τὸν ἀγῶνα τοῦ Εἰκοσιένα ἀπλῶς σὰν ἱστορικὸ πλαίσιο, γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ «τὸ ἀνθρώπινο κύκλωμα», τὸν προαιώνιο ἀγῶνα τῆς ψυχῆς γιὰ τὴν ἀπολύτρωση ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ δουλεία. Ἡ λογοτεχνία του εἶναι καθαρὰ ὑπαρξιακὴ. Οἱ φιλοσοφικὲς του θέσεις καὶ ἡ μεταφυσικὴ θεβαιότητα εἶναι βιωματικὲς ἐκφράσεις καὶ ὄχι ἀπλῆς θεωρητικὲς θέσεις. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ διηγήματά του εἶναι γεμάτα ἀλήθεια.

Προσπάθησε, καὶ κατάφερε, νὰ κρατήσῃ τοὺς ἥρωές του στὸ χῶρο τοῦ ἀληθινοῦ. Δὲν τοὺς τύλιξε μὲ τὸ σύννεφο τοῦ θρύλου. Ὅλοι εἶναι ἄνθρωποι μὲ τὰ σφάλματά τους καὶ τὶς ἀδυναμίες τους. Δὲν ἠρωποιοῦν τοὺς χαρακτήρες. Τοὺς διαγράφει μὲ ἀπλῆς γραμμὲς καὶ ἀφήνει τὸν ἀναγνώστη νὰ βγάλῃ μόνος τὰ συμπεράσματά του. Ἡ φιλοσοφικὴ θέση τοῦ συγγραφέα βγαίνει ἀβίαστα μέσα ἀπὸ τοὺς ὀλοκληρωμένους χαρακτήρες ποὺ δίνει. Δὲν τὴν ἐπιβάλλει μὲ τὸν λόγο ἢ μὲ τὴν δράση τῶν ἡρώων του. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ προσόντα του.

Ὅταν παρουσιάζῃ τὰ ἱστορικὰ γεγο-

νότα εἶναι ἀπόλυτα ἀντικειμενικός. Δὲν δέχεται νὰ θυσιάσῃ τὴν ἀλήθεια μπροστὰ σὲ καμμιὰ σκοπιμότητα. Ξεσκεπάζει ἀφοῦ τὰ σφάλματα καὶ τὴν καταστρεπτικὴ διχόνοια, ποὺ λίγο καὶ θὰ ἀλυσσόδενε καὶ πάλι τὴν Ἑλλάδα. Δὲν μένει στὴν ἐπιφάνεια. Προχωρεῖ στὸ βάθος. Θέλει νὰ φτάσῃ ὡς τὸ τέλος. Θέλει νὰ δώσῃ τὸν πανανθρώπινο ἀγῶνα γιὰ τὴν ἠθικὴ ἀπολύτρωση.

Τὸ «Μεγάλον Μαντάτο» προσφέρει μιὰ ἠθικὴ διαπαιδαγώγηση κυρίως στὴ νέα γενιά. Τὰ διηγήματα «φρονηματίζουν καὶ προβληματίζουν πάνω στὶς ὑπέρτατες ἐννοιες τῆς Πατρίδας καὶ τῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἥρωες μεταδίδουν παλμὸ ζωῆς: Εἶναι ἕνα βιβλίον ποὺ πρέπει νὰ διαβασθῆ ἀπὸ ὅλους.

★

Ἄν οἱ λογοτέχνες μας κατῶρθωναν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν κεντρομόλο ἔλξη τοῦ ἑαυτοῦ τους, τότε ὁ Νεοελληνικὸς Λόγος θὰ προχωροῦσε στὸν προβληματισμὸ καὶ στὸν διάλογο τῶν Ἰδεῶν. Πάνω ἀπ' ὅλα, ἂν οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι ζούσαμε συνειδητὰ τὴ μεταφυσικὴ θεβαιότητα, τότε δὲν θὰ ἀφήναμε ἀνεκμετάλλετη τὴν πνευματικὴ παρακαταθήκη τοῦ Ἑθνους. Δὲν θὰ τὴν περιφρονούσαμε γιὰ νὰ προσφύγουμε στὸ ἀγχος καὶ στὴν πνευματικὴ ἐρείπωση.

Τὸ μεγάλο χρέος μας εἶναι νὰ γυρίσουμε στὶς πηγές τοῦ Ἑθνικοῦ μας βίου. Καὶ αὐτὲς οἱ πηγές εἶναι ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ Παράδεισο, ὅπως θὰ ἔλεγε ὁ ἔθνικός μας ποιητὴς.

ΝΙΚΟΣ Β. ΚΑΜΒΥΣΗΣ

MARTINEΘ ΣΙΕΡΡΑ: «ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΚΟΥΝΙΑΣ»

(*Από το θίασο της «Εταιρείας Χριστιανικού Θεάτρου»*)

Με πολλήν ικανοποίηση, θά πρέπει νά χαιρετήσουμε ἀπ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ στήλη, τὴ γενικότερη δραστηριότητα τῆς «Ἐταιρείας Χριστιανικοῦ Θεάτρου», ποὺ ἀπλώνεται καὶ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄρια τῆς πρωτεύουσας καὶ ἐκδηλώνεται μὲ διαλέξεις πάνω στὸ θέμα «Χριστιανισμὸς καὶ θέατρο», καὶ τὴ διοργάνωση παραστάσεων ἔργων γνωστῶν ξένων — γιὰ τὴν ὥρα — συγγραφέων, ποὺ χαρακτηρίζονται ἀπὸ μιὰν ἔντονη πνευματικότητα καὶ ἀπὸ τὸ ἀρωμα τῆς χριστιανικότητας, ποὺ ἀποπνέουν. Ἄφου, τὰ προηγουμένα χρόνια, ἡ Ἐταιρεία μᾶς ἔδωσε τὴ «Θυσία» τοῦ Πῶλ Κλωντέλ, καὶ τὸ «Κάθε ἄνθρωπος» τοῦ Χοφμανστάλ, φέτος μᾶς ἔδωσε «Τὸ Τραγοῦδι τῆς Κούνιας» τῶν Ἰσπανῶν συγγραφέων Γκρεγκόριο καὶ Μαρία Μάρτινθ Σιέρρα, πραγματοποιώντας ἔτσι, κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο, τοὺς σκοποὺς τῆς, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸ καταστατικὸ τῆς, ἀποβλέπουν στὴ διδασκαλία ἔργων ἐμπνευσμένων ἀπὸ τὴ χριστιανικὴ διδασκαλία, ἔτσι ὥστε «νά ἐπιτυγχάνεται ἡ ψυχικὴ ἀνάτασις τοῦ κοινοῦ πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἡ ἐπίγνωσις περὶ τοῦ ἀληθινοῦ νοήματος καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς». Χωρὶς τὰ ἔργα νά εἶναι καθαυτὸ θρησκευτικὰ ἢ θρησκευτικὸ περιεχομένου, ἡ Ἐταιρεία ἐπιδιώκει τὴν παρουσίαση ἔργων, τὰ ὁποῖα θά χαρακτηρίζονται γιὰ τὸν προβληματισμὸ τους, πάνω στὰ σύγχρονα προβλήματα ποὺ ἀπασχολοῦν τὸν σημερινὸ ἄνθρωπο, ὅπως, ἄλλωστε, καὶ τὸν ἄνθρωπο κάθε ἐποχῆς — προβλήματα ἠθικὰ, κοινωνικὰ, μεταφυσικὰ κ.λ.π. — παρουσιασμένα καὶ κοιταγμένα, ὅμως, κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῆς χριστιανικῆς πίστεως, γιὰ νά σκορπίζουν στὸν σημερινὸ κουρασμένον ἄνθρωπο, διαμέσου τῆς Τέχνης, τὴν ἀνακούφιση, τὴν αἰσιοδοξία καὶ τὴν ἐλπίδα.

Πιστεύω ὅτι τὸ «Τραγοῦδι τῆς Κούνιας», ὑπηρετεῖ κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο, τοὺς καὶ πάντα ἀξιέπαινους, σκοποὺς τῆς «Ἐταιρείας Χριστιανικοῦ Θεάτρου». Ἔργο χωρὶς μεγάλους προβληματισμούς, θίγει τὸ πιὸ πλατὺ, τὸ πιὸ ὑψηλό, ἀλλὰ σύγχρονα καὶ τὸ πιὸ ἀπλὸ θέμα, ποὺ ἀποτελεῖ ἀνάγκη γιὰ τὴν ἀνθρώπινη καρδιά: Τὸ θέμα τῆς ἀγάπης.

Χωρὶς ρητορικότητες, χωρὶς ἐγκεφαλικότητες, μὲ μόνον καὶ σημαντικὸ ἐφόδιο τὸ ἔργο αὐτό, τὴν πηγαία ἐμπνευστὴν τῶν συγγραφέων του, ποὺ προῆλθε ἀπὸ προσωπικά τους βιώματα (ἡ Μαρία Σιέρρα, ποὺ

παντρέφθηκε τὸν Γκρεγκόριο, ὅταν κι οἱ δύο ἦταν φοιτητές, δοσμένοι ἀπὸ τότε μαζί στὴ λογοτεχνία, μεγάλωσε στὴ σκιά ἐνὸς μοναστηριοῦ ἢ ἀδελφῆ τῆς ἦταν μοναχὴ καὶ ὁ πατέρας τῆς γιατρός, στὸ ἴδιο αὐτὸ μοναστήρι), ἐκφράζει μὲ μιὰ ζεστὴ, πολὺ ἀνθρώπινη ἀτμόσφαιρα, ποὺ κερδίζει ἀμέσως τὸ θεατῆ, μὲ πολὺ τρυφερότητα καὶ χριστιανικὴ ἀγάπη, μέσα στὸ εἰρηρικὸ περιβάλλον ἐνὸς μοναστηριοῦ, τὴ μεγάλη κατάφαση τῆς ζωῆς. Πῶς ἀντιμετωπίζουν οἱ μοναχὲς τὸ γεγονός, ὅτι μιὰ μέρα, κάποιος ἀφίσε ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τους, ἕνα καλαθάκι μ' ἕνα μωρό.

Τὸ ἔργο εἶναι πολὺ θεατρικὰ γραμμένο, καλὰ ζυγισμένο, μὲ πολλὴν ἀνθρωπιά καὶ ποίηση, μὲ ἔντονος δραματικὲς συγκρούσεις, ποὺ κρατᾷ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ θεατῆ ἀδιάπτωτο ἕως τὸ τέλος. Ἐρμηνεύτηκε κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο, ἀπὸ τὸ θίασο τοῦ «Χριστιανικοῦ Θεάτρου». Τὸ ἴδιο αὐτὸ ἔργο εἶχε ἀνεβαστῆ παλαιότερα καὶ ἀπὸ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο καὶ στὴν κατοχὴ ἀπὸ τὸ «Θέατρο Ἀθηνῶν» τοῦ Κ. Μπασσιᾶ. Ἄν συγκρίνω τὴν σημερινὴ μὲ τὴν ἐρμηνεία τοῦ «Θεάτρου Ἀθηνῶν», ποὺ ἔχω ὑπ' ὄψη μου, μπορῶ νά πῶ, ὅτι ἡ τελευταία σέ τίποτα δὲν ὑστέρησε. Τὸ ἀνέβασμα τοῦ ἔργου, χάρις στὴ σκηνοθετικὴ ἐκσυνειδησία καὶ φροντίδα τῆς Κας Ρ. Τριανταφυλλίδη, ὑπῆρξε πολὺ φροντισμένο καὶ εὐπρόσωπο. Ὡς πρὸς τοὺς ἠθοποιούς ἰδιαιτέρα θά πρέπει ν' ἀναφέρουμε, γιὰ τὸ ζωηρὸ καὶ πηγαῖο παίξιμό τῆς τῆ Ρ. Βουτσινᾶ, στὸ ρόλο τῆς ἀδελφῆς Μαρσέλλας, τῆ Μ. Γεωργιάδη στὸ ρόλο τῆς Ἡγουμένης, τὴν Α. Τουμαζάτου, στὸ ρόλο τῆς Ἰωάννας τοῦ Σταυροῦ καὶ τοῦ Β. Σταύρου στὸ ρόλο τοῦ γιατροῦ. Ἡ μετάφραση τοῦ ἔργου, φιλοτεχνημένη ἀπὸ τὴν Κας Ρ. Τριανταφυλλίδη, ὑπῆρξε στρωτὴ καὶ θεατρικὴ. Θά σημειῶναι ἰδιαιτέρα καὶ τὸ πρόγραμμα. Χωρὶς ρεκλάμες μὲ οὐσιαστικά, σύντομα, κατατοπιστικὰ κείμενα καὶ μὲ τὸν ὕμνον τῆς Ἀγάπης τοῦ Ἀπ. Παύλου ἀπὸ τὴν Α' πρὸς Κορινθίους.

Μιὰ παράσταση ποὺ τὴ χαιρέται ὁ θεατῆς ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἕως τὸ τέλος τῆς. Φεύγει κανεὶς ἀπὸ τὸ θέατρο ἐμπλουτισμένος πνευματικὰ καὶ ἀνάλαφος. Τὸ «Χριστιανικὸ Θέατρο», εὐχόμεστε καὶ στὴ συνέχεια τῆς δραστηριότητάς του, νά μᾶς χαρίζει τέτοιες ἐνδιαφέρουσες παραστάσεις.

E. N. ΜΟΣΧΟΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

NICOLAS ARSENIËV: 'Η «'Αγία» Μόσχα, 'Απόδοσις Μαρίας Σπυροπούλου, 'Αθήναι 1967.

Οι νέες εκδόσεις «Τήνος», προσέφεραν στο αναγνωστικό τους κοινό το βιβλίο του Nicolas Arseniev, 'Η «'Αγία» Μόσχα. 'Η θρησκευτική και πνευματική ζωή της κατά τὸν 19ον αἰῶνα. 'Ο Arseniev, καθηγητὴς στὸ 'Ορθόδοξο Θεολογικὸ 'Ινστιτοῦτο τοῦ 'Αγίου Βλαδιμήρου στὴ Νέα 'Υόρκη, εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς διασημότερους θεολόγους τῆς ρωσικῆς διασποράς. Βαθὺς γνώστης τῆς ἱστορίας, τοῦ ὀρθοδόξου μυστικισμοῦ καὶ τῆς πνευματικῆς παραδόσεως τῆς πατρίδος του, συνέγραψε πολλὰ βιβλία καὶ ἄρθρα. 'Ανάμεσα στὰ πρῶτα εἶναι καὶ τὸ ἔργο του: 'Η «'Αγία» Μόσχα, ποὺ ἀπέδωσε ἡ Μαρία Σπυροπούλου. Παρὰ τὶς κάποιες ἀτέλειες τῆς ἀποδόσεως καὶ τῆς ἐκτυπώσεως, τὸ ἔργο μᾶς παρουσιάζει μὲ σαφήνεια, παραστατικότητα καὶ χαρακτηριστικὴ ἀπλότητα μιὰ πλήρη εἰκόνα τῆς ὀρθοδόξου πνευματικότητος, ὅπως τὴν ἐνσάρκωσε καὶ τὴν ἔζησε ἡ ρωσικὴ ψυχή. Χωρὶς νὰ παραλείπει καὶ τὶς ἐλλείψεις τῆς μοσχοδίτικης ζωῆς, ποὺ συχνὰ ἦταν «μιὰ ἔρημος ἀπὸ ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς πλευράς», μᾶς παρουσιάζει μεγάλα ἠθικὰ ἀναστήματα τῆς προεπαναστατικῆς ἐποχῆς. Μᾶς σκιαγραφεῖ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο κληρικῶν καὶ λαϊκῶν γεμᾶτο πνευματικῶ ἀρωμα. 'Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν οἱ ἐπιθλητικῆς μορφῆς τοῦ Μητροπολίτου Φιλαρέτου, Ivan Kireevsky, Alexis Khomiakov καὶ τῶν γιατρῶν Haas καὶ Κορσακῶβ. Γιὰ τὸν τελευταῖο εἶπε ἕνας φίλος του: «ἂν ἤμουνα Διογένης κι' εἶχα συναντήσει τὸν Κορσακῶβ, θὰ εἶχα σβήσει τὸ φανάρι μου». Πολλοὶ ἀπ' ὄσους ἀναφέρει ὁ Arseniev προσέφεραν καὶ τὴ ζωὴ τους στὸ βῶμο τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν σοβιετικὴ ἐπανάστασι. «'Η Μόσχα, τονίζει ὁ συγγραφεὺς, εἶδε πολλοὺς μάρτυρας κι' ὁμολογητὰς τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Κι' ἴσως αὐτὸ ν' ἀποτελῇ τὴν πιὸ μεγάλῃ της δόξα. Γιατί, τὴν στιγμὴ ποὺ ἄρχιζε νὰ εἶναι τὸ κάστρο τῆς πιὸ μαχητικῆς ἀθεΐας, γινόταν συγχρόνως τὸ κέντρο ἐνὸς ἡρωικοῦ μαρτυρίου αἵματος «διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν 'Ιησοῦ Χριστοῦ» ('Αποκ. α' 9). Μιὰ καινούργια Ρώμη μαρτύρων—χωρὶς κατακόμβες—ξανάζησε στὴν Ρωσία τὰ τελευταῖα χρόνια. Καὶ μολονότι αὐτὸ τὸ γεγονός εἶναι μοναδικὸ στὴν σύγχρονη 'Ιστορία, οὔτε ἔχει γίνεϊ ἀρκετὰ γνωστὸ, οὔτε ἔχει ἐκτιμηθῆ ἀπὸ τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης».

«Τὸ βιβλίο τοῦ Arseniev, ὅπως σημειώνει στὸν πρόλογον καὶ ὁ κ. Σ. Λαγουρδῆς, εἶναι μιὰ ἀπάντησις στὴν βαθεῖα καὶ ἐπείγουσα ἀνάγκη

μας νὰ συνειδητοποιήσωμε καὶ πάλιν τὴν οἰκουμενικὴν διάστασι τῆς 'Ορθοδόξου 'Εκκλησίας μας, νὰ ξαναζήσωμε τὴν «ἐνότητα τῆς πίστεως» μας μέσα σ' ὄλο τὸν πλοῦτον τῆς ποικιλίας τῶν ἐκφράσεών της. Χάρις δὲ εἰς τὸ πλούσιον περιεχόμενον του καὶ εἰς τὴν ἀκριβῆ ἱστορικὴ τοποθέτησιν τῶν περιγραφῶν του, πιστεύομε διὰ τὴν ἀποτελέσει συγχρόνως καὶ μιὰ πηγὴν εἰσαγωγικῶν γνώσεων γιὰ τὴν ἀρκετὰ—δυστυχῶς—ἄγνωστην στὸν ἑλληνικὸν χώρον ζωὴν τῆς Ρωσικῆς 'Ορθοδοξίας πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπανάστασιν...».

I. Γ. ΑΛΕΞΙΟΥ

★

K. B. ΓΚΕΩΡΓΚΙΟΥ: «'Απὸ τὴν 25ῃ ὥρᾳ στὴν αἰωνία ὥρα», Μετάφρασις 'Αρχ. Εὐθ. Στύλιου, 'Αθήναι 1967.

'Η «'Ελαφος», νέα ἐκδοτικὴ προσπάθεια, προσέφερε στὸ ἀναγνωστικὸν τῆς κοινῆς τοῦ βιβλίου τοῦ K. Γκεωργίου, «'Απὸ τὴν 25ῃ ὥρᾳ στὴν αἰωνία ὥρα». Πρόκειται γιὰ ἕνα ἀξιοπρόσεκτον ντοκουμέντον γραμμένον ἀπὸ τὸ γνωστὸν Ρουμάνον ποιητὴ καὶ συγγραφέα, ποὺ σήμερον εἶναι ἱερεὺς στὸ Παρίσι. Τὸ ἔργο του, «εἰκοστὴ πέμπτη ὥρα», στὸ ὅποιο ἐξιστορεῖ γεγονότα ποὺ ἔζησε ὁ ἴδιος μέσα στα στρατόπεδα συγκεντρώσεως, γνώρισε μιὰ καταπληκτικὴ ἐκδοτικὴ ἐπιτυχία, μεταφράστηκε σὲ πολλὰς γλώσσας καὶ τελευταῖα γυρίστηκε σὲ κινηματογραφικὴ ταινία. Καὶ τὸ ἔργο, ποὺ μετέφρασε ὁ π. Εὐθ. Στύλιος θὰ ἔχη ἐπιτυχία, διότι εἶναι γραμμένον στὸ ἴδιον στυλ καὶ μᾶς παρουσιάζει τὸ ἔπος τῆς ζωῆς τοῦ πατέρα του, ἐνὸς θερμοῦ, ζηλωτοῦ πνευματοκινήτου ἱερέως. Χωρὶς νὰ ἀποφεύγει μερικὰς ὑπερβολὰς, τὸ βιβλίο τοῦ Γκεωργίου εἶναι εὐχάριστον καὶ οἰκοδομητικόν. «Εἶναι τὸ πιὸ ὄριμον ἔργο του, ὅπως σημειώνει ὁ μεταφραστής, εἶναι μιὰ μαρτυρία γιὰ τὸ πέραςμα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς στὴ διάστασιν τῆς αἰωνιότητος διὰ τῆς 'Ορθοδοξίας. Ἔρχεται σὰν ἕνα προανάκρουσμα αὐτῆς τῆς καινούργιας ὥρας, ποὺ εἶναι μετὰ τὴν εἰκοστὴ πέμπτη ὥρα, ἡ αἰωνία ὥρα».

Δὲν εἶναι μιὰ ἀπλή βιογραφία τὸ ἔργο τοῦ Γκεωρ. Εἶναι ἕνα βιβλίο γραμμένον μὲ βαθεῖαν πίστιν καὶ πολλὴν ἀγάπην. Εἶναι μιὰ πολύμορφον ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου τοῦ ἱερέως, τῆς θυσίας—τοῦ δρόμου ποὺ πορεύθηκε κι' ὁ πατέρας του.—
—«'Ο ἱερεὺς εἶναι κι' αὐτὸς ἄνθρωπος, εἶπε.

—'Οχι, ἀπήντησε ὁ πατέρας μου. 'Ο ἱερεὺς δὲν εἶναι ἄνθρωπος, ἀλλὰ ἡ θυσία ἐνὸς ἀνθρώ-

που, πού προστίθεται στη θυσία του Θεού. Κι' αυτό είναι η ιερωσύνη».

Τὴν ἴδια πορεία πορεύεται καὶ ὁ γιὸς του. Γι' αὐτὸ ἐγίνε καὶ ἱερεὺς. Νά, πὼς ὁ ἴδιος ἱστορεῖ, στὸ βιβλίο γιὰ τὸν πατέρα του, τὴν μεγάλη του ἀπόφασί, πού κατέπληξε τὴ Δύσι: «Ἐπειδὴ δολοφονοῦν καὶ σκοτώνουν κάθε μέρα τοὺς ἱερεῖς τοῦ λαοῦ μου, στὸ Παρίσι πού βρίσκομαι, ντύνομαι, στὴν ἡλικία τῶν σαράντα ἐπτά ἐτῶν, τὸ ράσο τοῦ πατέρα μου καὶ ὄλων τῶν ἁγίων πατέρων μου. Γίνομαι κι' ἐγὼ ἱερεὺς σὰν κι' αὐτούς. Γιὰ νὰ μὴν ἐλαττωθῇ ὁ ἀριθμὸς τους. Γιὰ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Πού πρέπει νὰ παραμείνῃ ἀνάμεσά μας μὲ τὴν παρουσία τοῦ ἱερέως».

Προσεγγιμένη ἢ μετάφρασις τοῦ π. Εὐθ. Στύλιου, καλαίσθητη ἢ ἐμφάνισίς του, προσφέρει τὸ βιβλίο τοῦ Κ. Γκεωργίου τὴ μαρτυρία του γιὰ κάθε πνευματικὸ ἄνθρωπο. Καὶ πρέπει νὰ φθάσῃ στὰ χέρια τῶν νέων, πού πονοῦν καὶ θέλουν νὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὴν Ἐκκλησία μας.

I. Γ. Α.

★

Ἐκδόσεις τοῦ συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Δημ. Σίμου Μπαλάνου: «Ἡ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΜΑΣ», Ἀθήναι 1967.

«Μία ἐκ τῶν πρώτων γνώσεων, τὰς ὁποίας πρέπει πᾶς τις νὰ ἐξῆ, εἶναι καὶ ἡ γνώσις τῶν τῆς λατρείας: Πού, πότε καὶ πῶς λατρεύεται ὁ Θεός. Τοῦτο ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τοῦ παρόντος βιβλίου», σημειώνει εἰς τὸν πρόλογον ὁ συγγραφεὺς καὶ μετέπειτα καθηγητὴς τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁ Νάσος, αἱ ἑορταί, αἱ ἀκολουθίαι εἶναι τὰ τρία μέρη τοῦ βιβλίου μὲ ἀναλόγους ὑποδιαίρεσεις. Πρόκειται διὰ μίαν σύντομον καὶ περιεκτικὴν ἐργασίαν μὲ ἐκλαϊκευτικὸν χαρακτήρα, ἡ ὁποία, ἂν καὶ ἐγράφη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος μας, ἐξακολουθεῖ καὶ σήμερον νὰ διαβάζεται εὐχαρίστως λόγῳ τοῦ ἐνδιαφέροντος περιεχομένου της

G. M.

★

Οἱ «ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΙ», (Ἀθήναι, 1966), τοῦ κ. Τάκῃ Ἀνθὴ λη, εἶναι μιὰ ποιητικὴ συλλογὴ μὲ πολὺ φῶς. Καὶ στὰ δέκα ποιήματά της κυριαρχεῖ ἡ αἰσιοδοξία. Φαινόμενο σπάνιο γιὰ τὴ... «σύγχρονη» ποίηση. Ὁ στίχος προσεγγιμένος καὶ καθαρὸς, χωρὶς περιττὰ στοιχεῖα, ὑποβάλλει καὶ δημιουργεῖ μιὰ εὐπρόσδεκτη ποιητικὴ ἀτμόσφαιρα. Δὲν προχωρεῖ σὲ πνευματικὴ ἀναζητήσις. Κρῖμα! Εἶναι, ἀπλῶς μιὰ εὐχάριστη νότα πού σπάζει τὴν καθημερινότητα.

★

ΑΚΤΙΝΕΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1968

Ἀποφθεγματικὴ καὶ παρορμητικὴ ἢ ποίηση τοῦ κ. Ν. Νομικοῦ. Ἡ συλλογὴ τοῦ «ΣΤΟΥ ΚΥΡΗ ΜΟΥ Τ' ΑΧΝΑΡΙΑ», (Κάιρο, 1965), ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ποιήματα—ἀποφθέγματα—ἀξιόλογα καὶ πρωτότυπα πάντοτε—μᾶς δίνει κι' ἕνα ἄλλο δεῖγμα: Τὰ ποιήματα—περιγραφῆς μὲ πρόθεση τὸν προβληματισμό. Ἀξιόπαινη πρόθεση, πού θὰ μπορούσε νὰ ὀλοκληρωθῇ, ἂν ὑπῆρχαν καὶ ἀνάλογες πνευματικὲς ἀνησυχίαι καὶ ἀναζητήσις.

★

Τὰ «ΕΠΤΑΗΜΕΡΑ», (Ἀθήναι 1966), τοῦ Δημ. Λ. Σταθόπουλου, δὲν εἶναι ἀπὸ τὴς συνηθισμένες ποιητικὲς συλλογές. Ἐδῶ, ὁ ποιητικὸς λόγος, πέρα ἀπὸ τὴν ἀριότητα τοῦ στίχου—σχεδὸν ἀψεγάδιαστη—δημιουργεῖ ἀπεριόριστους προοπτικές. Οἱ φιλοσοφικὲς θέσεις τοῦ ποιητῆ καὶ οἱ μεταφυσικὲς προεκτάσεις μᾶς ὀδηγοῦν σ' ἕναν ἀβίαστα φωτεινὸ χῶρο. Τὸ λυρικὸ στοιχεῖο, ἀριστοτεχνικὰ συνταιριασμένο μὲ τὴ στιβαρὴ σκέψη, δημιουργοῦν ἕναν ὑποβλητικὸ—σὲ προεκτάσεις—ποιητικὸ λόγος:

Θαλασσινὴ γλῶσσα
γλείφει τὶς ἔκθετες ρίζες.
Οἱ πλανήτες τοῦ ὕψους καὶ τοῦ θά-
θους

δὲν τὶς σκεπάζουν πιά.
Κι' αὐτές, τυλιγμένες στὴ μέση τῶν
ἀνέμων

δέρνονται
τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι.
Κάθε ἀπόπειρα νὰ λευτερωθοῦν
ἀπὸ τὸ μαρτύριο, σημαίνει
καμπάνα μέσα στὴ μονιμότητα.

(Ρίζες, σ. 16).

Ὁ χειρισμὸς τοῦ ἐλεύθερου στίχου εἶναι καὶ δόκιμος καὶ ἀβίαστος. Ἡ μεταφυσικὴ ἀναζήτησις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀμφιβολίας, ἀλλὰ θεβαιότητα στὴ δυναμικὴ παρουσία τοῦ Θεοῦ στὸν κόσμος:

Πάνω στὸ τραπέζι τοῦ Πατέρα
ἡ ὥρα εἶναι εὐχάριστη κι' ἐμπιστευ-
τικὴ

Ἀποθέτουμε στὸ ποτήρι του
τὶς τύψεις μας.
Καὶ κείνος πίνει στὴν ὑγεία μας
καὶ μᾶς ἀσπάζεταιται.

Μετά, δὲν ἀπλώνει τὰ χέρια του
δίνοντάς μας μόνο ψωμί καὶ κράσι,
ἀλλὰ μᾶς τὰ προσφέρει κι' αὐτὰ
τὰ ἴδια:
τὸ σῶμα του καὶ τὸ αἷμα του.

(Κοινωνία, σ. 66).

Στὴν ποίηση τοῦ Σταθόπουλου δὲν ὑπάρχουν νεφελώματα ἢ ἀναπάντητα ρωτήματα. Ὑπάρχει θεβαιότητα στὴν ἀγά-

πη και στην ρήση του 'Ιωάννη: 'Ο Λόγος σάρξ ἐγένετο.

★

«ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΟΤΑΜΙ» του 'Ηλία Σιμόπουλου, είναι ἡ συλλογή με τόν πλούσιο λυρισμό, τῆ λεπτῆ εὐαισθησία καί τὴν πηγαία ἔμπνευση. Οἱ φιλοσοφικὲς θέσεις τοῦ π. εἶναι καθαρὰ ἀνθρωπιστικὲς. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο δὲν εἶναι μιὰ ἀπλή ρωμαντικὴ διάθεση, ἀλλὰ μιὰ ἐνεργητικὴ πράξη. Ἡ ἀποτυχία τοῦ σήμερα δὲν γεννᾷ τὸ ἀγχος στὴν ποίηση τοῦ κ. Σ., ἀλλὰ τὴν δύναμη γιὰ μιὰ καινούργια μέρα. Ὁ αὐτοῦ ἔλεγχος γιὰ τὸν τεχνοκρατικὸ «πολιτισμὸ» μας δίνει τὶς προεκτάσεις γιὰ μιὰ νέα πορεία. Ὁ στίχος γίνεται σοβαρὸς καὶ ὁ στοχασμὸς μας συγκλονίζει. Τὸ τραγικὸ στοιχεῖο αὐξάνει τὴν ἐλπίδα γιὰ τὸ φῶς τοῦ αὔριο. Τὸ μεγάλο ποτάμι, δὲν πνίγει τὸ δνειρο:

μαρτύριο στὸ μαρτύριο
σπαραγμὸ στὸ σπαραγμὸ
κυφορεῖ τὸν ἀόρατο κόσμον
τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου αἰώνα.

★

Ἡ ἀπόλυτη σαφήνεια καὶ ἡ ὠριμότητα στὴ σκέψη εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα στὴν ποίηση τοῦ Χ ρ ι σ τ ο υ Τ ρ ὺ φ ω ν α. Ἡ καινούργια συλλογὴ τοῦ «ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ», πέρα ἀπὸ τὸν καλοδουλεμένο στίχο ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα γιὰ τὴν καλὴ χρῆση τοῦ φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς ἱστορικῆς γνώσης στὴν ποίηση. Ἡ θεματογραφία του με κοινωνιολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς προεκτάσεις, βασίζεται στὴ θεματολογικὴ ἐκμετάλλευση ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τὴν προέκτασή τους στὴ σύγχρονη πραγματικότητα. Μόνο ποῦ δὲν μᾶς εἶναι δυνατόν νὰ συμφωνήσουμε ἀπόλυτα με τὶς φιλοσοφικὲς του θέσεις, καὶ κυρίως με τὴν ἀπογύμνωση τῆς ἱστορικῆς πορείας ἀπὸ τὴν μεταφυσικὴ θεβαιότητα. Δὲν πορευόμεθα δέσμοι τοῦ πεπρωμένου. Μεταστρέφουμε τὴν ἀγαθὴ ὑπερφυσικὴ Βούληση με τὴν ἄρνηση καὶ τὴν μείζονα κακία, τὴν ἐγώπαθεια. Καὶ ἡ ἄρνηση δὲν δημιουργεῖ πάντοτε θέση. Μένει ἄρνηση ὅταν ἀρνιέται τὶς ὑπερλογικὲς πραγματικότητες.

★

Ἄδικα φωνάζει ὁ Θ α ν ἄ σ η ς "Α ν θ ι μ ο ς: «ΟΧΙ ἌΛΛΟ ΑἶΜΑ», (Ἀθήναι 1967). Αὐτὴ ἡ ἐπίκληση γιὰ νὰ γίνῃ πραγματικότητα χρειάζεται μεταφυσικὴ συνέπεια. Ὅσο στὴ θέση τοῦ Θεοῦ, ὁ ἄνθρω-

πος, θάζει τὸν ἑαυτὸ του, τόσο τὸ αἷμα θὰ χύνεται χωρὶς σταματημὸ. Οἱ ἴδιοι εἴμαστε ὑπεύθυνοι τῆς αὐτοκαταστροφῆς μας. Ὁ κ. Α. πρέπει νὰ πιστέψῃ ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρόδωσε τὸ Θεό. Δὲν πρόδωσε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπο. Ἀλλιῶς ἡ φωνὴ του θὰ εἶναι «χαλκὸς ἤχων καὶ κύμβαλον ἀλαλάζον». Ὁ στίχος του πρέπει νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τοὺς ρητορισμοὺς καὶ τὶς μεγαλοστομίες. Αὐτὰ δὲν δημιουργοῦν συνέπεια. Προκαλοῦν τὸν βερμπαλισμὸ καὶ τὴν πεζολογία.

★

Ὁ κ. Ν ἱ κ ο ς Σ π υ ρ ὀ π ο υ λ ο ς στὸ βιβλίον του «Ο ΣΒΑΪΤΣΕΡ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ ΜΑΣ» δίνει με ἀπλὲς γραμμὲς τὴν προσωπικότητα τοῦ «μεγάλου ἀνθρωπιστῆ», ὅπως ἀποκαλεῖ τὸν Σβάιτσερ καὶ φωτίζει με αὐτὴν τὴν ἐποχὴ μας. «Τὸ μήνυμά του — γράφει — μέσα στὸν ἀντιφαστικὸ καὶ ἀναταραγμένον σημερινὸ κόσμον ἦρθε σὰν ἕνα λυτρωτικὸ σάλπισμα. Ἡ ἐπισημὴ ἔκαμε τὸν ἄνθρωπο δυνατώτερον, ἀλλὰ ὄχι καλύτερον. Ζοῦμε στὸν αἰῶνα τοῦ ἀτόμου, ἀλλὰ καὶ στὸν αἰῶνα τοῦ ἀτομισμού. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος, δέσμιος τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ καὶ τοῦ ἐγωῖσμοῦ του, ἀπομακρύνεται συνεχῶς ἀπὸ τὶς πνευματικὲς του θάσεις καὶ ἀπειλεῖται νὰ καταστραφῇ. Ὁ Ἀλβέρτος Σβάιτσερ — συνεχίζει ὁ κ. Σπ. — στέκεται ὁλόρθος μπρὸς στὸ ρεῦμα τῆς ἐποχῆς μας καὶ μᾶς φωνάζει τὸ ἰδανικὸ του. Μᾶς φέρνει τὸ μῆνυμά του τὴν ἐλπίδα γιὰ ἕνα καινούργιον ἀνθρωπιστικὸν αἰῶνα».

Πραγματικὰ ὁ Σβάιτσερ πίστευε πὼς «ὁ σεβασμὸς στὴ ζωὴ εἶναι ἡ ἀρχικὴ ἀρετὴ μεῶν στὴν ὑπαρξήν». Καὶ καθὼς ἔγραφε ὁ ἴδιος: «Αὐτὸ ποῦ ὀνομάζουμε ἀγάπη εἶναι στὴν οὐσία του ὁ σεβασμὸς στὴ ζωὴ. Οἱ ὕλικές καὶ πνευματικὲς ἀξίες δὲν στέκονται παρὰ μόνον ὅταν ἐξυπηρετοῦν τὴ διατήρησιν καὶ τὸ ἀνέβασμα τῆς ζωῆς στὸ ψηλότερον δυνατόν σημείον». Καὶ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα προσάφησε νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ ὁ ἴδιος με τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργον του.

Ὁ κ. Σπ., στὸ βιβλίον του, κρίνει με ἀντικειμενικότητα, ἀλλὰ καὶ ἀγάπην, τὸ ἔργον τοῦ Σβάιτσερ, χωρὶς νὰ παρασιωπᾷ τὰ σφάλματα ἢ τὶς ἀντίθετες γνώμες ποῦ διατυπώθηκαν γι' αὐτὸ τὸ ἔργον. Προσπαθεῖ, ὅσο μπορεῖ, νὰ εἶναι ἀντικειμενικός. Ὡστόσο, δὲν κατορθώνει — καὶ δικαίως — νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν ἀκτινοβολία τοῦ Μεγάλου Γιατροῦ. «Ὁ Ἰδρυτὴς τοῦ Λαμπαρνέ — γράφει — μόνον του ἄναψε ἕνα φῶς μέσα στὰ σκοτάδια. Τὸ ἔργον τοῦ Σβάιτσερ εἶναι πολὺ μεγαλύτερον ἀπὸ τὸ Νοσοκομεῖον του καὶ τοὺς ἀσθενεῖς του. Στὸ παράδειγμά του ὑπάρχει ἀπειρο πνευματικὸ θάθος. Μᾶς κάλεσε σὲ μιὰ εἰρηνι-

κή επανάσταση «ἀγάπης» και ἐφηρμοσμένου κοινωνικού συγχρόνου ἀνθρωπισμοῦ. Μᾶς ἔδειξε τὸ δρόμο, τὸ μοναδικὸ δρόμο ποῦ θὰ λυτρῶσει τὴν ἀνθρωπότητα. Τὸ κάλεσμά του ἔχει τὴ φλόγα τῆς μεγαλωσύνης και τῆς αἰωνιότητης» (σ. 15).

Αὐτὴ ἡ ἀμετάθετη πίστη τοῦ συγγραφέα στὶς πνευματικὲς ἀξίες εἶναι ἡ μεγαλύτερη ἀρετὴ τοῦ βιβλίου του.

★

Μιά προσωπικὴ συνομιλία με τὸν Ἰησοῦ εἶναι ἡ ποίηση τοῦ κ. Ν. Δ. Μ ο υ σ τ ἄ ν η σ τ ῆ συλλογῆ τοῦ «ΑΠΟ ΤΙΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ ΜΟΥ Μ' ΕΚΕΙΝΟΝ» (Νίκαια 1967). Ποίηση - προσευχή, ποῦ ἐνδιαφέρεται κυρίως γιὰ τὴν οὐσία. Ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴν προσωπικὴ συνομιλία.

Ἀγαπημένε

Σ' ἀγαπῶ ἀπέραντα.

Σ' ἀγαπῶ,

γιατί ἔχεις τὴν καλωσύνη
τῶν καλοκαιρινῶν πρωϊνῶν,
τὴν ὁμορφιά τῶν λουλουδιῶν τὴν ἄνοιξη,

τὴν εἰρήνη τῶν φθινοπωρινῶν δειλινῶν,
τὴν ἀγνότητα τῶν χιονάτων κρίων.

Ὁ ποιητὴς, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴν Δαυϊδικὴ Ποίηση, προσπαθεῖ νὰ μετουσιώσῃ σὲ στίχους τὶς προσωπικὲς του συγκινήσεις ἀπὸ τὶς πνευματικὲς συναντήσεις του με τὸν Θεό, χωρὶς ὥστόσο νὰ φθάνει πάντα. Οἱ συγκινήσεις μένουν ἀπλῆς συγκινήσεις και τὸ αἰσθητικὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀρκετὰ λειψό. Δὲν λείπουν οὔτε τὰ πεζολογικὰ στοιχεῖα, οὔτε ὁ θερμπαλισμός.

★

Ἀνθρωποκεντρικὴ εἶναι ἡ ποίηση τοῦ Β ἄ τ ῖ ο υ Μ π α γ λ ἄ ν η, στὴ «ΒΛΑΣΤΗΣΗ ΤΩΝ ΡΗΓΜΑΤΩΝ», τὴν ποιητικὴ συλλογὴ ποῦ μᾶς ἦρθε ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη. Ὁ ποιητὴς δὲν χάνεται στὴν ἀβεβαιότητα. Πιστεύει στὸ μέλλον και στὸν ἀνθρώπο. Ὅσο και ἂν κυριαρχῆ, στὴν ἐποχὴ μας, ὁ ἐγωκεντρισμός, ὁ ποιητὴς πιστεύει στὴ δύναμη τῆς ἀγάπης και τῆς πνευματικῆς δημιουργίας:

Ἐπάρχει ἀγάπη ἔστω και ἂν γίνῃ μόνο φθορά.

Ἐμίσησα τὰ ἠλίθια χαμόγελα τοῦ φθόνου.
Νὰ ἀποφύγῃ πάλι τὴ θουερὴ ἀπλότητα.
Ἄς με γνωρίσουν ἀθόρυβα.

Μιά ζωὴ κελλιοῦ δὲν πουλιεῖται φθηνά.
Βασανίζομαι με τὶς ἀντιφάσεις γιὰ νὰ μὴν ἐξαφανισθῶ.

Μᾶς χωρίζει ἕνας ὕπνος.

Μὲ φωτίζει ἡ ὥρα τῆς ποίησης.

Ποιά εἶναι ἡ γενιά μου;

Θέλω νὰ σιγουρέψω τὶς μορφὲς μιᾶς ζωντανῆς παρουσίας.

Εἶναι μιὰ φθορὰ ποῦ ἴσως γεννήσῃ μιὰ λάμψη ὁμορφιάς.

(Περιθώρια τῆς ποίησης).

Γιὰ τὸν Βάιο Μπαγλάνη, ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα εἶναι ἀπόλυτα σεβαστὴ. Ἀγαπάει τὸν ἀνθρώπο ὅπως εἶναι:

Ἐχω ὄνειρα στὰ μέτρα τοῦ ἀνθρώπου
Δίχως αὐτὰ δὲν θὰ ἔβρισκα κάποιον σχήμα του.

Ἀγαπᾶω τὸν ἀνθρώπο και σήμερα.

(Ἡ τυραννία τῶν μικροθεῶν)

Γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ προχωρῆ σταθερὰ στὴν πνευματικὴ του πορεία. Ἐκεῖ ποῦ ὥστόσο κλείνει τὸ δράμα τῆς ἐποχῆς μας εἶναι στὸ ποίημα «Ἀπατηλὴ ἑλπίδα». Μὲ στίχους γεμάτους δραματικότητα, μᾶς δίνει ἀνάγλυφη τὴν εἰκόνα τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ποῦ αὐτοκαταστρέφεται ἀπὸ τὴν βάρβαρη μηχανοκρατία και τὸν ἀνάλητο ἐπιστημονισμό.

Πῶς νὰ τελειώσω ἕνα ρόλο ποῦ ὀλοένα μεγαλώνει.

Οἱ ἰδέες δὲν φέρνουνε πάντοτε τὴν κατάλληλη δόνηση.

Εἶναι πάντα καιρὸς μ' ἕνα χαμόγελο νὰ γράψῃς ἕνα μήνυμα.

Χρειάζονται τὰ αἰσθημάτα.

Νὰ μὴ γεννηθοῦν ἀλλήθωρες οἱ πράξεις μας.

Τὸ τέρας τῆς συναλλαγῆς μεγαθύνεται

Κι' ἀραιώνει τὶς τάξεις μας.

Ἐγούλα χεῖλη περιφέρουν δολώματα πολυτελείας.

Πεθαίνουν οἱ νέοι γιατί φρόντισαν νὰ τοὺς κουράσουν.

Πεθαίνουν οἱ ἄνδρες ποῦ ἀποκοιμίζονται τὴ δύναμή τους...

Ὡστόσο, ὁ ποιητὴς πιστεύει ὅτι πέρα ἀπ' ὅλα αὐτὰ στὸ βάθος, ὑπάρχει τὸ φῶς. Δὲν μπορεῖ νὰ ἐπικρατήσῃ τὸ σκοτάδι με ὅποιαδὴποε μορφή και ἂν παρουσιαστῆ. Ἡ ζωὴ θὰ νικήσῃ, θὰ τελειώσῃ ὁ παιδεμός τῆς γνώσης και θὰ κυριαρχήσῃ τὸ ἠθικὸ μεγαλεῖο.

Δὲν μπορεῖ νᾶναι χωρὶς ἀνάσα ἡ ζωὴ.

Γυμνὸ τὸ σῶμα γυμνὴ ἡ ψυχὴ.

Ἄνοιγουνε με τὰ χέρια τους τὸ δρόμο τῆς παρηγορίας.

Θὰ τελειώσῃ ἀθόρυβα ὁ παιδεμός τῆς γνώσης.

Χαιρετᾶω τὴ σίγουρη λατρεία τῆς στιγμῆς.

“Έτσι βρήκαμε και τις ύποψίες άνώφελες.
Τό χρόνια θ’ άποστραγγίσουνε τά άνεξε-
ρεύνητα πάθη.
(Μέ θαράννει τό πάθος μου νά
νά ζήσω).

‘Ο Βάτιος Μπαγλάνης είναι ό ποιητής
πού δέν τόν κυρίευσε τό άγχος. Γιατί δέν
τόν έγκατέλειψε ή έλπίδα.

★

‘Ο Κυριάκος Χαράλαμπίδης
κάνει μιά πολύ καλή έμφάνιση στή Νεοε-
λληνική Ποίηση μέ τή συλλογή του «Η Α-
ΓΝΟΙΑ ΤΟΥ ΝΕΡΟΥ». Ποιητής μέ εύαι-
σθησία, προσωπικό ύφος και πνευματική
ένδοχώρα, σμιλεύει τό στίχο του άποδιώ-
χνοντας κάθε περιττό, χωρίς πλατυα-
σμούς και μεγαλοστομίες, σχεδόν μέ έπι-
γραμμaticότητα, μάς κάνει κοινωνούς
τών ιδεών του και τής τέχνης του. Φιλο-
σοφικά θέλει νά τοποθετητά στο χωρο
του άνθρωπισμού μέ μιά κάποια μεταφυσι-
κή θάση. Αίσθητικά, δικαιοώνεται κατά
πολύ ή τέχνη του. ‘Ωστόσο, μένει σχεδόν
άνέπαφος άπό τό καυτό δράμα του σύγ-
χρονου άνθρώπου και τής έποχής του.

★

‘Ο Δημήτρης Γαλάνης στήν
ποιητική συλλογή του «ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΚΙ-
ΒΩΤΟΣ», πού κυκλοφόρησε άπό τίσ ‘Ελ-
ληνικές Έκδόσεις, αντίστέκεται μέ πεί-
σμα μπροστά τό καταλυτικό ρεύμα τής
έποχής μας. Μέ μιά θετική πνευματική
άντίσταση, αντιπαραθέτει σ’ αυτό τό ρεύ-
μα τίσ πνευματικές αξίες.

Γκρεμίζω τό παλήό μου οικοδόμημα.
Γκρεμίζω
αυτούς τούς γέρικους ρυτιδιασμένους
τοιχούς

μέ τίσ κιτρινιασμένες μνήμες
αυτά τά ύπόγεια δωμάτια
μέ τά σαρακοφαγωμένα όνειρα,
τίσ στοιχειωμένες προσδοκίες
νά κείτονται στο πάτωμα...

Θά χτίσω άλλο τό σπίτι μου. Θά χτίσω
ένα ώραίο σπίτι σ’ ένα ξέφωτο, ένα σπίτι
στά τέσσαρα σημεία του ούρανού

και του όρίζοντα. Θ’ άφήσω
ένα παράθυρο άνοιχτό για τήν καινούργια
έλπίδα,
και μιά πόρτα διάπλατη για τό Θεό
και τήν ‘Αγάπη...
(Κατεδάφιση...)

Βέβαια, ή ποίηση του κ. Δ. Γ. παρά τή
σωστή πνευματική τής θέσης δέν καταξιώ-
νεται άπόλυτα, σάν αισθητικό άποτέλεσμα.
Μερικά αισθητικά λάθη, ένας κάποιος ρη-
τορισμός και μιά μειωμένη εύαισθησία,
τήν μειώνουν σάν σύνολο.

★

Οί καταβολές πού έλκει τήν ποίησή του
ό Γ. Γεωργούσης είναι καθαρά έλ-
ληνικές. Μέ προσωπικό ύφος, στή συλλο-
γή «ΝΥΚΤΙΛΥΚΗ», μάς έδωσε 17 ποιήμα-
τα πού συνδέουν τίσ παλιές έλληνικές ρί-
ζες μέ τή σύγχρονη πνευματική μας όντο-
λογία. Χωρίς νεφέλες ή δαίδαλες σκέψεις,
μέ κάποια έγκεφαλικότητα ώστόσο, πο-
ρεύεται σωστά και θεμελιώνει λογικά τίσ
φιλοσοφικές τούς θέσεις.

‘Όταν σάν πλαίσιο παίρνει τήν έλληνική
θάλασσα μέ τά χιλιάσπαρτα νησιά τής ή
ποίηση του έχει τή δροσιά του λυρισμού,
άλλά και τή στυφή γεύση τής άγωνίας για
τό αύριο. ‘Όχι του άγχους, γιατί ό πνευ-
ματικός προσανατολισμός του ποιητή δέν
είναι διαβρωμένος άπό τήν άρνηση και
τήν άβεβαιότητα. Πιστεύει βέβαια στήν
αυτοκαταστροφή τής προσωπικότητας, πού
προέρχεται όμως άπό τήν μείζονα κακία
πού κλείνουμε μέσα μας:

Κακό τό ριζικό, ταλαίπωρες συνήθειες
σάν ξεμπαρκάραμε στο άκρογιάλι,
βαθειά στα μύχια του ό καθένας
κουβαλούσε μέ στοργή,
‘Εκείνο τό κρυφό φαρμάκι πού τόν χά-
νει.
(Νόστος)

‘Εκεί πού ή ποίηση του Γ. γίνεται άδρη
και στιβαρή, μέ πολλές προεκτάσεις, εί-
ναι στο τρίτο μέρος—στους «Προμαχούν-
τες» όπως τό όνομάζει — όπου ή θεματο-
γραφία του αναφέρεται σε Ιστορικά πρό-
σωπα τής κλασσικής ‘Ελλάδος.

ΝΙΚΟΣ ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Μηνιαίον Περιοδικόν «ΑΚΤΙΝΕΣ». Έκδοσις Χριστιανικής Ένώσεως «‘Ακτινες», Γρα-
φεία: όδός ‘Ακαδημίας 45, ‘Αθήναι 135 (Τηλ. 624-233)—Θεσσαλονίκης: ‘Αγίας
Σοφίας 39.—Υπεύθυνος: Γ. Δ. ‘Ιατρίδης, κατοικία Μισραλιώτων 13 ‘Αθήναι (402)
‘Ετησία συνδρομή δρχ. 70, έξωτ. \$ 5. Χειρόγραφα, δημοσιεύόμενα ή μή, δέν έπιστρέ-
φονται.